

ΑΔΙΑΒΑΘΜΗΤΟ

**ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
70^η ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ
ΚΑΝΟΝΙΚΗΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ**

ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**« Με ποιο τρόπο η οικονομία αποτελεί συντελεστή
ισχύος μιας χώρας ».**

**ΑΠΟ ΤΟΝ
ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ (239324) ΒΑΛΣΑΜΑΚΗ ΜΑΝΟΥΣΟ ΤΟΥ ΠΑΣΧΑΛΗ**

ΜΑΡΤΙΟΣ 2018

ΑΔΙΑΒΑΘΜΗΤΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1)	Εισαγωγή	σελ. 5
2)	Σκοπός	σελ. 6
3)	Προϋποθέσεις	σελ. 6
4)	Κεφάλαιο Α	σελ. 6
	1. Ισχύς	σελ. 6
	2. Στοιχεία υπολογισμού της ισχύος	σελ. 7
	3. Κύριες διαστάσεις πεδίων εθνικής ισχύος	σελ. 8
	4. Μη ορατά συστατικά της ισχύος	σελ.9
5)	Κεφάλαιο Β	σελ.13
	1. Οικονομικοί σκοποί και στόχοι της κοινωνίας	σελ. 13
	2. Ορισμός της οικονομικής ανάπτυξης	σελ. 14
	3. Η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης	σελ. 15
	4. Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης	σελ.16
6)	Κεφάλαιο Γ	σελ.17
	1. Η οικονομία και το κράτος	σελ. 17
	2. Σταθεροποίηση και ανάπτυξη της οικονομίας	σελ. 18
	3. Πολιτικά και μη εμπόδια οικονομικής ανάπτυξης	σελ. 20
	1. Πολιτική σταθερότητα	σελ. 21
	2. Πολιτική Ανεξαρτησία	σελ. 21
	3. Η διαχείριση της αναπτυξιακής πολιτικής	σελ. 22
	4. Διεθνή εμπόδια στη ανάπτυξη	σελ. 23
	1. Οφέλη από το εμπόριο	σελ. 23
7)	Κεφάλαιο Δ	σελ. 24

	1.	Σχέση οικονομίας και των δημόσιων αγαθών	σελ. 24
	2.	Η Εθνική Άμυνα	σελ. 26
	3.	Η δημόσια ασφάλεια	σελ. 32
	4.	Η παιδεία	σελ. 34
	5.	Η υγεία	σελ. 37
8)	Κεφάλαιο Ε		σελ.39
	1.	Αναφορά ενδεικτικά σε Χώρες ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση	σελ. 39
		α. Η.Π.Α.	σελ. 39
		β. ΕΛΛΑΔΑ	σελ. 42
		γ. Ε.Σ.Σ.Δ.	σελ. 47
9)	Συμπεράσματα		σελ.48
10)	Βιβλιογραφία		σελ.51
11)	Παραρτήματα		σελ. 53

ΣΥΝΟΨΗ

Στην παρούσα εργασία θα αναφερθούμε στην οικονομία ως συντελεστή ισχύος μίας χώρας.

Αρχικώς θα αναλυθεί η ισχύς, η οποία αποτελεί σημαντικό στοιχείο της συμπεριφοράς των κρατών και καθορίζει, εν πολλοίς, τις διεθνείς σχέσεις.

Κύριες και καθοριστικές συνιστώσες της ισχύος αποτελούν η *οικονομία*, δηλαδή ο πλούτος που διαθέτουν τα κράτη, ο *πληθυσμός*, η *τεχνολογία*, η *ένοπλη δύναμη* και το *περιβάλλον*.

Η οικονομία αποτελεί κοινή συνισταμένη όλων των παραγόντων ισχύος, αποτελώντας κατ' ουσία, το θεμέλιο επί του οποίου εδράζεται η ισχύς των κρατών.

Η ισχύς αφορά την ασφάλεια του Έθνους και, ως επί το πλείστον, καθορίζει τον βαθμό στον οποίο κάποιο άτομο μπορεί να απολαμβάνει τη ζωή, την ελευθερία την ιδιοκτησία.

Εν συνεχεία θα γίνει αναφορά στο κράτος, το οποίο ως μια ισχυρή συλλογική οντότητα, έχει ως κύρια επιδίωξη του την επίτευξη και διατήρηση της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής ισορροπίας.

Η σημασία της οικονομίας ως συντελεστή ισχύος ενός κράτους διαφαίνεται στον τρόπο με τον οποίο αυτό εξασφαλίζει στους πολίτες του, τα δικαιώματά τους, τον πλούτο τους και την ζωή τους, έτσι ώστε να δημιουργηθεί η μέγιστη δυνατή ευμάρεια στο εσωτερικό και οι μέγιστες συνθήκες ασφαλείας του έναντι των άλλων κρατών. Επιδίωξη του κράτους είναι η παραγωγή **εθνικού πλούτου**, ο οποίος να αυξάνεται και διασφαλίζεται με την εθνική ισχύ, όπως ακριβώς και η εθνική ισχύς να αυξάνεται και να διασφαλίζεται με τον εθνικό πλούτο.

Κάθε σύγχρονο κράτος που θέλει να βελτιώνει την ποιότητα ζωής και να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες και τις ανάγκες των πολιτών του, πρέπει να προσφέρει στους πολίτες του, πρώτα και πάνω απ' όλα, ασφάλεια. Δεν μπορεί να υπάρξει ποιότητα ζωής και οικονομική ανάπτυξη χωρίς έννομη τάξη, εσωτερική ασφάλεια. Επίσης η ύπαρξη ισχυρής και ακμάζουσας οικονομίας είναι απαραίτητη προκειμένου να διατεθούν πόροι για την παραγωγή στρατιωτικής ισχύος, έτσι ώστε η τελευταία, να συμβάλλει όχι μόνο στην προστασία της εθνικής οικονομίας, αλλά και στην περαιτέρω ενίσχυσή της, καθώς και στο να εξασφαλίζει την ειρήνη, την προστασία των εθνικών συμφερόντων και την ανεξαρτησία της κρατικής οντότητας.

Επιπλέον η εκπαίδευση ανήκει και συγχρόνως αποτελεί μια από τις κινητήριες δυνάμεις οικονομικής ανάπτυξης. Η δημιουργία ενός υψηλού επιπέδου γνώσεων και η απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων θεωρούνται απαραίτητες

προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των ατόμων σε όλες τις πτυχές της σύγχρονης κοινωνίας, όπως επαγγελματική ένταξη, ανταγωνιστικότητα, παραγωγικότητα, ενεργοποίηση και προσωπική ανάπτυξη και, κατ' επέκταση, για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

Τέλος με τη χρηματοδότηση, από το κράτος, των συστημάτων υγείας και των άλλων τομέων που επιδρούν στην υγεία όπως διατροφή, οδική ασφάλεια, κ.ά., επιτυγχάνεται «κοινωνική παραγωγικότητα» πολλαπλάσια, από αυτή που θα επιτυγχάνετο από άλλους φορείς επενδύσεων, ενώ επιδρούν και στην παραγωγή πλούτου αποτελώντας έναν μεγάλο τομέα οικονομικής δραστηριότητας.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

"Η καρδιά της πολιτικής είναι η ισχύς, ο στόχος των οικονομικών είναι ο πλούτος. Η ισχύς είναι εκ φύσεως περιορισμένη. Η αναζήτηση της ισχύος είναι επομένως ανταγωνιστική. Πρόκειται για ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος. Αντίθετα, ο πλούτος είναι απεριόριστος, το οποίο κάνει τα οικονομικά ένα παίγνιο μη-μηδενικού αθροίσματος[...]στα οικονομικά, αντίθετα με ότι συμβαίνει στον πόλεμο, όλοι μπορούν να είναι νικητές".

Michael Mandelbaum καθηγητής στο πανεπιστήμιο John Hopkins των ΗΠΑ¹

Ίσως μόνο στις πιο πρωτόγονες κοινωνίες είναι δυνατόν να διαχωριστεί η οικονομική ισχύς από την πολιτική. Από την περίοδο της εμφάνισης των εθνικών κρατών, της βιομηχανικής επανάστασης, της εξάπλωσης σε όλον τον κόσμο του Ευρωπαϊκού πολιτισμού και της σταθερής βελτίωσης της στρατιωτικής τεχνολογίας, έως και σήμερα, βρισκόμαστε συχνά αντιμέτωποι με την αμοιβαία σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην εμπορική, οικονομική και βιομηχανική ισχύ από την μια μεριά και στην πολιτική και στρατιωτική ισχύ από την άλλη. Η αμοιβαία αυτή σχέση είναι από τα καίρια και ενδιαφέροντα προβλήματα της άσκησης της κρατικής πολιτικής. Αφορά στην ασφάλεια του Έθνους και, ως επί το πλείστον, καθορίζει τον βαθμό στον οποίο κάποιο άτομο μπορεί να απολαμβάνει τη ζωή, την ελευθερία την ιδιοκτησία και την ευτυχία².

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια και ειδικότερα:

Στο πρώτο γίνεται αναφορά στον ορισμό της ισχύος, στα στοιχεία υπολογισμού της, στις κύριες διατάσεις πεδίων της εθνικής ισχύος και στα μη ορατά συστατικά αυτής.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναπτύσσονται οι οικονομικοί σκοποί και στόχοι της κοινωνίας, ο ορισμός, η έννοια και οι παράγοντες της οικονομικής ανάπτυξης.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην σχέση οικονομίας και κράτους, στη λειτουργία του κράτους για να επιτευχθεί η σταθεροποίηση και η ανάπτυξη της οικονομίας, καθώς και στα πολιτικά και μη εμπόδια της οικονομικής ανάπτυξης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αναλυτική παρουσίαση και αναφορά στη σχέση της οικονομίας με δημόσια αγαθά, όπως η Εθνική Άμυνα, η Δημόσια Ασφάλεια, την Παιδεία και την Υγεία, και

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση του ρόλου που διαδραματίζει/διαδραμάτισε, η οικονομία στην εξέλιξη, ενδεικτικά τριών χαρακτηριστικών κρατικών οντοτήτων των Η.Π.Α, της Ελλάδος και της Ε.Σ.Σ.Δ..

¹ <http://www.capital.gr/me-apopsi/3207176/geooikonomia-amuna-kai-oikonomiki-anaptuxi>

² «Οι δημιουργοί της σύγχρονης στρατηγικής από τον Μακιαβέλλι στην πυρηνική εποχή», PETER PARET, εκδ. Κων/νου Τουρίκη, 2004, σελ. 265.

2. ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να καταδείξει την οικονομία ως συντελεστή ισχύος μίας χώρας και η οποία, σε συνδυασμό με τους λοιπούς παράγοντες, που επηρεάζουν την ισχύ, να μας οδηγήσει στο να κατανοήσουμε τους λόγους, για τους οποίους οι χώρες καθίστανται ανταγωνιστικές μεταξύ τους για να την αποκτήσουν. Επιπλέον, θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση, στο ότι η δύναμη και ο πλούτος είναι αλληλοεξαρτώμενες έννοιες, λαμβάνοντας υπόψη ότι η ύπαρξη οικονομικών πόρων είναι αναγκαία προϋπόθεση για την απόκτηση των μέσων ισχύος. Τέλος, να σημειώσουμε την σημασία της οικονομίας, στην εποχή μας, έναντι των υπόλοιπων παραγόντων ισχύος, των οποίων σε πολλές περιπτώσεις κατισχύει αυτών.

3. ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ

Το κράτος είναι μια ισχυρή συλλογική οντότητα, κύρια επιδίωξη της οποίας είναι η επίτευξη και η διατήρηση της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής ισορροπίας. Η οικονομική συμπεριφορά του κράτους φαίνεται από τις λειτουργίες τις οποίες αναλαμβάνει και από τον τρόπο με τον οποίο τις εκτελεί, δηλαδή τα μέσα τα οποία επιλέγει.

Η οικονομία αποτελεί τη μια συνιστώσα συντελεστή ισχύος μίας χώρας, που από κοινού με τους άλλους συντελεστές ισχύος συνθέτουν την εθνική ισχύ. Είναι όμως αρκετά ισχυρή (η οικονομία) και σε πολλές περιπτώσεις υπερισχύει των υπολοίπων συνιστωσών.

4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α

4.1. Ισχύς

Η ισχύς αποτελεί σημαντικό στοιχείο της συμπεριφοράς των κρατών και καθορίζει, εν πολλοίς, τις διεθνείς σχέσεις. Τούτο διότι τα κράτη αποτελούν τους κύριους δρώντες στο διεθνές σύστημα, το οποίο είναι άναρχο, υπό την έννοια ότι δεν υπάρχει κάποια ανώτερη αρχή που να διασφαλίζει την τάξη. Έτσι, η μελέτη των διεθνών σχέσεων εμπεριέχει αναπόφευκτα τη μελέτη των σχέσεων ισχύος μεταξύ των κρατών.

Η ισχύς προσδιορίζεται σε συγκεκριμένες καταστάσεις, ενώ κάποιες πλευρές της σταθμίζονται περισσότερο από κάποιες άλλες και μπορούν να ταξινομηθούν με τον τρόπο αυτό. Η ισχύς, γράφει ο Zagorin, είναι μια ιδιότητα που μετριέται με βάση τον βαθμό που ένας δρών σε μια κατάσταση μπορεί να απαιτήσει από τους άλλους δρώντες να συμμορφωθούν προς τη θέλησή του ή να υποστούν ποινές για την άρνησή τους να το κάνουν.

Η αξιολόγηση της εθνικής ισχύος δεν είναι εύκολη υπόθεση. Το βασικό πρόβλημα συνίσταται στο ότι όλα τα στοιχεία της ισχύος είναι αλληλοεξαρτώμενα. Επίσης, συχνά δεν είναι δυνατόν να προκύψουν ασφαλή συμπεράσματα από την υποχωρητικότητα ή κάποια αποτυχία μιας χώρας, διότι, ενδεχομένως, αγνοούνται κάποια μη ορατά στοιχεία (π.χ. πολιτικής) ή κάποιες εσκεμμένες ή μη ενέργειες. Έτσι, η αποτυχία στο να αποκτήσει κάποιος αυτό που θέλει δεν είναι πάντοτε απόδειξη έλλειψης ισχύος.

Για τους ίδιους λόγους δεν είναι πάντα εύκολη η ταξινόμηση των κρατών από πλευράς ισχύος. Η ισχύς και η αδυναμία είναι δύο καταστάσεις που συχνά μεταβάλλονται, ενώ παράλληλα θα πρέπει να αξιολογούνται οι διαφορετικές μορφές ή εκφάνσεις της ισχύος (π.χ. οικονομική, τεχνολογική, στρατιωτική). Ένα κράτος μπορεί να είναι ισχυρότερο σε κάποιους τομείς απ' ότι σε άλλους. Έτσι προκύπτει ανάγκη να υπάρχουν κάποια κριτήρια μέσω των οποίων θα διακρίνονται τα αδύναμα από τα ισχυρά κράτη, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη την σχετικότητα της ισχύος. Τα κράτη – είτε αδύναμα είτε ισχυρά – έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά και κοινά προβλήματα. Κανένα κράτος δεν είναι απολύτως ισχυρό ή απολύτως αδύναμο³.

4.2. Στοιχεία υπολογισμού της ισχύος

Πολλοί παράγοντες υπεισέρχονται στην απόκτηση ή τον υπολογισμό-μέτρηση της ισχύος των κρατών. Οι παράγοντες αυτοί είναι διαφορετικοί ή έχουν διαφορετική επίδραση για κάθε κράτος. Κύριες και καθοριστικές συνιστώσες - ή διαστάσεις- της ισχύος των κρατών⁴ αποτελούν, σύμφωνα με τους περισσότερους πολιτικούς αναλυτές, η *οικονομία*, δηλαδή ο πλούτος που διαθέτουν τα κράτη, ο *πληθυσμός*, με όλες του τις παραμέτρους⁵, η *τεχνολογία*⁶, και οι *ένοπλες δυνάμεις*⁷. Σ' αυτούς πρέπει να προστεθεί και το *περιβάλλον* (κυρίως υπό την έννοια της γεωγραφίας και του υπεδάφους), το οποίο σε πολλές περιπτώσεις αλληλοεπηρεάζεται με κάποιους από τους παραπάνω παράγοντες, ή δημιουργεί συνθήκες θετικές ή αρνητικές για την ανάπτυξή τους.

³ <https://parisis.wordpress.com/2014/09/10/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%81%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%8D-%CE%BF%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%AF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9/>

⁴ Η οικονομία αναφέρεται στην έννοια της οικονομικής ανάπτυξης και της εν γένει οικονομικής δυνατότητας, η οποία μετράται με βάση το εθνικό και το κατά κεφαλήν εισόδημα. «Παράγοντες ισχύος στο διεθνές σύστημα», Ιωάννης Παρίσης, εκδ. Ινφογνώμων, 2011, σελ. 30

⁵ Αναφερόμαστε στον πληθυσμό τόσο υπό την έννοια της δημογραφικής ανάπτυξης, όσο και υπό την έννοια των κοινωνικο-οικονομικών χαρακτηριστικών και τον τρόπο που αυτά επηρεάζουν, άμεσα ή έμμεσα τη ισχύ μιας χώρας αλλά και την ασφάλεια της. «Παράγοντες ισχύος στο διεθνές σύστημα», Ιωάννης Παρίσης, εκδ. Ινφογνώμων, 2011, σελ. 30

⁶ Η έρευνα και τεχνολογία και η αμυντική τεχνολογία σε συνδυασμό με την βιομηχανική δυναμικότητα ενός κράτους, αποτελούν βασικά στοιχεία για τη ανάπτυξη τόσο της στρατιωτικής, όσο και της οικονομικής ισχύος. «Παράγοντες ισχύος στο διεθνές σύστημα», Ιωάννης Παρίσης, εκδ. Ινφογνώμων, 2011, σελ. 30

⁷ Αναφερόμαστε στο περιβάλλον υπό την ευρεία έννοια του όρου, δηλ. υπό την γεωγραφική έννοια, τους ενεργειακούς και λοιπούς φυσικούς πόρους που διαθέτει μία χώρα, τις κλιματολογικές συνθήκες σε συνδυασμό με τις κλιματικές αλλαγές, το έδαφος, την τροφή και το νερό. «Παράγοντες ισχύος στο διεθνές σύστημα», Ιωάννης Παρίσης, εκδ. Ινφογνώμων, 2011, σελ. 31

Οπωσδήποτε δεν είναι εύκολος ο υπολογισμός της ισχύος ενός κράτους με ακρίβεια, δεδομένου ότι, αφενός δεν μπορεί να γίνει σαφής και πλήρης εκτίμηση των δυνατοτήτων του σε κάθε τομέα, αφετέρου υπεισέρχεται πάντοτε αριθμός παραγόντων μη δυνάμενων να εκτιμηθούν. Ωστόσο, μπορεί να γίνει εκτίμηση, σε κάποιο βαθμό, κάποιων κύριων παραγόντων και συνιστωσών της ισχύος, με βάση τις σχετικές ενδείξεις που υφίστανται⁸.

4.3. Κύριες διαστάσεις πεδίων εθνικής ισχύος

Τρεις κύριες διαστάσεις διακρίνονται υπό την έννοια τριών διακριτών πεδίων εθνικής ισχύος, οι οποίες είναι:

1) Εθνικοί πόροι: Το πεδίο αυτό αναφέρεται στους τομείς εκείνους που οικοδομούν τις βάσεις για την ικανοποίηση των αναγκών και την παραγωγή της χώρας και οδηγούν στην απόκτηση τεχνολογικών δυνατοτήτων και οικονομικής ευμάρειας. Τέτοιοι τομείς, οι οποίοι θα πρέπει να προσμετρώνται στον υπολογισμό της ισχύος είναι η *τεχνολογία*, η *επιχειρηματικότητα*, οι *ανθρώπινοι πόροι*, οι *οικονομικοί πόροι* και οι *φυσικοί πόροι*, στους οποίους περιλαμβάνονται τα τρόφιμα, η ενέργεια, τα ορυκτά – που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή υψηλής τεχνολογίας αντικειμένων και συσκευών – καθώς και τα σπάνια μέταλλα.

2) Εθνικές επιδόσεις: Το δεύτερο πεδίο περιλαμβάνει τρεις τομείς:

- *Εξωτερικές δεσμεύσεις:* Φύση εξωτερικών απειλών, φύση των συμφερόντων της χώρας.
- *Πολιτικές υποδομές:* Ικανότητα της χώρας να καθορίζει στόχους, και να τους εκφράζει και υποστηρίζει με συνοχή και σταθερότητα και να τους μεταφράζει σε συγκεκριμένες δράσεις.
- *Πνευματικούς και ιδεολογικούς πόρους:* Σταθερότητα πνευματικών και ιδεολογικών δομών της χώρας, ιδεολογία του κράτους, οργανώσεις πολιτών, θρησκεία.

3) Στρατιωτική ικανότητα: Το τρίτο πεδίο αποτελεί ιδιαίτερα μετρήσιμο παράγοντα ισχύος, και λαμβάνει υπόψη τρεις τομείς:

- Τους *στρατηγικούς πόρους*, (αμυντικοί προϋπολογισμοί, ανθρώπινο δυναμικό, στρατιωτικές υποδομές, αμυντική βιομηχανική βάση, οπτικά συστήματα και ικανότητα υποστήριξής τους).
- Την *αμυντική δομή*, η οποία είναι απαραίτητη για την μετατροπή των στρατηγικών πόρων σε πραγματική στρατιωτική δυνατότητα. Η στρατιωτική στρατηγική, η δομή των πολιτικοστρατιωτικών σχέσεων, οι εξωτερικές στρατιωτικές σχέσεις, το δόγμα, η εκπαίδευση, η

⁸<https://parisis.wordpress.com/2014/09/10/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%81%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%8D-%CE%BF%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%AF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9/>

οργάνωση και η ικανότητα καινοτομιών περιλαμβάνονται στον τομέα αυτό.

- Τη *μαχητική επάρκεια*, η οποία εκτιμάται από την μαχητική ικανότητα των ενόπλων δυνάμεων, την εκπαίδευση, συντήρηση, οργάνωση και διάταξή τους.

4.4 Μη ορατά συστατικά της ισχύος

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι δεν είναι δυνατό να μετρηθούν πάντοτε επακριβώς οι συνιστώσες της ισχύος. Δεν είναι δυνατόν να μετρηθούν με ακρίβεια η οικονομική δύναμη και ο βαθμός κινητοποίησης των διαθέσιμων πόρων. Υπάρχουν, επίσης, κάποια συστατικά της ισχύος που δεν είναι εύκολα ορατά και άρα είναι δύσκολα μετρήσιμα, η συμβολή τους όμως στη συνολική ισχύ είναι σημαντική.

Στα μη ορατά, ή δύσκολα προσδιοριζόμενα στοιχεία της ισχύος μπορούν να ενταχθούν:

- **Η ποιότητα της κυβέρνησης**, υπό την έννοια της ικανότητας και αποτελεσματικότητας της ηγεσίας της χώρας, ως συνόλου αλλά και ειδικότερα όσον αφορά στην προσωπικότητα που ασκεί την ανωτάτη εξουσία. Ο ρόλος των ηγετών είναι σημαντικός διότι αυτοί είναι τα φυσικά πρόσωπα που μετουσιώνουν τα αίτια σε πολιτικές και στρατιωτικές δράσεις και πρακτικές. Τα πρόσωπα αυτά λαμβάνουν τις αποφάσεις στο

⁹ «Παράγοντες ισχύος στο διεθνές σύστημα», Ιωάννης Παρίσης, εκδ. Ινφογνώμων, 2011, σελ.252-255

επίπεδο της υψηλής στρατηγικής και κατά συνέπεια συνδέονται άμεσα με την εθνική ισχύ και την εθνική στρατηγική.

- **Η ποιότητα και αποτελεσματικότητα της διπλωματίας**, δεδομένου ότι η τελευταία αποτελεί μέσο υψηλής στρατηγικής, που μπορεί να συνεισφέρει στην εθνική ισχύ με την εξασφάλιση συμμάχων ή με την εκμετάλλευση της ισορροπίας δυνάμεων για τη δημιουργία «αξόνων», όταν το επιτρέπει η διεθνής συγκυρία. Υπάρχουν, βέβαια, ορισμένοι αναλυτές οι οποίοι ισχυρίζονται ότι ο ρόλος της διπλωματίας είναι συντονιστικός και κατά συνέπεια δεν αποτελεί συντελεστή ισχύος.
- **Η αποδοτικότητα του κράτους** και των οργανισμών του, που αναφέρεται κυρίως στην ισορροπία μεταξύ πόρων και πολιτικής, παίζει σημαντικό ρόλο στη δυνατότητα του κράτους να εξασφαλίσει, διαθέσει και κινητοποιήσει, τη στιγμή που θα απαιτηθεί, τους διαθέσιμους πόρους. Σημαντική θεωρείται επίσης, η ικανότητα του κράτους να προστατεύει τις κρίσιμες υποδομές του και να οργανώνει το σύστημα υποστήριξης της πολεμικής προσπάθειας μέσα από τη συγκρότηση των κατάλληλων μηχανισμών, την άντληση πόρων για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων, την ενημέρωση του πληθυσμού για τους σκοπούς του πολέμου και την αντιμετώπιση της εχθρικής προπαγάνδας.
- **Το είδος της διακυβέρνησης**, δηλαδή η μορφή του καθεστώτος μιας χώρας, μπορεί να έχει ως συνέπεια την διαφορετική προσέγγιση των εθνικών συμφερόντων. Το τι συνιστά εθνικό-κρατικό συμφέρον «φιλτράρεται» από τη μορφή του καθεστώτος μιας χώρας. Επομένως, η ισχύς της εξαρτάται και επηρεάζεται από τη μορφή του καθεστώτος της. Γενικά, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, παρά το γεγονός ότι τα αυταρχικά καθεστώτα μπορεί να εμφανίζουν κάποια πλεονεκτήματα – όπως, για παράδειγμα, ταχύτερη λήψη αποφάσεων – εμφανίζουν χαμηλό βαθμό εσωτερικής νομιμοποίησης και άρα μικρότερο «απόθεμα ισχύος» συγκριτικά με τα δημοκρατικά καθεστώτα, που διακρίνονται από υψηλό βαθμό εσωτερικής νομιμοποίησης.
- **Η εσωτερική συνοχή** ενός κράτους αναφέρεται κατά βάση στη συνοχή του πληθυσμού και αποτελεί στοιχείο που μπορεί να αυξήσει ή να μειώσει την εθνική ισχύ, παρόλο που εμφανίζεται ως στοιχείο πολύ απροσδιόριστο και άρα υπάρχει δυσκολία στην εκτίμησή του. Η συνοχή αναφέρεται στη ικανότητα του λαού να εργάζεται από κοινού στην επιδίωξη των εθνικών συμφερόντων, παρά τις προσωπικές διαφορές ή διαφορές μεταξύ ομάδων. Εδώ περιλαμβάνονται και θέματα όπως η κοινότητα της γλώσσας, της θρησκείας, της νομοθεσίας, ταξικά προβλήματα, μειονότητες, φυλετικές διαφορές και, φυσικά, το *ηθικό του έθνους*, υπό την έννοια του εθνικού φρονήματος. Γίνεται κατανοητό ότι όσο μεγαλύτερη είναι η ομοιογένεια του πληθυσμού τόσο ισχυρότερη είναι η συνοχή η οποία συμβάλλει θετικά στην αύξηση της εθνικής ισχύος. Ο Liddell Hart επισημαίνει ότι η υψηλή στρατηγική πρέπει να υπολογίζει και να αναπτύσσει και τις ηθικές δυνάμεις, διότι για να

αναπτυχθεί το πνεύμα και η θέληση του λαού, συχνά οι ηθικές δυνάμεις είναι τόσο σημαντικός παράγοντας, όσο και η κατοχή πιο σπουδαίων μορφών ισχύος.

- **Το γοήτρο του κράτους**, αναφέρεται κυρίως στην αντίληψη που έχουν διαμορφώσει οι υπόλοιποι δρώντες σε διεθνές ή περιφερειακό επίπεδο, σε ότι αφορά στις ικανότητες του συγκεκριμένου κράτους, αλλά και την ετοιμότητα και προθυμία του να χρησιμοποιήσει την ισχύ του. Το στοιχείο του γοήτρου έχει ιδιαίτερη σημασία διότι συναρτάται με την αποφασιστικότητα του κράτους να κάνει χρήση της ισχύος που κατέχει και αυτό γίνεται αντιληπτό από τα κράτη του περιβάλλοντός του ή του διεθνούς συστήματος όταν πρόκειται για μεγάλες δυνάμεις.
- **Η εξωτερική πολιτική υποστήριξη**, η οποία συχνά αποτελεί πολλαπλασιαστικό παράγοντα ισχύος, αφού προσθέτει – δυνητικά τουλάχιστον – την ισχύ άλλων κρατών που έχουν ίδια ή παράλληλα συμφέροντα και συγκλίνουσες επιδιώξεις. Η εξωτερική υποστήριξη μπορεί να έχει διάρκεια, όπως στην περίπτωση των συμμαχιών ή των ενώσεων κρατών, ή να εκφράζεται κατά περίπτωση από άλλα κράτη ή διεθνείς δρώντες. Ομοίως, οι συμμαχίες, μπορεί να είναι μόνιμες ή ευκαιριακές ή, σε κάποιες περιπτώσεις, άτυπες.
- **Η ισχύ της επικοινωνίας**: στη σημερινή εποχή η επιρροή των μαζών επιτυγχάνεται με τα **μέσα μαζικής επικοινωνίας** τα οποία διακινούν, κατά περίπτωση, την πληροφόρηση, την ενημέρωση ή την προπαγάνδα, σε πλανητικό επίπεδο. Η ανάπτυξη και η εξάπλωση των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και της δορυφορικής τεχνολογίας έδωσαν δυνατότητες που δεν υπήρχαν στο παρελθόν. Με τα μέσα αυτά είναι δυνατόν να κατευθύνεται η πληροφόρηση αλλά και να καθοδηγείται το συναίσθημα και ο τρόπος σκέψης εκατομμυρίων ή και δισεκατομμυρίων ανθρώπων. Ως κύρια μέσα χρησιμοποιούνται η τηλεόραση, το διαδίκτυο και η κινητή τηλεφωνία.
- Συναφής προς τα ανωτέρω είναι η **πολιτισμική ισχύς**, η οποία αναφέρεται στην προβολή, τη διάδοση, και συχνά την επιβολή πολιτισμικών στοιχείων, μέσω των οποίων επιδιώκεται η απόκτηση επιρροής ή γοήτρου, άρα και ισχύος. Τέτοια στοιχεία είναι καταρχήν τα **εθνικά χαρακτηριστικά**, η **ιστορία**, η **γλώσσα** και η **θρησκεία**, τα οποία προσδιορίζουν και χαρακτηρίζουν την ιδιαιτερότητα ενός έθνους μέσα στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, αποτελώντας κύρια στοιχεία εθνικής συνοχής και άρα ισχύος. Πρόκειται, κατά βάση για παράγοντες ήπιας ισχύος, που έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα αποτελεσματικοί, τόσο στη διάρκεια της ιστορίας όσο και στη σύγχρονη εποχή¹⁰. Η πολιτισμική ισχύς είναι υποσύνολο της **ψυχοκοινωνικής ισχύος**, η οποία περιλαμβάνει, εκτός

¹⁰ <https://parisis.wordpress.com/2014/09/10/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%81%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%8D-%CE%BF%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%AF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9/>

των προαναφερθέντων στοιχείων και την ποιότητα του πληθυσμού ενός κράτους, καθώς και τις ηθικές αξίες αυτού. Αναλυτικότερα θα μπορούσε να αναφερθεί το φρόνημα, η συμπεριφορά, οι νομικές αξίες, η δομή της οικογένειας, η δομή του εκπαιδευτικού συστήματος και το επίπεδο αναλφαβητισμού. Η πολεμική αποφασιστικότητα ενός έθνους και το χαρακτηριστικό της συσπείρωσης του με τον στρατό αποδίδει ιδιαίτερη αξία στην ψυχοκοινωνική ισχύ¹¹.

- **Η τεχνολογική ισχύς:** Εξασφαλίζει την ανάπτυξη των υπόλοιπων στοιχείων της εθνικής ισχύος, μέσω των τεχνολογικών δυνατοτήτων. Για να προσδιορισθεί αυτή η ισχύς θα πρέπει να υπολογιστούν ορισμένοι παράγοντες, όπως η ποιότητα των εκπαιδευτικών οργανισμών, η επιστημονική έρευνα, η επιστημονική ανάπτυξη, το μέγεθος και το επίπεδο του επιστημονικού προσωπικού, καθώς επίσης και η εισαγωγή-εξαγωγή τεχνολογίας¹².

Οι εξελίξεις στην τεχνολογία είναι ραγδαίες σε πολλούς τομείς της ανθρώπινης δημιουργίας, από την ιατρική, την τεχνολογία τροφίμων έως τη γενετική, τη διαστημική τεχνολογία, την τεχνολογία των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και άλλους τομείς.

Μπορεί η εξέλιξη της τεχνολογίας να εμφανίζεται σε διάφορους τομείς της ανθρώπινης ζωής με διαφορετικά τεχνικά χαρακτηριστικά και εφαρμογές, οι επιπτώσεις της όμως έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Καταρχήν, παρατηρείται ότι ο ρυθμός εξέλιξης της τεχνολογίας επιταχύνεται θεαματικά, κυριολεκτικά με ρυθμούς γεωμετρικής προόδου. Επίσης οι εξελίξεις στην τεχνολογία επηρεάζουν σημαντικά την οικονομία είτε από την πλευρά της παραγωγής (με την αύξηση της παραγωγικότητας) είτε μέσω των αλλαγών στην καταναλωτική συμπεριφορά. Επιπρόσθετα επηρεάζονται οι κοινωνικές σχέσεις και συμπεριφορές και μέσω της παγκοσμιοποίησης υπάρχουν σοβαρές ανακατατάξεις και σε επίπεδο πολιτικών δομών και κρατικών καθεστώτων¹³.

¹¹ «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας», Χρήστος Δ. Μηνάγιας, εκδ. Τουρίκη, 2010, σελ. 130

¹² «Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας», Χρήστος Δ. Μηνάγιας, εκδ. Τουρίκη, 2010, σελ. 130

¹³ <http://www.naftemporiki.gr/story/1268482/technologiki-proodos-skepseis-gia-tis-sunepseis>

5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β

5.1. Οικονομικοί σκοποί και στόχοι της κοινωνίας

Τα βασικά οικονομικά προβλήματα που απασχόλησαν κατά καιρούς τη Νεοκλασική Οικονομική Θεωρία είναι:

1) **Η κατανομή των μέσων παραγωγής.** Το πρόβλημα αυτό μπορεί να διατυπωθεί ως εξής: τα μέσα παραγωγής, που διαθέτει κάθε κοινωνία είναι ανεπαρκή ως προς τις ανάγκες των ανθρώπων. Υπό αυτές τις συνθήκες το ζήτημα είναι πώς θα κατανεμηθούν τα περιορισμένα μέσα που διατίθενται για την παραγωγή των διαφόρων αγαθών ώστε να παραχθούν τα αγαθά εκείνα που προτιμούν οι καταναλωτές με το ελάχιστο δυνατό κόστος και σε ποσότητες που το καθένα να μεγιστοποιεί συνολικά την ικανοποίησή αυτών.

2) **Η διανομή.** Με ποιο τρόπο θα διανεμηθούν τα αγαθά στα μέλη της κοινωνίας και με ποια κριτήρια προσδιορίζεται η μερίδα αυτή.

3) **Η πλήρης απασχόληση και νομισματική σταθερότητα.** Με ποιο τρόπο μπορεί να επιτυγχάνεται και να διασφαλίζεται η πλήρης απασχόληση της εργασίας και των άλλων μέσων παραγωγής σε κάθε χρονική περίοδο. Επίσης πώς μπορεί να διατηρείται σταθερό το γενικό επίπεδο των τιμών ώστε να παραμένει σταθερή η αγοραστική δύναμη των εισοδημάτων που αποκτούν οι εργαζόμενοι και οι άλλοι παράγοντες της παραγωγής.

4) **Η αναπαραγωγή και η ανάπτυξη.** Ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιείται οικονομική ανάπτυξη και μάλιστα σε έκταση που θέλει η κοινωνία. Το θέμα της ανάπτυξης εντάσσεται ως βασικό θέμα της κατανομής των διαθέσιμων μέσων παραγωγής, για επενδύσεις που πραγματοποιούνται σε έκταση μεγαλύτερη από εκείνη που χρειάζεται για την απλή αντικατάσταση των μέσων παραγωγής που αναλίσκονται.

Τα παραπάνω προβλήματα είναι ακριβώς εκείνα που κάνουν τις κοινωνίες να θέτουν οικονομικούς σκοπούς και συγκεκριμένους στόχους. Στη νεοκλασική θεωρία της Οικονομικής Πολιτικής υποστηρίζεται ότι οι σύγχρονες κοινωνίες, μέσα στα όρια που θέτουν τα περιορισμένα διατιθέμενα μέσα παραγωγής, επιδιώκουν τους παρακάτω βασικούς οικονομικούς σκοπούς:

- Άριστη κατανομή των διαθέσιμων μέσων παραγωγής.
- Άριστη ή κοινωνικά επιθυμητή διανομή.
- Πλήρη απασχόληση και νομισματική σταθερότητα.
- Κοινωνικά επιθυμητό ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης.

Υποστηρίζεται ότι η πραγματοποίηση αυτών των σκοπών εξασφαλίζει μεγιστοποίηση της οικονομικής ευημερίας της κοινωνίας. Διευκρινίζεται όμως ότι δεν είναι βέβαιο αν οι παραπάνω σκοποί μπορούν να πραγματοποιηθούν ταυτόχρονα. Συνήθως προσδιορίζονται ορισμένα μεγέθη που εκφράζουν τους στόχους που επιλέγονται κάθε φορά και επιδιώκεται η πραγματοποίησή τους με την εφαρμογή διάφορων μέτρων πολιτικής σε καθορισμένο χρονικό ορίζοντα. Τελικώς επιδίωξη κάθε κοινωνίας είναι η μεγιστοποίηση της συνάρτησης της κοινωνικής ευημερίας¹⁴.

5.2. Ορισμός της οικονομικής ανάπτυξης

Με τον όρο οικονομική ανάπτυξη εννοείται η διαδικασία με την οποία το πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα μιας χώρας αυξάνεται κατά τη διάρκεια μιας μακράς χρονικής περιόδου, υπό την προϋπόθεση ότι ανεβαίνει το επίπεδο της κοινωνικής ευημερίας. Αν το ενδιαφέρον μας για την ανάπτυξη μιας χώρας προέρχεται από την επιθυμία να ανέβει το βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού, τότε ως πρωταρχικός σκοπός της ανάπτυξης θα πρέπει να ληφθεί η αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος περισσότερο παρά η αύξηση απλώς του πραγματικού εθνικού εισοδήματος. Αυτό αν αντικειμενικός σκοπός ήταν η αύξηση του πραγματικού εθνικού εισοδήματος, αυτή ενδεχομένως να μη συνεπαγόταν και άνοδο του βιοτικού επιπέδου, στην περίπτωση που ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού ήταν ανώτερος ή ίσος προς το ρυθμό αύξησης του εθνικού εισοδήματος. Το αποτέλεσμα θα ήταν μειούμενο ή σταθερό κατά κεφαλήν εισόδημα, πράγμα που δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως οικονομική ανάπτυξη¹⁵.

Στον ορισμό αναφέρεται ο όρος «διαδικασία», με την οποία νοείται η διενέργεια ορισμένων μεταβολών που πρέπει να πραγματοποιηθούν στην οικονομική, διοικητική και κοινωνική δομή της χώρας, προκειμένου να διευκολυνθεί η οικονομική της ανάπτυξη¹⁶. Επίσης στον ορισμό τονίζεται η μακρά χρονική περίοδο, γιατί εκείνο που έχει σημασία από άποψη ανάπτυξης είναι μια παρατεταμένη αύξηση του πραγματικού εισοδήματος και όχι απλώς μια αύξηση κατά τη διάρκεια μιας σύντομης χρονικής περιόδου, όπως συμβαίνει κατά την αιχμή του οικονομικού κύκλου.

Μια ανοδική τάση του εισοδήματος κατά τη διάρκεια δύο ή τριών δεκαετιών είναι η σημαντικότερη ένδειξη ανάπτυξης της οικονομίας. Εδώ, θα πρέπει να τονιστεί η προϋπόθεση κάτω από την οποία η μακροχρόνια αύξηση του κατά κεφαλή πραγματικού προϊόντος αποτελεί οικονομική ανάπτυξη. Με τον όρο άνοδος της κοινωνικής ευημερίας νοείται η παράλληλη επίτευξη και ορισμένων άλλων σκοπών, όπως είναι η δικαιότερη διανομή του εισοδήματος, η άνοδος των

¹⁴ «Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους», Καράγιωργα Δ., εκδόσεις Παπαζήση, 1979, σελ. 23-27

¹⁵ «Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Πρακτική», Σκούντζος Θ., εκδόσεις Σταμούλης, 1997, σελ. 34

¹⁶ <http://apothetirio.teiep.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4835/log20100460.pdf?sequence=1>

επιπέδων υγείας και εκπαίδευσης, η αύξηση της απασχόλησης κ.ά. Τέλος, θα πρέπει να τονιστεί ότι ο όρος οικονομική ανάπτυξη είναι ευρύτερος του όρου οικονομική μεγέθυνση και περιλαμβάνει, εκτός από την αύξηση των υλικών αγαθών μιας χώρας, και σημαντικές αλλαγές στη διάρθρωση και τη λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας^{17, 18}.

5.3. Η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης

Η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης υπάγεται στην ευρύτερη έννοια της γενικής ανάπτυξης μιας χώρας. Ως γενική ανάπτυξη μπορούμε να θεωρήσουμε τη συνεχή άνοδο της ποιότητας ζωής μιας κοινωνίας.

Με αυτή την έννοια, τρία τουλάχιστον είναι τα βασικά συστατικά στοιχεία, που απαρτίζουν την γενική ανάπτυξη:

1) Η ικανότητα για την εξασφάλιση των βασικών αναγκών του ανθρώπου. Οι βασικές ανάγκες που είναι τελείως απαραίτητες για τη διατήρηση της ζωής είναι η διατροφή, η κατοικία, η υγεία και η εκπαίδευση. Αφού κύρια επιδίωξη κάθε οικονομικής δραστηριότητας είναι η εξασφάλιση των μέσων για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών, μπορούμε να πούμε ότι η οικονομική ανάπτυξη είναι αναγκαία προϋπόθεση για τη γενική ανάπτυξη.

2) Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Όλοι οι άνθρωποι, σε οποιαδήποτε κοινωνία και να ζουν, επιδιώκουν ένα είδος αξιοπρέπειας, αν και αυτή η αξιοπρέπεια μπορεί να διαφοροποιείται από κοινωνία σε κοινωνία.

3) Η ανθρώπινη ελευθερία. Η ελευθερία, στην προκειμένη περίπτωση, θα πρέπει να θεωρηθεί με την ευρύτερη θεμελιώδη σημασία του όρου, δηλαδή ελευθερία από τις υλικές συνθήκες της ζωής που αλλοτριώνουν τον άνθρωπο και ελευθερία από την κοινωνική υποταγή του ανθρώπου σε άλλους ανθρώπους, στην άγνοια, στους κοινωνικούς θεσμούς, στην αθλιότητα κ.λπ.

¹⁷ Οι όροι **οικονομική μεγέθυνση** και **οικονομική ανάπτυξη** χρησιμοποιούνται, μερικές φορές, εναλλακτικά, ωστόσο υπάρχει μια θεμελιώδης διάκριση μεταξύ τους. Η οικονομική μεγέθυνση αναφέρεται στην άνοδο του κατά κεφαλήν εισοδήματος και προϊόντος. Αν η παραγωγή των αγαθών και υπηρεσιών σε μια χώρα αυξηθεί, ότι και αν σημαίνει αυτό, μπορεί κανείς να μιλά για οικονομική μεγέθυνση. Η οικονομική ανάπτυξη, εκτός από την αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, προϋποθέτει θεμελιώδεις μεταβολές στη δομή της οικονομίας. Οι δυο πιο σημαντικές από τις διαρθρωτικές αυτές μεταβολές είναι η αύξηση του μεριδίου της βιομηχανίας, με την παράλληλη μείωση του μεριδίου της γεωργίας στο εθνικό προϊόν και η αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού, που ζει στις πόλεις. Επιπλέον, οι χώρες που εισέρχονται στην οικονομική ανάπτυξη περνούν συνήθως από περιόδους επιταχυνόμενης και, μετά, επιβραδυνόμενης αύξησης του πληθυσμού, στη διάρκεια των οποίων η πληθυσμιακή διάρθρωση της χώρας μεταβάλλεται ριζικά. Βασικό στοιχείο της οικονομικής ανάπτυξης είναι ότι ο λαός της χώρας πρέπει να έχει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία που προκαλεί τις δομικές αυτές αλλαγές. Συμμετοχή στη διαδικασία της ανάπτυξης σημαίνει συμμετοχή στην απόλαυση των ωφελειών της ανάπτυξης, όπως και στην παραγωγή τους. Αν η οικονομική μεγέθυνση ωφελεί μια μικρή μόνο, πλούσια μειοψηφία, ντόπια ή ξένα, δεν έχουμε ανάπτυξη. «Οικονομική της Ανάπτυξης/ Α' τόμος», MALCOLM GILLIS, DWIGHT H. PERKINS, MICHAEL ROEMER, DONALD R. SNODGRASS, σε μετάφραση Όλγας Γραβάνη και Νικηφόρου Σταματάκη, επιμέλεια Γιάννη Τσεκούρα, εκδ. Γιώργος Δαρδάνος, πρώτη έκδοση 2000, σελ 30-31.

¹⁸ «Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Πρακτική», Σκούντζος Θ., εκδόσεις Σταμούλης, 1997, σελ. 34-35

Ο πλούτος μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο να εξασκήσει μεγαλύτερο έλεγχο πάνω στη φύση και το φυσικό περιβάλλον, να απολαύσει περισσότερα υλικά αγαθά ή να αρνηθεί τη σημασία αυτών των αγαθών και να ζήσει περισσότερο πνευματική ζωή.

Από όλα αυτά που παραθέσαμε παραπάνω προκύπτει ότι η γενική ανάπτυξη σε όλες τις κοινωνίες θα πρέπει να έχει τις εξής βασικές επιδιώξεις:

- Να αυξήσει για όλα τα μέλη της κοινωνίας τα βασικά αγαθά της ζωής (τροφή, κατοικία, υγεία, παιδεία, προστασία).
- Να ανεβάσει το επίπεδο διαβίωσης, που περιλαμβάνει, εκτός από το υψηλότερο εισόδημα, την αύξηση της απασχόλησης, τη βελτίωση της εκπαίδευσης, την άνοδο των πολιτιστικών και ανθρωπιστικών αξιών.
- Να διευρύνει τις οικονομικές και κοινωνικές επιλογές των ατόμων και των χωρών.

Ωστόσο, η γενική ανάπτυξη μιας χώρας περιλαμβάνει την κοινωνική, πολιτική, οικονομική, διοικητική ανάπτυξη, καθώς και λοιπές μορφές ανάπτυξης. Οι αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα στις διάφορες αυτές μορφές της ανάπτυξης είναι σημαντικότερες και ένα βασικό ερώτημα που αφορά στο αντικείμενό μας είναι πως οι πολιτικές, κοινωνικές και λοιπές μορφές ανάπτυξης επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας και στη συνέχεια επηρεάζονται από αυτή¹⁹.

5.4. Παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης

Οι παράγοντες, οι οποίοι προσδιορίζουν τις παραγωγικές δυνατότητες μιας οικονομίας, μπορούν να απεικονιστούν συνοπτικά με μία συνάρτηση παραγωγής.

Από τις γενικές αρχές της οικονομικής επιστήμης είναι γνωστό πως τρεις είναι οι βασικοί συντελεστές παραγωγής:

1. το έδαφος
2. η εργασία και
3. το κεφάλαιο.

Αν εκφράσουμε με P την παραγωγή, με N το έδαφος και τους υπόλοιπους φυσικούς πόρους, με L την εργασία και με K το κεφάλαιο, τότε η συνάρτηση παραγωγής λαμβάνει τη μορφή: $P = f(N, L, K)$. Εξυπακούεται ότι από τον ποσοτικό συνδυασμό των ανωτέρω συντελεστών εξαρτάται το μέγεθος της παραγωγής σε μία δεδομένη χρονική περίοδο.

¹⁹ «Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Πρακτική», Σκούντζος Θ., εκδόσεις Σταμούλης, 1997, σελ. 32-33

Για να υπάρξει επομένως οικονομική ανάπτυξη (με την έννοια της αύξησης των παραγωγικών δυνατοτήτων) θα πρέπει να έχουμε αύξηση της ποσότητας των συντελεστών παραγωγής ή μεταβολή των συνδυασμών με τους οποίους αυτοί χρησιμοποιούνται.

Επειδή όμως ο ίδιος ο επιχειρηματίας αποφασίζει για τους συντελεστές παραγωγή (ποσότητα, χρησιμοποιούμενοι συνδυασμοί αυτών) και επειδή οι εν λόγω αποφάσεις επηρεάζονται από την εφαρμοζόμενη τεχνολογία, η συνάρτηση παραγωγής μπορεί τελικά να πάρει τη μορφή: $P = f(N, L, K, E, T)$ όπου $E =$ Επιχειρηματικότητα και $T =$ Τεχνολογική Πρόοδος. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε με απόλυτο τρόπο το βαθμό σημαντικότητας των παραπάνω μεταβλητών λόγω του ότι υπάρχει η δυνατότητα υποκατάστασης αυτών μεταξύ τους²⁰.

6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ

6.1. Η οικονομία και το κράτος

Το κράτος είναι μια ισχυρή συλλογική οντότητα, κύρια επιδίωξη της οποίας είναι η επίτευξη και η διατήρηση της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής ισορροπίας. Η οικονομική συμπεριφορά του κράτους φαίνεται από τις λειτουργίες τις οποίες αναλαμβάνει και από τον τρόπο με τον οποίο τις εκτελεί, και ιδιαίτερα από την επιλογή των μέσων που χρησιμοποιεί. Η οικονομική πλευρά των λειτουργιών του κράτους είναι το περιεχόμενο των δημόσιων οικονομικών.

Η οικονομία περνάει από εναλλασσόμενες φάσεις **οικονομικής ανόδου (άνθησης) και οικονομικής ύφεσης**.

Η περίοδος της οικονομικής ανόδου χαρακτηρίζεται από αύξηση της παραγωγής και μείωση της ανεργίας. Αντίθετα, η περίοδος της ύφεσης χαρακτηρίζεται από μείωση της παραγωγής και αύξηση της ανεργίας. (Ανεργία έχουμε, όταν υπάρχουν άτομα που είναι ικανά να εργαστούν και θέλουν να εργαστούν, αλλά δε βρίσκουν απασχόληση). Παράλληλα, η οικονομία μπορεί να υποφέρει από περιόδους πληθωρισμού, δηλαδή από συνεχείς αυξήσεις των τιμών των αγαθών.

Σε περιπτώσεις οικονομικής ύφεσης, σε περιόδους πληθωρισμού όπως και σε άλλες περιπτώσεις που η οικονομία παρουσιάζει σοβαρά προβλήματα το Κράτος παρεμβαίνει παίρνοντας μέτρα, με σκοπό την σταθεροποίηση της οικονομίας και τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης.

Ως δημόσια αγαθά γενικά θεωρούνται η εθνική άμυνα, η δημόσια ασφάλεια, η παιδεία, η υγεία, κ.λπ. Εξαιτίας του χαρακτήρα αυτών των αγαθών και της

²⁰<http://apothetirio.teiep.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4835/log20100460.pdf?sequence=1>

αδυναμίας να εφαρμοστεί η αρχή του αποκλεισμού στη χρήση τους, την παραγωγή και διάθεση τους αναλαμβάνει το κράτος²¹.

6.2. Σταθεροποίηση και ανάπτυξη της οικονομίας

Μια από τις βασικότερες λειτουργίες του κράτους είναι η σταθεροποίηση και η ανάπτυξη της οικονομίας. Η ανταγωνιστική αγορά με το μηχανισμό των τιμών δεν μπορεί από μόνη της να διατηρεί σταθερότητα της οικονομίας, στο επίπεδο όπου πραγματοποιείται πλήρης απασχόληση. Από το Μεσοπόλεμο και εξής, όταν οι θεωρητικοί οικονομολόγοι, αλλά και οι πολιτικοί, συνειδητοποίησαν την αδυναμία αυτή της αγοράς, αυτό το ρόλο για τη σταθεροποίηση της οικονομίας, σ' όλες τις χώρες της Δύσης, ανέλαβε το κράτος. Από τότε, η πλήρης απασχόληση και η σταθερότητα των τιμών είναι ένας από τους βασικούς στόχους του παρεμβατικού κράτους. Όταν η ενεργός ζήτηση μειώνεται σε έκταση που να βυθίζει την οικονομία σε ύφεση, τότε το κράτος μπορεί να αντιμετωπίσει τη διαταραχή αυτή αν κατορθώσει να αυξήσει την ενεργό ζήτηση στο μέτρο που χρειάζεται για να επαναφέρει την οικονομία σε πλήρη απασχόληση.

Αυτό το πετυχαίνει με μια σειρά μέτρων δημοσιονομικής πολιτικής τα οποία είναι:

1) Αύξηση των κρατικών δαπανών χωρίς αντίστοιχη αύξηση των φόρων.

Θα πρέπει δηλαδή το κράτος να σχηματίζει συνειδητά έλλειμμα στον κρατικό προϋπολογισμό. Το μέτρο αυτό μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα διαδοχικών αυξήσεων στην ενεργό ζήτηση και την παραγωγή και να συντελέσει στην επαναγορά της οικονομίας σε πλήρη απασχόληση.

2) Μείωση των φόρων χωρίς αντίστοιχη μείωση των κρατικών δαπανών.

Για να είναι αποτελεσματικό αυτό το μέτρο θα πρέπει η μείωση των φόρων να μην συνοδεύεται από μείωση των κρατικών δαπανών γιατί η τελευταία θα εξουδετέρωνε τα επεκτατικά αποτελέσματα της φορολογικής πολιτικής. Θα πρέπει δηλαδή συνειδητά το κράτος να δημιουργήσει έλλειμμα στον κρατικό προϋπολογισμό.

3) Μέτρα νομισματικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της ύφεσης, τα κυριότερα εκ των οποίων είναι:

- i. Η μείωση του ποσοστού των ταμειακών διαθεσίμων των εμπορικών τραπεζών
- ii. Η μείωση του επίσημου προεξοφλητικού τόκου

²¹ <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C117/130/944,3465/>

iii. Η πολιτική της ανοικτής αγοράς και

iv. Οι άμεσοι πιστωτικοί έλεγχοι.

Με τα μέτρα αυτά οι νομισματικές αρχές επιδιώκουν να αυξηθεί η προσφορά χρήματος, να πέσει το επιτόκιο στην αγορά και να παρακινηθούν οι επιχειρηματίες να δανειστούν φτηνά κεφάλαια για να χρηματοδοτήσουν μεγαλύτερες επενδύσεις. Η αύξηση των επενδύσεων που θα προέλθει μ' αυτό τον τρόπο αποτελεί, αυτή καθαυτή, αύξηση στην ενεργό ζήτηση και θα οδηγήσει σε πολλαπλάσια αύξηση της παραγωγής, της απασχόλησης και των εισοδημάτων.

Στην περίπτωση που η ενεργός ζήτηση υπερβεί το προϊόν που μπορεί να παραχθεί με την πλήρη απασχόληση των μέσων παραγωγής που διαθέτει η οικονομία, εκδηλώνεται πληθωρισμός ζήτησης. Το κράτος μπορεί να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό αυτής της μορφής αν κατορθώσει να εξουδετερώσει την υπερβάλλουσα ενεργό ζήτηση.

Αυτό το πετυχαίνει με την εφαρμογή των ίδιων μέτρων πολιτικής που αναφέραμε πιο πάνω, αλλά προς την αντίθετη κατεύθυνση, δηλ.:

1) **Με μείωση των κρατικών δαπανών χωρίς αντίστοιχη μείωση των φόρων.** Έτσι μια αρχική μείωση των κρατικών δαπανών προκαλεί διαδοχικά κύματα μειώσεων στα χρηματικά εισοδήματα και την ενεργό ζήτηση.

2) **Αύξηση των φόρων χωρίς αντίστοιχη αύξηση των κρατικών δαπανών,** γιατί τότε εξουδετερώνονται τα συστατικά αποτελέσματα της φορολογικής πολιτικής του κράτους. Από την άλλη μεριά, η επιλογή του είδους των φόρων βαραίνει αποκλειστικά την πολιτική εξουσία. Αν το κράτος αποφασίσει να περιορίσει τον πληθωρισμό με περιορισμό της κατανάλωσης των νοικοκυριών τότε θα αυξήσει τους φόρους κατανάλωσης. Αν πάλι αποφασίσει να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό με περικοπή των σχεδίων για επενδύσεις των επιχειρήσεων, τότε αυξάνει κυρίως τους φόρους στα κέρδη.

Επιπλέον για τον αυτό σκοπό μπορεί να χρησιμοποιήσει και τα μέτρα νομισματικής πολιτικής τα οποία είναι:

1. **Η αύξηση του ποσοστού των υποχρεωτικών ταμειακών διαθεσίμων.** Το μέτρο αυτό εξαναγκάζει τις τράπεζες να περιορίζουν τις πιστώσεις στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις και αυτά με τη σειρά τους υποχρεώνονται να περικόψουν ή να συγκρατήσουν τη ζήτησή τους για κατανάλωση και επενδύσεις.

2. **Η αύξηση του επίσημου προεξοφλητικού τόκου.** Το μέτρο αυτό εξαναγκάζει τις εμπορικές τράπεζες να ανεβάσουν το επιτόκιο των χορηγήσεων τους εφόσον προσφεύγουν και δανείζονται από την κεντρική τράπεζα με υψηλότερο επιτόκιο. Το χρήμα έτσι καθίσταται ακριβότερο με συνέπεια τον

περιορισμό της ζήτησης των χρηματικών κεφαλαίων από τα νοικοκυριά και κυρίως από τις επιχειρήσεις.

3. Η πολιτική της ανοικτής αγοράς. Η κεντρική τράπεζα πουλάει σε μεγάλη έκταση χρεόγραφα στο Χρηματιστήριο και απορροφάει μ' αυτό τον τρόπο χρήμα. Η προσφορά χρήματος μειώνεται, το επιτόκιο ανεβαίνει και περιορίζεται έτσι η ζήτηση για επενδύσεις των επιχειρήσεων.

4. Οι άμεσοι πιστωτικοί έλεγχοι. Οι νομισματικές αρχές μπορεί να καθορίσουν με διοικητικές πράξεις το ύψος του επιτοκίου στην πιστωτική αγορά και τα όρια των χορηγήσεων των εμπορικών τραπεζών για να καταπολεμήσουν τον πληθωρισμό. Η θέσπιση αυστηρών πιστωτικών περιορισμών θεωρείται πολύ αποτελεσματικό μέσο.

6.3. Πολιτικά και μη εμπόδια οικονομικής ανάπτυξης

Τα σπουδαιότερα εμπόδια για την οικονομική ανάπτυξη πηγάζουν έμμεσα τόσο από τα γενικά χαρακτηριστικά των οικονομιών που βρίσκονται σε ανάπτυξη, όσο και από την ανάλυση των παραγόντων – οικονομικών και μη- της ανάπτυξης. Από τα γενικά χαρακτηριστικά των αναπτυσσόμενων χωρών, άλλα μεν αποτελούν εμπόδια στην όλη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης και άλλα απλώς συνδέονται με το χαμηλό επίπεδο της ανάπτυξης.

Η πρωτογενής παραγωγή δεν αποτελεί αιτία της υπανάπτυξης.

Η αιτία είναι το χαμηλό επίπεδο της παραγωγικότητας. Το υψηλό ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού πάνω στο συνολικό μέγεθος του πληθυσμού μπορεί να θεωρηθεί ως συνέπεια μάλλον παρά ως αιτία του χαμηλού επιπέδου διαβίωσης. Όπου ο αγροτικός πληθυσμός είναι φτωχός, ο μη αγροτικός πληθυσμός θα είναι μικρός και επίσης μάλλον φτωχός. Αντίθετα, όπου ο αγροτικός πληθυσμός ευημερεί, ο μη αγροτικός πληθυσμός θα είναι κατά το πλείστον μεγάλος και κατά πάσα πιθανότητα θα ευημερεί²².

Επίσης, αν ένα κράτος είναι απρόθυμο ή ανίκανο να διαδραματίσει έναν δραστήριο, θετικό ρόλο στην οικονομία, τότε μπορεί να θεωρηθεί το ίδιο ως εμπόδιο στην ανάπτυξη ή ως βασική αιτία φτώχειας²³.

Η φτώχεια είναι το βασικό πρόβλημα των αναπτυσσόμενων χωρών και αυτό γιατί είναι χώρες φτωχές σε συντελεστές παραγωγής, όπως το κεφάλαιο και η ειδικευμένη εργασία. Η σχετική έλλειψη αυτών των συντελεστών συμβάλλει στη διαμόρφωση ενός χαμηλού κατά κεφαλή εισοδήματος και συχνά δεν επιτρέπει στις αναπτυσσόμενες χώρες να ωφεληθούν από οικονομίες κλίμακας, όπως

²²<http://apothetirio.teiep.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4835/log20100460.pdf?sequence=1>

²³ «Οικονομική της Ανάπτυξης/ Α' τόμος», MALCOLM GILLIS, DWIGHT H. PERKINS, MICHAEL ROEMER, DONALD R. SNODGRASS, σε μετάφραση Όλγας Γραβάνη και Νικηφόρου Σταματάκη, επιμέλεια Γιάννη Τσεκούρα, εκδ. Γιώργος Δαρδάνος, πρώτη έκδοση 2000, σελ 55

συμβαίνει με τις πλούσιες χώρες. Η πολιτική αστάθεια, η ανασφάλεια σχετικά με τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και οι λανθασμένες επιλογές οικονομικής πολιτικής συχνά αποθαρρύνουν τις επενδύσεις σε κεφάλαιο και δεξιότητες, ενώ μειώνουν και την οικονομική αποτελεσματικότητα με άλλους τρόπους²⁴.

6.3.1. Πολιτική σταθερότητα

Οι κυβερνήσεις πρέπει να μπορούν να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν ένα σταθερό περιβάλλον, για τις σύγχρονες επιχειρήσεις δημόσιες και ιδιωτικές. Το ελάχιστο που απαιτείται είναι να μην βυθίζεται η χώρα σε εμφύλιο πόλεμο, να μην ξεσπούν μακροχρόνιες ανταρσίες και να μην υφίσταται η χώρα εισβολή από εχθρικές δυνάμεις. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι αυτονόητες, αλλά τις ξεχνάει κανείς εύκολα όταν γίνεται συζήτηση για την φύση της ανάπτυξης. Η παρατεταμένη αστάθεια που συνδέεται με τον εμφύλιο πόλεμο και την εξωτερική εισβολή, εξηγεί γιατί η Κίνα απέτυχε να εισέλθει στην σύγχρονη οικονομική μεγέθυνση πριν από το 1949. Κατ' επέκταση, η δημιουργία ενός σταθερού περιβάλλοντος μετά το 1949, μας βοηθάει να εξηγήσουμε, γιατί η οικονομική μεγέθυνση ξεκίνησε τότε. Η Βολιβία χαρακτηρίζεται από παρατεταμένη εγχώρια πολιτική αστάθεια, καθώς είχε 150 κυβερνήσεις από την ανεξαρτησία της το 1825. Οι επενδυτές δεν θα τοποθετήσουν τα χρήματά τους σε προγράμματα που θα εξοφληθούν μόνο μακροχρόνια αν, βραχυχρόνια, η αλλαγή κυβέρνησης θα μπορούσε να επιφέρει τη δήμευση της επένδυσης ή να οδηγήσει σε νέους νόμους και περιορισμούς που θα καθιστούσαν ασύμφορη την επένδυση. Όπου η αστάθεια είναι ιδιαίτερος συχνή²⁵, συνηθισμένη απάντηση των επενδυτών είναι να σταματούν να επενδύουν στην εγχώρια οικονομία και τοποθετούν ένα μεγάλο μέρος του πλούτου τους σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα ανεπτυγμένων κρατών (π.χ. των Η.Π.Α., της Ελβετίας, ή της Σιγκαπούρης) ή να επιδίδονται σε επιδεικτική κατανάλωση²⁶.

6.3.2. Πολιτική Ανεξαρτησία

Ένα σταθερό περιβάλλον από μόνο του δεν αρκεί. Οι αποικιακές κυβερνήσεις ήταν συνήθως αρκετά σταθερές, συχνά για μεγάλες χρονικές περιόδους. Ελάχιστες ή ουσιαστικά ανύπαρκτες είναι οι περιπτώσεις ευρωπαϊκών ή Ιαπωνικών αποικιών που κατόρθωσαν να επιτύχουν κάποια ανάπτυξη, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη. Το γεγονός αυτό οφείλεται εν μέρει στο ότι το σταθερό περιβάλλον, που είχε δημιουργηθεί ήταν συχνά ωφέλιμο μόνο για ένα μικρό αριθμό εμπόρων και

²⁴ «Διεθνής οικονομική/θεωρία και πολιτική/», PAUL R. KRUGMAN, MAURICE OBSTFELD, MARC J. MELITZ, μετάφραση Γιάννης Λαντούρης, Γιάννης Δούφλης και Στέλιος Πανταζίδης, επιμέλεια Νικολίνα Κωστελέτου, εκδ. Κριτική/Επιστημονική βιβλιόθηκη, 4^η βελτιωμένη 9/2016, σελ. 730

²⁶ «Οικονομική της Ανάπτυξης/ Α' τόμος », MALCOLM GILLIS, DWIGHT H. PERKINS, MICHAEL ROEMER, DONALD R. SNODGRASS, σε μετάφραση Όλγας Γραβάνη και Νικηφόρου Σταματάκη, επιμέλεια Γιάννη Τσεκούρα, εκδ. Γιώργος Δαρδάνος, πρώτη έκδοση 2000, σελ 55-56

επενδυτών από την αποικιοκρατική χώρα, ενώ οι πολίτες των αποικιών ελάχιστη υποστήριξη είχαν.

Οι περισσότερες κυβερνήσεις της αποικίας ελάχιστες επενδύσεις έκαναν στην εκπαίδευση του ντόπιου πληθυσμού, στην ανάπτυξη ηλεκτρικής ενέργειας ή στην προαγωγή της βιομηχανίας. Γι' αυτό, στις περισσότερες περιπτώσεις, αναγκαία προϋπόθεση για να καταστεί δυνατή η σύγχρονη οικονομική μεγέθυνση, ήταν η πολιτική ανεξαρτησία²⁷.

6.3.3. Η διαχείριση της αναπτυξιακής πολιτικής

Η απομάκρυνση διαφόρων απειλών κατά της πολιτικής σταθερότητας είναι απλώς το πρώτο βήμα για τη διαμόρφωση του πολιτικού περιβάλλοντος, που θα βοηθήσει στην οικονομική ανάπτυξη. Όλες οι κυβερνήσεις ανεξάρτητων χωρών, ακόμα και οι σταθερές, αντιμετωπίζουν πολλούς πολιτικούς περιορισμούς στις ενέργειες τους. Η αρχική σημασία της λέξης «πολιτική», ήταν η τέχνη της διακυβέρνησης. Η οικονομική πολιτική ασχολείται με την τέχνη της διακυβέρνησης στην οικονομική σφαίρα, με την πολιτική όπως και με την οικονομική ανάλυση. Η κακή οικονομική πολιτική μπορεί να εμποδίσει την οικονομική μεγέθυνση και να της επιφέρει μια παύση, αφού έχει ήδη ξεκινήσει. Η **έννοια της απογείωσης**, συχνά, σημαίνει απλώς ότι μια χώρα έχει εισέλθει στην περίοδο της σύγχρονης οικονομικής μεγέθυνσης και δεν προκαλεί πολλά προβλήματα όταν χρησιμοποιείται με αυτόν τον τρόπο. Συχνά, όμως, ο όρος έχει χρησιμοποιηθεί με τρόπο που υπονοεί, ότι από τη στιγμή που θα ξεκινήσει σε μία χώρα η ανάπτυξη θα συνεχίζεται αυτόματα, ακολουθώντας γνωστούς δρόμους, έως ότου η χώρα αυτή καταστεί σύγχρονο εκβιομηχανισμένο κράτος. Το πρόβλημα με τη σημασία αυτή είναι πως, όταν έχει ξεκινήσει η οικονομική ανάπτυξη, δεν είναι αυτομάτως εξασφαλισμένη η αδιάκοπη συνέχιση της. Η οικονομική ανάπτυξη από μόνη της, ειδικά στα πρώτα της στάδια, μπορεί να προκαλέσει μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές εντάσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να υπονομεύσουν την σταθερότητα, που είναι απαραίτητη για την οικονομική μεγέθυνση. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Ιράν, όπου τα εισοδήματα από τις εξαγωγές του πετρελαίου στις δεκαετίες του 1950 και 1960 προκάλεσαν ραγδαία βιομηχανική ανάπτυξη, η οποία επιταχύνθηκε ακόμα πιο εντυπωσιακά μετά τον τετραπλασιασμό της τιμής του πετρελαίου το 1973. Τα εισοδήματα από το πετρέλαιο, ωστόσο, χρησιμοποιήθηκαν σε υπερβολικό βαθμό για την αγορά όπλων, για μεγαλεπήβολα σχέδια που απαιτούσαν πολλά κεφάλαια, όπως ο υπόγειος σιδηρόδρομος της Τεχεράνης, αλλά και για την «χρηματοδότηση» της διαφθοράς στην ιθύνουσα τάξη. Ο νέος πλούτος του Ιράν, που δεν συνέβαλε στην σταθερότητα, αύξησε την αποξένωση της μεγάλης πλειονότητας των απλών ανθρώπων, που έβλεπαν ότι τον πλούτο αυτό τον ιδιοποιούνταν μια ομάδα λίγων διεφθαρμένων. Ενώνοντας λοιπόν τις δυνάμεις

²⁷ «Οικονομική της Ανάπτυξης/ Α' τόμος », MALCOLM GILLIS, DWIGHT H. PERKINS, MICHAEL ROEMER, DONALD R. SNODGRASS, σε μετάφραση Όλγας Γραβάνη και Νικηφόρου Σταματάκη, επιμέλεια Γιάννη Τσεκούρα, εκδ. Γιώργος Δαρδάνος, πρώτη έκδοση 2000, σελ 56

τους με άλλους αδικημένους, όπως τους θρησκευτικούς φονταμενταλιστές του Αγιατολάχ Χομείνι, προκάλεσαν ταραχές και διαδηλώσεις, που κράτησαν έναν χρόνο και οδήγησαν στην πτώση του Σάχη και του στρατιωτικού καθεστώτος του²⁸.

Από το προαναφερθέν παράδειγμα προκύπτει πόσο σημαντική είναι η κατανόηση του πολιτικού πλαισίου για τη χάραξη μιας αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής. Η πολιτική κατέχει κεντρική θέση τόσο στους παράγοντες που εμποδίζουν την ανάπτυξη, όσο και σε εκείνους που την καθιστούν δυνατή²⁹.

6.3.4. Διεθνή εμπόδια στην ανάπτυξη

Ορισμένοι οικονομολόγοι ισχυρίζονται ότι τα κύρια εμπόδια στην ανάπτυξη σήμερα είναι οι συνθήκες που επικρατούν έξω από τον αναπτυσσόμενο κόσμο. Συγκεκριμένα η ύπαρξη των ήδη πλούσιων και εκβιομηχανισμένων χωρών δημιουργεί διεθνείς πολιτικές και οικονομικές πιέσεις που εμποδίζουν τις προσπάθειες των σημερινών φτωχών χωρών για ανάπτυξη.

Όμως στα οφέλη από το εμπόριο βασίζεται η οποιαδήποτε συζήτηση για την θετική πλευρά των σχέσεων μεταξύ των πλούσιων και των φτωχών χωρών³⁰.

6.3.4.1. Οφέλη από το εμπόριο

Η **θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος** δηλώνει ότι οι χώρες που είναι προικισμένες με διαφορετικές ποσότητες κεφαλαίου, εργασίας και φυσικών πόρων θα έχουν όφελος αν ειδικευτούν στα πεδία εκείνα όπου το σχετικό τους κόστος παραγωγής θα είναι χαμηλό και αν εισάγουν αγαθά από τους τομείς εκείνους όπου το σχετικό κόστος παραγωγής υψηλό. Περαιτέρω, όσο μεγαλύτερες είναι οι διαφορές σε παραγωγικούς πόρους, με τους οποίους είναι

²⁸ «Οικονομική της Ανάπτυξης/ Α' τόμος», MALCOLM GILLIS, DWIGHT H. PERKINS, MICHAEL ROEMER, DONALD R. SNODGRASS, σε μετάφραση Όλγας Γραβάνη και Νικηφόρου Σταματάκη, επιμέλεια Γιάννη Τσεκούρα, εκδ. Γιώργος Δαρδάνος, πρώτη έκδοση 2000, σελ 57-58

²⁹ «Οικονομική της Ανάπτυξης/ Α' τόμος», MALCOLM GILLIS, DWIGHT H. PERKINS, MICHAEL ROEMER, DONALD R. SNODGRASS, σε μετάφραση Όλγας Γραβάνη και Νικηφόρου Σταματάκη, επιμέλεια Γιάννη Τσεκούρα, εκδ. Γιώργος Δαρδάνος, πρώτη έκδοση 2000, σελ 58 και 61.

³⁰ Σύμφωνα με μια ταξινόμηση των Ηνωμένων Εθνών ως ανεπτυγμένες ή βιομηχανικές χώρες θεωρούνται όλες οι χώρες της Ευρώπης, οι μη ευρωπαϊκές χώρες που ανήκουν στην Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Χωρών (πρώην Σοβιετική Ένωση), το Ισραήλ, η Ιαπωνία, η Αυστραλία, η Νέα Ζηλανδία, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και ο Καναδάς. Όλες οι υπόλοιπες χώρες κατατάσσονται στις αναπτυσσόμενες. Πρέπει να τονισθεί ότι καμμία από τις παραπάνω δύο κατηγορίες χωρών δεν παραμένει αμετάβλητη διαχρονικά. Έτσι η Ιαπωνία και το Ισραήλ που ανήκαν στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων χωρών πριν από μερικές δεκαετίες, σήμερα θεωρούνται, λόγω της οικονομικής και τεχνολογικής προόδου που έχουν σημειώσει, ως ανεπτυγμένες. Ανάμεσα στις δύο κατηγορίες υπάρχουν σημαντικές οικονομικές διαφορές, οι οποίες αναφέρονται στα εξής στοιχεία:

-κατά κεφαλήν εισόδημα και ανθρώπινη ανάπτυξη

-διανομή εισοδήματος

-διάρθρωση παραγωγής

-διάρθρωση εργατικού δυναμικού

-παραγωγικότητα της εργασίας

- διάρθρωση της ζήτησης

Πέρα από τις οικονομικές υπάρχουν και οι μη οικονομικές διαφορές, όπως είναι:

-τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και

- η αστικοποίηση.

Από το βιβλίο «Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Πρακτική», Σκούντζος Θ., εκδόσεις Σταμούλης, 1997, σελ 45-46

προικισμένες οι διάφορες χώρες – και οι διαφορές μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών είναι μεγάλες³¹-, τόσο μεγαλύτερα είναι τα οφέλη από το εμπόριο. Σε ορισμένες ακραίες περιπτώσεις μια χώρα κατέχει έναν παραγωγικό πόρο ή έναν συντελεστή της παραγωγής, όπως γη ή πετρέλαιο, σε τέτοια αφθονία που είναι αδύνατο να κάνει αποτελεσματική εσωτερική χρήση ολόκληρου του πόρου. Το εμπόριο επιτρέπει τη χρησιμοποίηση του πλεονάσματος, διότι η χώρα μπορεί να εξάγει ότι δεν χρειάζεται στο εσωτερικό της για αγορά πραγμάτων που της είναι αναγκαία. Η Σαουδική Αραβία δεν θα μπορούσε πιθανώς να χρησιμοποιήσει όλο το πετρέλαιο που είναι ικανή να παράγει, ή ο Καναδάς όλο το σιτάρι που παράγεται από τις εκτεταμένες πεδιάδες του. Το εμπόριο λοιπόν αποτελεί εκείνο που μερικές φορές ονομάζεται **«επενδυτική διέξοδος του πλεονάσματος»**.

Οι αναπτυσσόμενες χώρες ωφελούνται επίσης από το εμπόριο επειδή οι κεφαλαιακοί πόροι του, μόνο μέσω του εμπορίου μπορούν να μεταφερθούν από τις πλούσιες στις φτωχές χώρες (και αντιστρόφως)³².

7. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ

7.1. Σχέση οικονομίας και των δημόσιων αγαθών

Δημόσιο αγαθό, σύμφωνα με τους πρώτους μεγάλους θεωρητικούς της Νεοκλασικής Δημόσιας Οικονομικής, είναι: «το αγαθό από το οποίο, από τη

³¹ Το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών: Οι οικονομίες μπορούν να διαιρεθούν σε τέσσερις βασικές κατηγορίες, ανάλογα με το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα τους, ήτοι:

Α) τις οικονομίες χαμηλού εισοδήματος (όπως το Αφγανιστάν, το Μπαγκλαντές, το Νεπάλ, η Καμπότζη, καθώς και αρκετές χώρες της υποσαχάριας Αφρικής),

Β) τις οικονομίες σχετικά χαμηλού-μεσαίου εισοδήματος (η Κίνα, η Ινδία, το Πακιστάν, οι Φιλιππίνες, αρκετές χώρες της Μέσης Ανατολής, πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Καραϊβικής, πολλές χώρες που προήλθαν από τη διάσπαση της Σοβιετικής Ένωσης και οι περισσότερες από τις υπόλοιπες αφρικανικές χώρες),

Γ) τις οικονομίες σχετικά υψηλού-μεσαίου εισοδήματος (όπως οι υπόλοιπες χώρες της Λατινικής Αμερικής, ορισμένες χώρες της Αφρικής, η Τουρκία, η Μαλαισία, η Πολωνία, η Λιθουανία και η Ρωσία) και

Δ) τις οικονομίες υψηλού εισοδήματος (όπως οι πλούσιες βιομηχανικά αναπτυγμένες οικονομίες της αγοράς, το Ισραήλ, η Νότια Κορέα, και η Σιγκαπούρη, το Κουβέιτ, η Σαουδική Αραβία, που είναι πλούσιες σε πετρέλαιο, καθώς και ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης με επιτυχή μετάβαση, όπως η Τσεχία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία και η Εσθονία).

Οι δυο πρώτες κατηγορίες αποτελούνται κυρίως από χώρες που βρίσκονται σε καθυστερημένο στάδιο ανάπτυξης σε σύγκριση με τις βιομηχανικές οικονομίες, ενώ οι δύο τελευταίες αποτελούνται κυρίως από τις αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς (καθώς βεβαίως και από τις βιομηχανικές οικονομίες).

Ο κατωτέρω πίνακας παρουσιάζει το μέσο κατά κεφαλήν ετήσιο εισόδημα αυτών των ομάδων χωρών για το 2011, μαζί με έναν άλλο δείκτη οικονομικής ευημερίας, την προσδοκώμενη διάρκεια ζωής.

Ομάδα χωρών	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (δολάρια ΗΠΑ 2011)	Προσδοκώμενη ζωή (έτη)
Χαμηλού εισοδήματος	635	57
Χαμηλού-μεσαίου εισοδήματος	2.298	66
Υψηλού- μεσαίου εισοδήματος	7.239	72
Υψηλού εισοδήματος	43.718	80

Από το βιβλίο «Διεθνής οικονομική/θεωρία και πολιτική/», PAUL R. KRUGMAN, MAURICE OBSTFELD, MARC J. MELITZ, μετάφραση Γιάννης Λαντούρης, Γιάννης Δούφλης και Στέλλιος Πανταζίδης, επιμέλεια Νικολίνα Κωστελέτου, εκδ. Κριτική /Επιστημονική βιβλιοθήκη, 4^η βελτιωμένη 9/2016, σελ. 730

³² «Οικονομική της Ανάπτυξης/ Α΄ τόμος », MALCOLM GILLIS, DWIGHT H. PERKINS, MICHAEL ROEMER, DONALD R. SNODGRASS, σε μετάφραση Όλγας Γραβάνη και Νικηφόρου Σταματάκη, επιμέλεια Γιάννη Τσεκούρα, εκδ. Γιώργος Δαρδάνος, πρώτη έκδοση 2000, σελ. 62

στιγμή που υπάρχει σε μία κοινωνία, ο καθένας, ξεχωριστά, μπορεί να αποκομίζει συγχρόνως υπηρεσία ίσης ποσότητας και ίδιας ποιότητας με τη συνολικά παρεχόμενη από το αγαθό»³³.

Η Παγκόσμια Τράπεζα αντιμετωπίζει ως υποδομή την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας, ύδρευσης, αποχέτευσης, επικοινωνιών, οδών και γεφυρών, φραγμάτων και καναλιών, λιμένων, αερολιμένων, σιδηροδρόμων, πλωτών οδών, κατοικιών, αστικών υπηρεσιών.

Κατά συνέπεια, η υποδομή αναφέρεται σε τέτοια βασικά στοιχεία οικονομικής και κοινωνικής αλλαγής που χρησιμεύουν ως σύστημα υποστήριξης της παραγωγικής δραστηριότητας στην οικονομία. Χωρίς αυτά τα βασικά στοιχεία, ή χωρίς το σύστημα υποστήριξης, η παραγωγική δραστηριότητα μπορεί στην καλύτερη περίπτωση να εξασφαλίσει επιβίωση, δεν μπορεί βεβαίως να προσφέρει ευημερία στους ανθρώπους. Στην πραγματικότητα, η υποδομή ως σύστημα υποστήριξης της παραγωγικής δραστηριότητας χρησιμεύει ως θεμέλιο λίθο της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ανάπτυξης των ανθρώπων.

Οι υποδομές χαρακτηρίζονται ευρέως ως:

- i) Οικονομική υποδομή
- ii) Κοινωνική υποδομή και
- iii) Θεσμική Υποδομή.

Ακολουθεί μια σύντομη περιγραφή αυτών των εννοιών:

i) Οικονομική υποδομή

Η οικονομική υποδομή αναφέρεται σε όλα αυτά τα στοιχεία της οικονομικής αλλαγής (όπως η ενέργεια, οι μεταφορές και η επικοινωνία) που χρησιμεύουν ως βάση για την οικονομική ανάπτυξη. Η άφθονη διαθεσιμότητα ηλεκτρικού ρεύματος θα επιταχύνει το ρυθμό της παραγωγικής δραστηριότητας, τα άφθονα μεταφορικά μέσα θα διευκόλυναν την κυκλοφορία των εμπορευμάτων από τους παραγωγούς στους καταναλωτές, άφθονα μέσα επικοινωνίας θα διευκολύνουν το μάρκετινγκ και ούτω καθεξής. Ελλείψει οικονομικής υποδομής, ένα αποτελεσματικό σύστημα οικονομικής ανάπτυξης θα παραμείνει μόνο μια μακρινή δυνατότητα.

ii) Κοινωνική υποδομή

Η κοινωνική υποδομή αναφέρεται στα βασικά στοιχεία της κοινωνικής αλλαγής (όπως σχολεία, πανεπιστήμια και νοσοκομεία) που χρησιμεύουν ως βάση για τη διαδικασία κοινωνικής ανάπτυξης μιας χώρας. Η κοινωνική ανάπτυξη επικεντρώνεται στην ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού, υπονοώντας την ανάπτυξη εξειδικευμένου προσωπικού καθώς και υγιή και αποτελεσματικά ανθρώπινα όντα.

iii) Θεσμική υποδομή

Η θεσμική υποδομή μπορεί να θεωρηθεί ως η πραγματική εφαρμογή των κανόνων στην «θεσμική βάση» της οικονομίας της αγοράς. Η θεσμική υποδομή, που έχει ανατεθεί στη λειτουργία της κοινωνικής ενσωμάτωσης αξιών, αποτελεί το αντικείμενο οικονομικής και νομικής πολιτικής. Αυτή η κατηγορία υποδομών

³³ «Οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους», Δ.Π. Καράγιωργα, εκδόσεις Παπαζήση, 1979, σελ.103

περιλαμβάνει όλους τους συνήθεις και καθιερωμένους τυπικούς κανόνες και ανεπίσημους περιορισμούς (συμβάσεις, κανόνες συμπεριφοράς) για τη διαμόρφωση της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης ... καθώς και τις διαδικασίες επιβολής για την εγγύηση και την εφαρμογή αυτών των κανόνων, π.χ. από το κράτος (**Εθνική Ασφάλεια και Δημόσια Ασφάλεια**).

Έτσι, ενώ η οικονομική υποδομή επιταχύνει τη διαδικασία ανάπτυξης, η κοινωνική υποδομή επιταχύνει τη διαδικασία της ανθρώπινης ανάπτυξης. Πράγματι, η οικονομική ανάπτυξη είναι ελλιπής χωρίς ανθρώπινη ανάπτυξη. Κατά συνέπεια, οι οικονομικές και κοινωνικές υποδομές αλληλοσυμπληρώνονται και ενισχύεται ο αντίκτυπος του άλλου.

Προφανώς, η κοινωνική υποδομή μιας χώρας είναι πολύ σημαντική καθώς δεν παρουσιάζει μόνο το ανθρώπινο πρόσωπο της διαδικασίας οικονομικής ανάπτυξης αλλά αντιπροσωπεύει την ίδια την ουσία της. Η καθολική πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγεία και το ασφαλές πόσιμο νερό είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την πρόοδο οποιασδήποτε κοινωνίας³⁴

7.2. Η Εθνική άμυνα

Η εθνική άμυνα εξασφαλίζεται με την απόκτηση και προβολή ισχύος. **Η οικονομία αποτελεί έναν από τους βασικότερους παράγοντες ισχύος που μάλιστα επηρεάζει όλους τους άλλους.** Η ένοπλη δύναμη, δηλαδή οι στρατιωτικές δυνατότητες ενός κράτους, ως παράγων ισχύος, εξετάζεται τόσο από πλευράς μεγέθους και εξοπλισμού όσο και από πλευράς έρευνας και τεχνολογίας, αμυντικής βιομηχανίας, συμμαχιών αλλά και λοιπών στοιχείων που καθορίζουν τη μαχητική αποτελεσματικότητα των ενόπλων δυνάμεων.

Μπορούμε εξαρχής να επισημάνουμε κάποια στοιχεία:

- Η οικονομία αποτελεί κοινή συνισταμένη όλων των παραγόντων ισχύος, αποτελώντας κατ' ουσία, το θεμέλιο επί του οποίου εδράζεται η ισχύς των κρατών, καθώς και την πηγή των πόρων που απαιτούνται για την απόκτηση στρατιωτικής ισχύος.
- Η σχέση της στρατιωτικής και της οικονομικής ισχύος, εμφανίζεται αμφίδρομη δεδομένου ότι αφενός η ύπαρξη ισχυρής και ακμάζουσας οικονομίας είναι απαραίτητη προκειμένου να διατεθούν πόροι για την παραγωγή στρατιωτικής ισχύος, αφετέρου η τελευταία, συμβάλλει όχι μόνο στην προστασία της εθνικής οικονομίας, αλλά και στην περαιτέρω ενίσχυσή της, καθώς εξασφαλίζει την ειρήνη, προστατεύει τα εθνικά συμφέροντα και συντελεί στην προώθησή τους.
- Η οικονομική ισχύς αποτελεί το θεμέλιο της στρατιωτικής ισχύος. Η κατοχή οικονομικής ισχύος μπορεί να οδηγήσει στην απόκτηση

³⁴ <https://www.ukessays.com/essays/economics/economic-and-social-infrastructure-economics-essay.php>

στρατιωτικής ισχύος, αλλά μπορεί επίσης να συμβεί και το αντίστροφο. Αναφορά στη διαδραστική σχέση οικονομίας και ένοπλης δύναμης βρίσκουμε και στον Θουκυδίδη, ο οποίος στην εξιστόρησή του «υποδηλώνει όχι μόνο την εξάρτηση της πολεμικής ισχύος από την οικονομική ακμή, αλλά και το αντίστροφο: ότι δηλαδή η πολεμική ισχύς δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη».

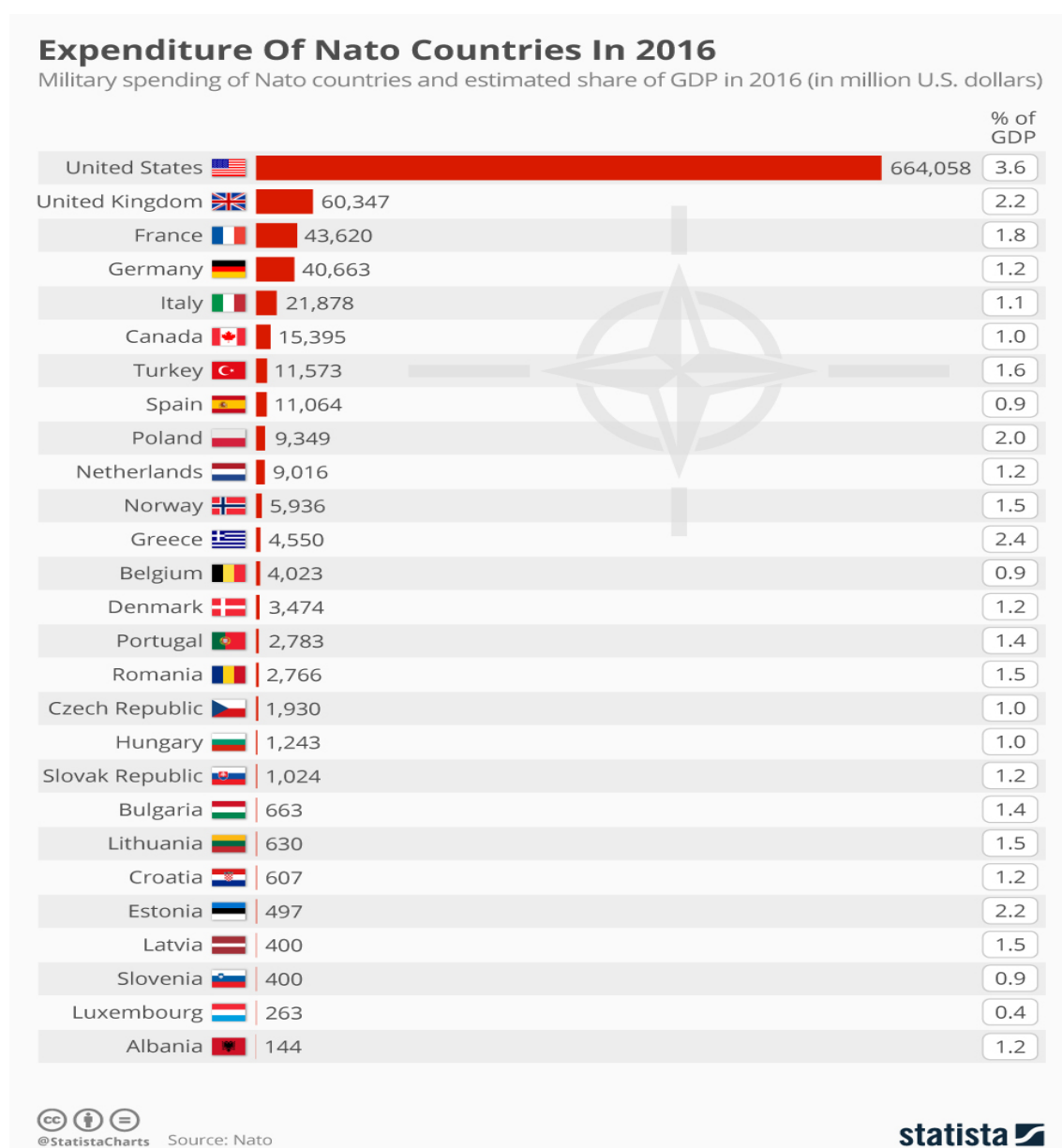
Η προβολή της εθνικής ισχύος, ανεξαρτήτως σε ποιους παράγοντες αυτή βασίζεται, υλοποιείται σε κάθε περίπτωση με τις ένοπλες δυνάμεις. Ακόμη και στη σύγχρονη εποχή, παρά την επίδειξη ισχύος με άλλα μέσα – π.χ. διπλωματικές και οικονομικές πιέσεις – το τελικό επιδιωκόμενο αποτέλεσμα επιτυγχάνεται συνήθως με την παρουσία στρατιωτικών δυνάμεων ή κατ' ελάχιστον, με προβολή της ισχύος τους. Το βέλτιστο επίπεδο αποτρεπτικής και αμυντικής ισχύος ενός κράτους αποτελεί συνάρτηση της στρατιωτικής ισχύος και κατ' επέκταση των παραγόντων που την καθορίζουν, με σημαντικότερο το κόστος απόκτησης, συντήρησης και διαχείρισης της στρατιωτικής ισχύος, δηλαδή το ύψος των αμυντικών δαπανών.

Οι αμυντικές δαπάνες αναφέρονται στο κόστος διαχείρισης και συντήρησης του συνόλου του προσωπικού και του υλικού (πολεμικού και μη) που προορίζονται για την παραγωγή της εθνικής άμυνας και ασφάλειας, τόσο σε περιόδους ειρήνης όσο και σε περιόδους κρίσεων ή πολεμικών συρράξεων. Οι προσδιοριστικοί παράγοντες των αμυντικών δαπανών μπορεί να είναι οικονομικοί, πολιτικοί, στρατηγικοί, ακόμα και ιστορικοί, αν και τελικά εκείνος που βαραίνει είναι ο οικονομικός παράγων. Η ισχύς μιας μεγάλης δύναμης αντανακλάται, μεταξύ των άλλων, και στο ύψος των αμυντικών της δαπανών. Η διατήρηση του χαρακτηριστικού της υπερδύναμης εκ μέρους των Ηνωμένων Πολιτειών, παρά τα προβλήματα και την ανάδυση νέων ισχυρών παικτών στο παγκόσμιο γεωστρατηγικό παιχνίδι δεν είναι τυχαία, αν λάβουμε υπόψη ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες δαπανούν για τις ένοπλες δυνάμεις τους άνω των 600 δισεκατομμυρίων δολαρίων ετησίως, τη στιγμή που η αμέσως ακολουθούσα σε μέγεθος στρατιωτικών δαπανών Κίνα δηλώνει αμυντικό προϋπολογισμό της τάξης των 60 εκατομμυρίων δολαρίων, ενώ ο αντίστοιχος ρωσικός προϋπολογισμός ανέρχεται επισήμως σε περίπου 40 δις δολάρια.

Είναι γνωστό ότι η Ελλάδα δαπανά ένα από τα μεγαλύτερα ποσά για αμυντικές δαπάνες μεταξύ των χωρών μελών της ΕΕ. Ως ποσοστό επί τοις εκατό οι αμυντικές δαπάνες της χώρας μας είναι οι υψηλότερες όλων (πίνακας 1)³⁵.

³⁵ http://www.huffingtonpost.gr/2017/03/15/eidiseis-politiki-ellada-deyteri-xwra-nato-ypsiloteres-stratitikes-dapanes-aep-meta-hpa_n_15386200.html

Πίνακας 1

Είναι επίσης χρήσιμο να δούμε τις αμυντικές δαπάνες των πέντε κύριων, από στρατιωτικής πλευράς, ευρωπαϊκών χωρών της Μεσογείου (πίνακας για τα έτη 2009 έως και το 2012).

Χώρα	09	10	11	12	ΜΟ	ΑΕΠ*
Spain	1.2	1.1	0.9	0.9	1.0	1349.0
France	2.6	2.4	2.3	2.3	2.4	2613.0
Italy	1.8	1.8	1.7	1.7	1.8	2013.0
Greece	2.9	2.6	2.4	2.1	2.5	249.1
Turkey	2.6	2.4	2.3	2.3	2.4	789.3

* Α.Ε.Π.2012: Δισεκατομμύρια \$³⁶.

³⁶ <http://www.abc10.gr/images/Opictures/2014-Budget.pdf>

Για να κατανοήσουμε καλύτερα το μέγεθος των ενόπλων δυνάμεων και των οπλικών συστημάτων που διατηρεί η χώρα μας σε σύγκριση με τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε τα εξής:

- Αν η Ισπανία, μια χώρα με 4πλάσια έκταση, πληθυσμό και ΑΕΠ σε σχέση με την Ελλάδα, διατηρούσε ανάλογες προς την Ελλάδα ΕΔ, θα έπρεπε να έχει: 600.000 προσωπικό, 6.000 άρματα μάχης, 70 πλοία επιφανείας, 35 υποβρύχια, 1.300 μαχητικά αεροσκάφη, 130 επιθετικά ελικόπτερα.
- Αντίθετα αν η Ελλάδα διατηρούσε ΕΔ ανάλογες της Ισπανίας θα έπρεπε να έχει: προσωπικό κάτω των 40.000, 90 άρματα μάχης, 3 πλοία επιφανείας, 1 υποβρύχιο, 46 μαχητικά αεροσκάφη, κανένα ή έστω 6 επιθετικά ελικόπτερα.

Από τα όσα προαναφέρθηκαν γίνεται καθαρά αντιληπτό το βάρος που υφίσταται η ελληνική οικονομία προκειμένου να ανταποκριθεί στις αμυντικές ανάγκες της χώρας. Η οικονομική κρίση μπορεί να έχει επιπτώσεις στον αμυντικό προϋπολογισμό της χώρας, όμως ούτως ή άλλως δεν υπάρχουν περιθώρια περεταίρω αύξησης των αμυντικών δαπανών. Εκείνο που είναι εν προκειμένω ενδιαφέρον είναι το κατά πόσο είναι εφικτό, μέσω συγκεκριμένων στρατηγικών για τις αμυντικές δαπάνες να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα του εξοπλισμού των ΕΔ. Αυτό το τελευταίο έχει ιδιαίτερη σημασία και μπορεί να εξασφαλίσει οικονομίες κλίμακας αν τύχει της επιβαλλόμενης προσοχής.

Ας δούμε αναλυτικότερα. Οι αμυντικές δαπάνες κάθε χώρας κατανέμονται γενικά στους εξής τομείς:

- **Δαπάνες προσωπικού:** • Πληρωμές, Επιδόματα, Συντάξεις, • Τροφοδοσία, • Υγειονομική περίθαλψη
 - **Δαπάνες λειτουργικές:** • Λειτουργία & συντήρηση (ανταλλακτικά και προμήθειες) κύριου υλικού • Άλλα υλικά και προμήθειες • Κόστη σχετιζόμενα με αναλώσιμα και συντήρηση υποδομών
 - **Επενδύσεις:** • Προμήθειες εξοπλισμών • Έρευνα & Ανάπτυξη
- Πού και πώς μπορεί να προέλθει οικονομία στις αμυντικές δαπάνες; Οι λέξεις κλειδιά είναι: στρατηγική, οργάνωση, τυποποίηση, αμυντική βιομηχανία. Πιο συγκεκριμένα:

1. Στην περίπτωση των **δαπανών για το προσωπικό** πράγματι δεν υπάρχουν περιθώρια μείωσης. Αντίθετα οι ελληνικές Ένοπλες Δυνάμεις έχουν ανάγκη μεγαλύτερων δαπανών για το προσωπικό. Δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι πρόκειται για τις δαπάνες που κυρίως συνδέονται με το θέμα του ηθικού και του φρονήματος, το οποίο δεν αποτιμάται σε χρήματα. Δεν αφορά μόνο στη μέριμνα για το προσωπικό κατά την ειρηνική περίοδο, αλλά πρωτίστως στον

εξοπλισμό του μαχητή, ώστε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις συνθήκες του πεδίου.

2. Οι λειτουργικές δαπάνες έχουν περιθώρια καλύτερης οργάνωσης και διαχείρισης. Πολύ σύντομα, γίνεται αναφορά σε δύο κατά βάση τομείς: **πρώτον**, ανταλλακτικά και συντήρηση **και δεύτερον**, αναλώσιμα και υποδομές. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις είναι δυνατόν να επιτευχθούν **οικονομίες κλίμακας**, δηλαδή οι ανάγκες να καλύπτονται με μικρότερες δαπάνες. Ωστόσο, υπάρχουν εγγενή προβλήματα που δυσχεραίνουν οποιαδήποτε προσπάθεια προς την κατεύθυνση αυτή, όπως:

- Η **πανσπερμία υλικού**, η οποία έχει ως συνέπεια να απαιτούνται πρόσθετες δαπάνες για αναλώσιμα, διαφορετικές κλίμακες ανταλλακτικών, διαφορετικές συλλογές εργαλείων, εκπαίδευση τεχνικού προσωπικού κλπ. Το πρόβλημα δημιουργείται κυρίως από την προχειρότητα και την έλλειψη στρατηγικής στους εξοπλισμούς. Είναι εύκολα αντιληπτή η σπατάλη πόρων για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού.
- Η **διασπορά** των σχηματισμών και μονάδων του στρατού και η διατήρηση μη αναγκαίων σχηματισμών, μονάδων και στρατοπέδων. Είναι αδιανόητο ο Ελληνικός Στρατός να έχει διάταξη ανταποκρινόμενη προς τα γεωπολιτικά δεδομένα της ψυχροπολεμικής εποχής, ή αυτή να καθορίζεται από τοπικιστικές εξαρτήσεις με παρεμβάσεις διάφορων φορέων. Φυσικά, για τη λύση του προβλήματος αυτού απαιτείται σαφής πολιτική απόφαση σε υψηλό επίπεδο, με δεδομένο ότι η συζήτηση αφορά σε αναδιοργάνωση που θα περιλάβει καταρχήν κατάργηση σχηματισμών και μονάδων, κλείσιμο στρατοπέδων και άλλων στρατιωτικών εγκαταστάσεων, γενικώς «συμμάζεμα» του Στρατού. Αναδιοργάνωση που θα δυσανεμίσει πολλούς εκτός Στρατού που έχουν συμφέροντα – πολιτικά, οικονομικά, τοπικιστικά – από την ύπαρξη στρατιωτικών εγκαταστάσεων σε κάθε πόλη και κωμόπολη. Δεν είναι όμως λογικό – οργανωτικά, λειτουργικά και κυρίως επιχειρησιακά – να διατηρεί ο Στρατός άχρηστους σχηματισμούς και μονάδες, τη στιγμή μάλιστα που εκ των πραγμάτων αδυνατεί να τις επανδρώσει στοιχειωδώς. Αδιαμφισβήτητα ένα τέτοιο σύμμετρο θα είχε ως συνέπεια σοβαρή οικονομία στα λειτουργικά έξοδα των μονάδων και τη συντήρηση των υποδομών;

3. Οι δαπάνες για αμυντικές επενδύσεις είναι ο σημαντικότερος τομέας στον οποίο είναι δυνατόν να εξασφαλιστούν οικονομίες κλίμακας. Ήδη κάποιες ευρωπαϊκές χώρες εφαρμόζουν σχετικές στρατηγικές. Στη Βρετανία εφαρμόζεται από το 2001 μια νέα στρατηγική επί των εξοπλισμών που αποκαλείται Smart Procurement και ενσωματώνει τις ανάγκες των τριών κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων μέσα από μακροπρόθεσμους στόχους και κατάλληλες διαδικασίες που εξασφαλίζουν χαμηλό κόστος προμήθειας. Παρόμοιες στρατηγικές εφαρμόζουν και άλλες χώρες όπως η Γαλλία και η Σουηδία. Έχουμε λοιπόν ανάγκη από μία στρατηγική επί των προμηθειών

αμυντικού υλικού, η οποία θα αξιολογεί τις ανάγκες και θα καθορίζει τις προμήθειες σε βάθος χρόνου. Κατ' αυτό τον τρόπο τα οπλικά συστήματα θα είναι προσαρμοσμένα προς τις πραγματικές απαιτήσεις και προς τα ήδη χρησιμοποιούμενα συστήματα. Επιπλέον, χρειάζεται για κάθε περίπτωση ένα χρονοδιάγραμμα προμήθειας που θα καθορίζει τον χρόνο και την ποσότητα που θα παραλαμβάνεται μέχρις ότου ολοκληρωθεί η προμήθεια. Όμως εκείνο που είναι απαραίτητο, για να μην είναι δυνατή η καταστρατήγηση της στρατηγικής, είναι η κύρωση με νόμο από τη Βουλή ώστε κανείς υπουργός και καμία κυβέρνηση να μπορεί να μεταβάλλει τις αποφάσεις και τα χρονοδιαγράμματα.

Ένας κρίσιμος τομέας που συνδέεται άμεσα με τις αμυντικές επενδύσεις είναι η **αμυντική βιομηχανία**. Η βιομηχανική βάση της άμυνας αποτελεί σημαντική προϋπόθεση, δεδομένου ότι χωρίς βιομηχανία που ερευνά, αναπτύσσει και παράγει τα αμυντικά συστήματα, δεν υπάρχει ικανή άμυνα. Βεβαίως, ένα κράτος μπορεί να αποφασίσει να εξοπλίσει τις ένοπλες δυνάμεις του μέσω αγορών από το εξωτερικό. Ενεργώντας όμως κατ' αυτόν τον τρόπο, όχι μόνο θα καταρρεύσει οικονομικά και θα χάσει σε αυτονομία, αλλά επίσης θα παραμένει στο περιθώριο των καινοτομιών σε ζωτικούς τομείς για την γενική ανάπτυξη της χώρας. Προκειμένου να αξιολογηθεί η αμυντική βιομηχανία μιας χώρας, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι προμήθειες υλικού από το εξωτερικό σε σχέση με τις δαπάνες αμυντικού υλικού που φαίνονται στον προϋπολογισμό της χώρας. Η διαφορά αυτή συνιστά την καθοριστική μεταβλητή που πρέπει να ληφθεί υπόψη όταν αναλύεται η αμυντική βιομηχανία.

Μεταξύ των αντικειμενικών σκοπών μιας πολιτικής για την αμυντική βιομηχανία μπορούμε να αναφέρουμε:

- τη μείωση του ελλείμματος στο ισοζύγιο πληρωμών.
- την εξασφάλιση παραγωγικής δραστηριότητας για την εγχώρια βιομηχανία και
- την απόκτηση νέων τεχνολογιών και εκπαίδευση προσωπικού.

Αποτελεί δυστύχημα που δεκαετίες τώρα η ελληνική αμυντική βιομηχανία δεν έχει αξιοποιηθεί, ενώ έχει ανάλογες δυνατότητες. Έτσι, οι μεν κρατικές βιομηχανίες, οι οποίες χρησιμοποιούν τεράστιο αριθμό προσωπικού και διαθέτουν σημαντική τεχνογνωσία, χρησιμοποιούνται από ξένους κολοσσούς ως μέσο επίτευξης απευθείας αναθέσεων, οι δε ιδιωτικές επιβιώνουν κυρίως μέσω της υλοποίησης των αντισταθμιστικών ωφελημάτων. Κάποιες φωτεινές εξαιρέσεις απλά επιβεβαιώνουν τον κανόνα³⁷.

³⁷ <https://parisis.wordpress.com/2009/02/10/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%AC%CE%BC%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%AD%CE%BE%CF%85%CF%80%CE%BD%CE%B7-%CF%83%CF%84/>

7.3. Η δημόσια ασφάλεια

Κάθε σύγχρονο κράτος που θέλει να βελτιώνει την ποιότητα ζωής και να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες και τις ανάγκες των πολιτών του, πρέπει να προσφέρει στους πολίτες του, πρώτα και πάνω απ' όλα, ασφάλεια. Δεν μπορεί να υπάρξει ποιότητα ζωής και οικονομική ανάπτυξη χωρίς έννομη τάξη και εσωτερική ασφάλεια. Η αρχή αυτή αποτελεί την πρώτη προτεραιότητα κάθε σύγχρονου κράτους, που επενδύει στη δημοκρατία και στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στοιχεία που συνθέτουν ένα κράτος που νοιάζεται για τους πολίτες του και την ποιότητα ζωής τους.

Επί των ημερών μας η ανασφάλεια δεν προκύπτει απλώς από την ποσοτική αύξηση ορισμένων εγκλημάτων, αλλά κυρίως από την αλλαγή της ποιότητας του εγκλήματος, που γίνεται πιο οργανωμένο, βίαιο και κερδοσκοπικό, αλλά και από την αλλαγή της ποιότητας του εγκληματία, που γίνεται πιο αδίστακτος και προκλητικός. Αντίστοιχα, οι πολίτες όλο και περισσότερο διακατέχονται από μεγαλύτερη φοβία και ανασφάλεια απέναντι στο έγκλημα, και αυτό εκδηλώνεται κυρίως με αυτοδικίες και κραυγές για περισσότερη ποινική καταστολή, και διαισθάνονται ότι το κράτος όλο και περισσότερο αδυνατεί να τους προστατεύσει³⁸.

Αναλυτικότερα:

Η οικονομική ανάπτυξη απαιτεί, συνθήκες κοινωνικής τάξης, πολιτικής σταθερότητας και κυβερνητικές επιδόσεις. Η οικονομική ανάπτυξη δεν θα συμβεί χωρίς ένα κοινωνικό περιβάλλον ικανό να προσφέρει ικανό επίπεδο ασφάλειας σε όλους, να εμπνέει εμπιστοσύνη ότι οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων που κατανέμουν εξουσίες, πόρους και δικαιώματα θα ακολουθούν βασικούς κανόνες, οι οποίοι θα χαρακτηρίζονται από ακεραιότητα, ισότητα και δικαιοσύνη.

Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι ο πληθυσμός έχει την πεποίθηση ότι το σύστημα δεν θα υπονομευθεί από εγκληματικότητα, διαφθορά, χρήση βίας ή γενική κακοδιαχείριση της οικονομίας από κυβερνητικές και ιδιωτικές εταιρείες. Η εμπιστοσύνη αυτή ενισχύεται εάν το κοινό πιστεύει ότι υπάρχουν και θα ασκούνται αποτελεσματικοί μηχανισμοί λογοδοσίας και ελέγχου για να περιορίσουν τους αναπόφευκτους πειρασμούς που βιώνουν οι άνθρωποι μέσα στα πολιτικά και οικονομικά συστήματα για να εκμεταλλευτούν τις θέσεις και τις δυνάμεις τους για ιδιωτικά κέρδη.

Η αστυνόμευση και η παροχή υπηρεσιών ασφαλείας δεν είναι ενιαία αλλά αποτελούνται από πολυάριθμους και ποικίλους στόχους. Στόχους και καθήκοντα που κρίνεται με διαφορετικά και συχνά αντικρουόμενα κριτήρια αξιολόγησης. Η αστυνόμευση μπορεί να κυμαίνεται από την αστυνόμευση

³⁸ <http://disy.org.cy/oldsite/%E2%E5%E6%F4/www.disy.org.cy/default32eb.html?id=1341>

γενικών υπηρεσιών σε πιο εξειδικευμένα καθήκοντα όπως η αντιμετώπιση των ταραχών, η διερεύνηση σύνθετων εγχώριων και διακρατικών εγκλημάτων, η προστασία του κράτους και της κυβέρνησης, η συλλογή πληροφοριών για την πρόληψη εγκλημάτων, στη διαχείριση των συνοριακών ελέγχων και στην προστασία σημαντικών πολιτειακών, πολιτικών παραγόντων και ευαίσθητων εγκαταστάσεων. Η καθημερινή αστυνόμευση παρέχεται από Αστυνομικούς πεζής ή εποχούμενης περιπολίας, οι οποίοι μπορούν να κληθούν από το κοινό για 24 ώρες την ημέρα, 7 ημέρες την εβδομάδα για να βοηθήσουν στην επίλυση προβλημάτων ή στην διαχείριση καταστάσεων, τα οποία τα άτομα δεν μπορούν να λύσουν μόνοι τους.

Η ένστολη, επαγγελματική αστυνόμευση έχει σημασία για την οικονομική ανάπτυξη. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι η έντονη παρουσία ένστολων αστυνομικών ενισχύει την εικόνα της αστυνομίας και, στη συνέχεια, της κυβέρνησης. Οι εφαρμοστές του Νόμου, οι οποίοι σέβονται το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα και ενεργούν χωρίς βιαιότητα, χωρίς διακρίσεις και χωρίς την αυθαίρετη χρήση δύναμης αυξάνει τη νομιμότητα της αστυνομίας και της κυβέρνησης. Η αποτελεσματική αστυνόμευση ενισχύει την αίσθηση που έχουν οι άνθρωποι ότι οι καθημερινές συνήθειες δραστηριότητες (εργασία, διασκέδαση, οικογενειακές και εμπορικές δραστηριότητες) θα συνεχίσουν να πραγματοποιούνται χωρίς κωλύματα. Επιπλέον στόχος της επαγγελματικής αστυνόμευσης είναι η αντιμετώπιση και η μείωση του επίπεδου διαφθοράς τόσο σε ατομικό επίπεδο, όσο και σε πολιτικό.

Η αποτελεσματική ένστολη αστυνόμευση υποστηρίζει τις οικονομικές εξελίξεις με την προστασία των οικονομικών δραστηριοτήτων των ανθρώπων, των κυβερνητικών υπηρεσιών και των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Προστατεύει επίσης την προσωπική τους ασφάλεια, μειώνει το φόβο για θυματοποίηση και προάγει την ιδιωτική οικονομική δραστηριότητα, καθώς οι άνθρωποι αισθάνονται ότι εκείνοι που έχουν εργαστεί δεν θα πέσουν θύματα εγκληματιών και θα μπορέσουν να αναρριχηθούν κοινωνικά, μέσω της χωρίς προσχώματα επαγγελματικής ανέλιξης.

Οι υπηρεσίες ασφάλειας (η αθέατη αστυνόμευση) επιδιώκουν να ελέγξουν εγκληματικές δραστηριότητες που η ένστολη αστυνόμευση δεν είναι επαρκώς προετοιμασμένη να χειριστεί. Αυτά περιλαμβάνουν το διεθνές οργανωμένο έγκλημα (ναρκωτικά, εμπορία ανθρώπων ή παράνομο εμπόριο όπλων), εγκλήματα στον κυβερνοχώρο, διαφθορά υψηλού επιπέδου, ειδικά εγκλήματα βίας και εγκλήματα οικονομικής απάτης, όπως η χρήση πιστωτικών καρτών, ακάλυπτων επιταγών και πλαστογραφίας του νομίσματος, ειδικότερα μετά την υιοθέτηση του Ευρώ. Οι εξειδικευμένες υπηρεσίες ασφαλείας, σε μόνιμη ή ad hoc βάση, αντιμετωπίζουν αυτά τα προβλήματα, τα οποία συχνά υποστηρίζονται από εξωτερικούς πόρους (όπως στην περίπτωση του διακρατικού εγκλήματος)³⁹. Η αναβάθμιση και η αυστηρή εφαρμογή της

³⁹ <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/pad.1683/full>

νομοθεσίας και ο περαιτέρω εκσυγχρονισμός της, καθώς και η χρήση σύγχρονων μέσων και αποτελεσματικών μεθόδων διερεύνησης και καταστολής αποτελούν βασικές προτεραιότητες για την προστασία της οικονομίας και των οικονομικών συναλλαγών του πολίτη.

Επιπλέον για να καταστεί πιο αποτελεσματική η Αστυνομία και να μπορεί να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της σύγχρονης εποχής, πρέπει:

1. Να υιοθετήσει νέες και σύγχρονες μεθόδους διεύθυνσης και διοίκησης, που να χαρακτηρίζονται από περισσότερη ευελιξία και συνοχή σκέψης, η αποκέντρωση εξουσιών και αρμοδιοτήτων, η καλύτερη αξιοποίηση των μελών της με την ανακατανομή των καθηκόντων, η απαλλαγή των αστυνομικών από τα μη αστυνομικής φύσεως καθήκοντα.

2 Να υιοθετήσει ένα σύστημα που θα κατοχυρώνει την αξιοκρατία και την αρχή της καταλληλότητας στους διορισμούς, τις προαγωγές, μεταθέσεις, με τη θεσμοθέτηση αντικειμενικών κριτηρίων αξιολόγησης των μελών της.

3. Να καταπολεμηθεί το ρουσφέτι με την εκρίζωση της κομματικοκρατίας και τη θεσμοθέτηση αξιοκρατικών και αντικειμενικών διαδικασιών αξιολόγησης, διορισμού και προαγωγής στην Αστυνομία, να προστατεύεται η αξιοπρέπεια των μελών της και να ενισχύεται η αποτελεσματικότητα των μελών της.

4. Να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη του πολίτη στον θεσμό της Αστυνομίας, να αναβαθμιστεί η εκπαίδευση των αστυνομικών και να προστατευθεί η τιμή και η αξιοπρέπεια των μελών της, προτεραιότητές οι οποίες πρέπει να αποτελούν βασικό μέλημα ς του κράτους στην προσπάθεια να αποκατασταθεί το κύρος και η αποτελεσματικότητάς της⁴⁰.

7.4. Η παιδεία

Ανάμεσα στην εκπαίδευση και στην οικονομία υπάρχει μια διαδικασία συνεχών προσαρμογών και έντονης αλληλεξάρτησης: αλλαγές στη λειτουργία της οικονομίας, όπως π.χ. η βιομηχανική επανάσταση, θέτουν σε κίνηση δυνάμεις που μεταβάλλουν ριζικά το χαρακτήρα της εκπαίδευσης. Και αντιστρόφως: νέες τεχνολογίες που προέρχονται από το εκπαιδευτικό σύστημα και την εξέλιξή του επενεργούν καταλυτικά στις οικονομικές σχέσεις. Χωρίς προηγμένη παιδεία δεν υπάρχει προηγμένη οικονομία, αλλά χωρίς προηγμένη οικονομία δεν υπάρχει προηγμένη παιδεία. Καμιά οικονομική και τεχνολογική πρόοδος δεν συντελείται χωρίς τον ανθρώπινο παράγοντα. Από οικονομική άποψη, η εκπαίδευση θεωρείται ότι: α) αποτελεί προϋπόθεση για την οικονομική και κοινωνική

⁴⁰ <http://disy.org.cy/oldsite/%E2%E5%E6%F4/www.disy.org.cy/default32eb.html?id=1341>

ανάπτυξη, β) επιτρέπει τη μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων και γ) αποτελεί ουσιαστικό μέσο για την αντιμετώπιση της ανεργίας και ιδιαίτερα της διαρθρωτικής ανεργίας.

Αδιαμφισβήτητο κοινό χαρακτηριστικό όλων των αναπτυσσόμενων χωρών είναι η επιδίωξη υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης και γενικότερα αυξημένων επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο, αφού « η εκπαίδευση είναι ένας συνδετικός κρίκος κλειδί στη συνδετική δομή μεταξύ του πολιτισμού και της ανάπτυξης...» και «οι άνθρωποι πόροι ... συγκροτούν την τελική βάση του πλούτου των εθνών».

Η εκπαίδευση ανήκει και συγχρόνως αποτελεί μια από τις κινητήριες δυνάμεις οικονομικής ανάπτυξης και το επίκεντρο της μάθησης σε μια κοινωνία. Είναι, παράλληλα, τόπος διαφύλαξης και δημιουργίας. Επιπλέον, είναι το πρωταρχικό όργανο για το πέρασμα της συσσωρευμένης εμπειρίας, πολιτιστικής και επιστημονικής, της ανθρωπότητας. Σε ένα κόσμο όπου οι πνευματικοί πόροι αναμένεται να κυριαρχήσουν έναντι των υλικών ως παράγοντες ανάπτυξης, η σημασία της εκπαίδευσης δεν μπορεί παρά μόνο να αυξάνεται». Η γρήγορη ποσοτική και ποιοτική επέκταση των εκπαιδευτικών ευκαιριών αποτελεί το κλειδί της εθνικής ανάπτυξης, ο δε βαθμός της εθνικής ανάπτυξης αποτελεί δείκτη της ποσοτικής και ποιοτικής επέκτασης των εκπαιδευτικών ευκαιριών. Όσο περισσότερη και καλύτερη εκπαίδευση παρέχεται, τόσο περισσότερη θα είναι και η ανάπτυξη, και όσο περισσότερη ανάπτυξη υπάρχει σε ένα έθνος, τόσο περισσότερη και καλύτερη εκπαίδευση θα παρέχεται. Χωρίς παιδεία, ειδικά δε χωρίς τεχνική παιδεία, δεν υπάρχει ανάπτυξη, αλλά και χωρίς ανάπτυξη δεν διασφαλίζονται οι προϋποθέσεις διαρκούς εκσυγχρονισμού και ανόδου της παιδείας.

Στο ερώτημα εάν η εκπαίδευση αποτελεί επένδυση ή κατανάλωση ή πρόκειται για αδιαχώριστες έννοιες οι απόψεις δίστανται:

Γνωστοί οικονομολόγοι (Page A., Schultz T. κ.ά.) δέχονται ότι οι δαπάνες για την εκπαίδευση αποτελούν μια έμμεσα παραγωγική επένδυση κυρίως για τις αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες η δαπάνη στην εκπαίδευση θεωρείται καταναλωτική και αυξάνει παράλληλα με το επίπεδο ζωής. Θεωρείται δε καταναλωτική από την οπτική ότι, όσο ανεβαίνει το επίπεδο ζωής των οικογενειών, τόσο περισσότερο δημιουργούνται και ωριμάζουν στον οικογενειακό χώρο οι υλικές και ψυχολογικές συνθήκες που ευνοούν την επέκταση της σχολικής φοίτησης των παιδιών. Σχετικά με το μέρος της δαπάνης για την εκπαίδευση που θεωρείται κατανάλωση και το μέρος που θεωρείται επένδυση, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι η δαπάνη για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση γενικής κατεύθυνσης και για την τριτοβάθμια εκπαίδευση που απευθύνεται στην παροχή ανθρωπιστικής παιδείας (π.χ. η αισθητική αγωγή, η φιλοσοφία, η κοινωνιολογία κ.λπ.) είναι καταναλωτική, ενώ η δαπάνη για την τεχνικο-επαγγελματική εκπαίδευση επενδυτική, επειδή έχει άμεση ανταπόδοση και για τα άτομα και για την κοινωνία.

Ο Th. Schultz, ο βασικότερος εκπρόσωπος της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου, θεώρησε ότι οι αποκτώμενες ικανότητες του ανθρώπου αποτελούν μορφή κεφαλαίου, υπό την έννοια ότι:

- α) είναι ενσωματωμένο στον άνθρωπο, δηλαδή είναι στοιχείο ανθρώπινο,
- β) είναι κεφάλαιο, γιατί αποτελεί πηγή μελλοντικών ικανοποιήσεων ή μελλοντικών κερδών ή και αμφοτέρων, όπως και οι λοιπές μορφές κεφαλαίου, και
- γ) δεν είναι δυνατό να διαχωριστεί από το άτομο το οποίο το κατέχει.

Οι βασικές υποθέσεις στις οποίες στηρίζεται η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου είναι οι εξής:

- I) Τα άτομα προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν την ικανοποίησή τους κατανέμοντας την κατανάλωση και τα εισοδήματα που χρηματοδοτούν την κατανάλωση αυτή, στη διάρκεια της ζωής τους.
- II) Τα διάφορα επίπεδα εκπαίδευσης συνδέονται με διακριτές ροές εισοδημάτων στη διάρκεια της επαγγελματικής σταδιοδρομίας.
- III) Η απόκτηση εκπαίδευσης συνεπάγεται ένα άμεσο (χρηματικό και ψυχικό) και ένα έμμεσο (χρηματικό, με όρους διαφυγόντων εισοδημάτων) κόστος, το ύψος του οποίου τα άτομα είναι σε θέση να εκτιμήσουν με ακρίβεια και βεβαιότητα πριν ενταχθούν στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.
- IV) Δεν υπάρχουν περιορισμοί εισόδου σε κάποιο επίπεδο εκπαίδευσης.
- V) Δεν υπάρχουν οικονομικοί περιορισμοί στη χρηματοδότηση των σπουδών.

Η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο, δηλαδή η περισσότερη και καλύτερη εκπαίδευση, δεν αποδίδει μόνο στο άτομο (μικροοικονομική θεώρηση), που βελτιώνει τη θέση του ατομικά και κοινωνικά, αλλά και στο σύνολο της χώρας (μακροοικονομική θεώρηση), όπου αθροιζόμενα τα καλύτερα εκπαιδευμένα άτομα συμβάλλουν στην ταχύτερη οικονομική ανάπτυξη και στην αύξηση του ρυθμού οικονομικής ανόδου της. Έτσι, οι χώρες με ικανό εργατικό δυναμικό μπορούν να ξεπεράσουν τη στενότητα των φυσικών πόρων τους. Η Εκπαίδευση και η οικονομία αναπτύσσουν κλάδους, που στηρίζονται κυρίως στην υψηλή ποιότητα του ανθρώπινου παράγοντα, ενώ χωρίς τη μεσολάβηση του ανθρώπινου παράγοντα δεν θα ήταν δυνατή η αξιοποίηση των φυσικών πόρων. Σήμερα, οι ραγδαίες εξελίξεις στην επιστήμη και στην τεχνολογία έχουν θέσει ως βασικό στρατηγικό στόχο, ώστε μια οικονομία να είναι ανταγωνιστική, δυναμική και ικανή για βιώσιμη ανάπτυξη, την ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου μέσω της διά βίου μάθησης. Η ανάγκη της διά βίου εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι πλέον πραγματικότητα. Στη σύγχρονη κοινωνία η εκπαίδευση και η επιμόρφωση τοποθετούνται μεταξύ των υψηλότερων στρατηγικών προτεραιοτήτων. Η δημιουργία ενός υψηλού επιπέδου γνώσεων και η απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων θεωρούνται απαραίτητες προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των ατόμων σε όλες τις πτυχές της σύγχρονης κοινωνίας, όπως επαγγελματική ένταξη, ανταγωνιστικότητα, παραγωγικότητα, ενεργοποίηση και προσωπική ανάπτυξη και, κατ' επέκταση, για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Η

εκπαίδευση αποτελεί μια συνεχή διεργασία, έναν αέναο κύκλο δράσης και απόκτησης νέων εμπειριών, επεξεργασίας και διασύνδεσής τους με υπάρχουσες γνώσεις, από την οποία αντλούνται συμπεράσματα που υπαγορεύουν με τη σειρά τους νέες δράσεις. Ζούμε και εξελισσόμαστε σε μια παγκόσμια οικονομία. Χιλιάδες εργαζόμενοι, πτυχιούχοι, άνεργοι και μη, στελέχη και ακαδημαϊκοί αντιμετωπίζουν σήμερα την πρόκληση της συνεχιζόμενης διά βίου εκπαίδευσης. Στην εποχή της γνώσης, στην οικονομία της γνώσης, η γνώση παραμένει δύναμη περισσότερο από ποτέ. Η αναβάθμιση της γνώσης, η αλλαγή κατεύθυνσης και ο επανασχεδιασμός της καριέρας είναι μεταβλητές που συναντάμε και θα συναντάμε ολοένα και συχνότερα στο άμεσο μέλλον⁴¹.

7.5. Η υγεία

Η υγεία, όμως, είναι μια σημαντική συνιστώσα του ανθρώπινου κεφαλαίου. Η φτωχή υγεία παρεμποδίζει την οικονομική ανάπτυξη. Τα άτομα με κακή υγεία είναι λιγότερο πιθανόν να δουλεύουν και όταν δουλεύουν είναι λιγότερο παραγωγικά. Επενδύουν λιγότερο στην εκπαίδευσή τους και αποταμιεύουν λιγότερο για τη σύνταξή τους και έτσι στηρίζουν λιγότερο την ευρύτερη οικονομία.

Η οικονομική θέση των χωρών σήμερα εξαρτάται σημαντικά από τον βαθμό στον οποίο εξασφάλισαν καλύτερη υγεία στη διάρκεια της ιστορίας τους.

Στις αναπτυσσόμενες χώρες έχει διαπιστωθεί πως η μείωση της θνησιμότητας στη διάρκεια του 20ού αιώνα ευθυνόταν για το 30% της αύξησης του εισοδήματος. Πιο συγκεκριμένα, για τη Δυτική Ευρώπη έχει εκτιμηθεί ότι το 29%-38% της αύξησης του ΑΕΠ μεταξύ 1970 και 2003 μπορεί να αποδοθεί στην αύξηση του προσδόκιμου ζωής. Στο δε Ηνωμένο Βασίλειο, το 50% της οικονομικής ανάπτυξης από το 1780 έως το 1980 αποδίδεται στη βελτίωση της υγείας και της διατροφής.

Οι δαπάνες, λοιπόν, που αφορούν τη χρηματοδότηση των συστημάτων υγείας και των άλλων τομέων που επιδρούν στην υγεία (διατροφή, οδική ασφάλεια, κ.ά.), επιτυγχάνουν «κοινωνική παραγωγικότητα» πολλαπλάσια από αυτή που σχετίζεται με άλλου είδους επενδύσεις.

Τα συστήματα υγείας, όμως, δεν παράγουν κοινωνική ευμάρεια μόνο βελτιώνοντας την υγεία. Επιδρούν στην παραγωγή πλούτου αποτελώντας έναν μεγάλο τομέα οικονομικής δραστηριότητας. Το 9,3% του συνολικού πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ηλικίας 15-64 ετών, απασχολείται στον ευρύτερο τομέα της υγείας-πρόνοιας.

⁴¹ Άρθρο στο Επιστημονικό Βήμα, τ. 14, - Δεκέμβριος 2010, με θέμα Εκπαίδευση και οικονομία της Κωνσταντίνης Κολιοπούλου, Σχολικής Συμβούλου της 3ης Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Π.Ε. Ν. Μεσσηνίας, που αναρτήθηκε στον ιστότοπο: http://www.syllogosperiklis.gr/old/ep_bima/epistimoniko_bima_14/137-154.pdf

Η υγεία έχει, επίσης, αξία από μόνη της αποτελώντας κεφαλαιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Η αξία αυτή μπορεί να εκφραστεί και με χρηματικούς όρους, στη βάση των επιλογών που τα άτομα κάνουν στην καθημερινή τους ζωή σε ζητήματα που επιδρούν στην υγεία τους, όπως η απόφαση για μια επικίνδυνη εργασία. Και παρά τις δυσκολίες τέτοιου είδους μετρήσεων, εύκολα διαπιστώνεται ότι τα άτομα προσδίδουν στην υγεία τους τεράστια αξία ανεξάρτητα από πολιτιστικές και οικονομικές διαφορές.

Για όλους αυτούς τους λόγους η αύξηση των δαπανών υγείας ως ποσοστό του ΑΕΠ δεν πρέπει να μας φοβίζει. Δεν πρέπει ακόμα να ξεχνάμε πως το ΑΕΠ δεν αποτελεί τίποτα περισσότερο από το άθροισμα των συνολικών χρηματικών συναλλαγών, χωρίς να αποτιμά τη χρήση των πόρων και χωρίς να διαφοροποιεί τις δαπάνες που αυξάνουν την κοινωνική ευμάρεια, όπως αυτές της υγείας, από αυτές που τη μειώνουν. Ούτε αντανakλά το ΑΕΠ τα στοιχεία εκείνα της οικονομίας που δεν μεταφράζονται σε χρηματικούς όρους, είτε αυτά είναι αρνητικά, π.χ. ρύπανση, είτε θετικά, π.χ. ευημερία. Γι' αυτό, ιδιαίτερη σημασία δεν έχει από μόνη της η αύξηση των δαπανών υγείας ως ποσοστό του ΑΕΠ, αλλά σε βάρος ποιων άλλων τομέων οικονομικής δραστηριότητας θα πραγματοποιηθεί. Εάν θα προέλθει, δηλαδή, σε βάρος της κατανάλωσης και όχι των επενδύσεων και εάν στην περίπτωση αυτή θα πληγεί κατά προτεραιότητα η κατανάλωση που μειώνει την κοινωνική ευμάρεια και όχι αυτή που την αυξάνει. Με άλλα λόγια, αυτό που τελικά μετράει είναι εάν η μετατόπιση αυτή θα αποδώσει μεγαλύτερο κοινωνικό όφελος.

Με βάση όλα αυτά τα δεδομένα οφείλουμε να επανεξετάσουμε τα συστήματα υγείας όχι φοβικά ως καταναλωτές περιορισμένων πόρων, αλλά θαρραλέα ως ευκαιρίες για επένδυση και για οικονομική ανάπτυξη και πάνω απ' όλα ως δυνατότητες για τη βελτίωση της υγείας του πληθυσμού. Ένας πιο υγιής πληθυσμός χρειάζεται λιγότερη περίθαλψη και άρα λιγότερες δαπάνες. Άλλωστε, η βελτίωση της υγείας του πληθυσμού στη Γαλλία, η οποία σημειώθηκε μεταξύ 1992 και 2000, είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των δαπανών υγείας κατά 8,6%.

Είναι γνωστό ότι η υγεία ενός πληθυσμού επιδρά σημαντικά στην παραγωγικότητα και την οικονομική ανάπτυξη⁴².

⁴² <http://www.naftemporiki.gr/afieromata/story/1290269/i-ftoxi-ugeia-parempodizei-tin-oikonomiki-anaptuksi>

8. ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

8.1. Αναφορά ενδεικτικά σε Χώρες ανάλογα με την οικονομική τους κατάσταση

Προς ενίσχυση όλων των προαναφερομένων, θα αναφερθούμε σε παραδείγματα ισχύος χωρών, όπως οι Η.Π.Α, η Ελλάδα και η Ε.Σ.Σ.Δ., που οι οικονομία διαδραμάτισε/διαδραματίζει τον σημαντικό ρόλο στην ισχύ τους.

α) Η.Π.Α.

Η δύναμη της οικονομίας των ΗΠΑ

Η οικονομική ισχύς των Ηνωμένων Πολιτειών δεν συγκρίνεται από καμία άλλη χώρα σε όλο τον κόσμο, παρόλο που δεν είναι πλέον η μεγαλύτερη οικονομία του κόσμου.

Η Αμερική παράγει το 16% του συνόλου του κόσμου

Η συνολική παραγωγή για την οικονομία των ΗΠΑ το 2014 ήταν 17,46 τρισεκατομμύρια δολάρια, ήτοι το 16% της παγκόσμιας παραγωγής αξίας 107,5 τρισεκατομμυρίων δολαρίων. Η Κίνα, μόλις 17,63 τρισεκατομμύρια δολάρια και η Ευρωπαϊκή Ένωση, ξεπέρασε μόλις τα 17,61 τρισεκατομμύρια δολάρια.

Οι τρεις επόμενοι συνδυασμοί παράγουν λιγότερα από τις Ηνωμένες Πολιτείες: Ινδία (7,27 τρισεκατομμύρια δολάρια), Ιαπωνία (4,81 τρισεκατομμύρια δολάρια) και Γερμανία (3,62 τρισεκατομμύρια δολάρια). Σημειώστε ότι αυτές οι συγκρίσεις πραγματοποιούνται με βάση την ισοτιμία αγοραστικής δύναμης, η οποία λαμβάνει υπόψη την επίδραση των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Στην πραγματικότητα, το ΑΕΠ {ΑΕΠ = κατανάλωση + επενδύσεις + κρατικές δαπάνες + (εξαγωγές - εισαγωγές)} των περισσότερων χωρών είναι το ίδιο με πολλών πολιτειών των ΗΠΑ. Για παράδειγμα, η Καλιφόρνια παράγει όσο και τη Γαλλία, το Τέξας όσο και το Καναδάς, ακόμα και το μικροσκοπικό Rhode Island όσο και το Βιετνάμ.

Η οικονομία των ΗΠΑ παρέχει ένα από τα υψηλότερα πρότυπα διαβίωσης στον κόσμο

Η ισχύς της αμερικανικής οικονομίας εμφανίζεται στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της, το οποίο ήταν \$ 54.800 το 2014. Το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν μετράει αποτελεσματικά το βιοτικό επίπεδο μιας πολιτείας. Δεκαεννέα πολιτείες έχουν υψηλότερο ΑΕΠ ανά άτομο, αλλά οι περισσότερες από αυτές είναι είτε χρηματοπιστωτικά κέντρα ή πολιτείες που εξαγωγή πετρέλαιο, είτε και οι δύο.

Αν και η Κίνα είναι η μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ήταν μόνο 12.900 δολάρια.

Σκεφτείτε την απίστευτη οικονομική ισχύ που χρειάζονται για μια από τις μεγαλύτερες οικονομίες στον κόσμο, ενώ παράγει ένα από τα υψηλότερα πρότυπα διαβίωσης ανά άτομο. Ενώ άλλες χώρες, όπως η Νορβηγία και οι Βερμούδες, έχουν υψηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ, δεν είναι η κινητήρια δύναμη του παγκόσμιου οικονομικού κινητήρα όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.

Η Αμερική έχει τέσσερα πλεονεκτήματα.

1. Η Αμερική είχε ένα τεράστιο ξεκίνημα χάρη στην αφθονία των φυσικών πόρων της. Έχει χιλιάδες στρέμματα γόνιμης γης, πολλά γλυκά νερά και αφθονία πετρελαίου, άνθρακα και φυσικού αερίου. Η μεγάλη μάζα της γης συνορεύει με δύο μεγάλες ακτογραμμές που παρέχουν λιμένες για εμπόριο.
2. Επιπλέον, κυβερνάται από ένα πολιτικό σύστημα, νομισματικό σύστημα και γλώσσα. Αυτό του δίνει ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι της δεύτερης μεγαλύτερης οικονομίας στον κόσμο, της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ΕΕ απαρτίζεται από 28 χωριστά κράτη μέλη με διαφορετικά πολιτικά συστήματα και γλώσσες. Αυτό καθιστά δυσχερέστερη τη διαχείριση του ενιαίου νομισματικού συστήματός του ενοποιημένου από το ευρώ.
3. Ένα τρίτο πλεονέκτημα είναι ότι η Αμερική έχει δύο ειρηνικούς γείτονες, τον Καναδά και το Μεξικό. Αυτό σημαίνει ότι δεν χρειάζεται να υπερασπιστεί τα σύνορά της και επέτρεψε τη δημιουργία του μεγαλύτερου εμπορικού χώρου στον κόσμο, της NAFTA. Αυτό δίνει στην Αμερική πλεονέκτημα έναντι της μεγαλύτερης οικονομίας στον κόσμο, της Κίνας. Οι μεγαλύτεροι γείτονες της χώρας αυτής, η Ινδία, η Ρωσία και η Ιαπωνία, δεν έχουν την ίδια ειρηνική φύση ή ιστορία. Αυτό καθιστά πολύ δυσχερέστερες τις εμπορικές συμφωνίες.
4. Ένα τέταρτο πλεονέκτημα είναι ο μεγάλος και ποικίλος πληθυσμός του.

Αυτό επιτρέπει στις εταιρείες να δοκιμάζουν τα προϊόντα της αγοράς πριν επιβαρυνθούν με το κόστος της διάθεσής τους στην αγορά. Αυτό μειώνει το κόστος ανάπτυξης του προϊόντος, το οποίο ενθαρρύνει την καινοτομία. Αυτό έχει δημιουργήσει παγκόσμια κέντρα καινοτομίας: τη Νέα Υόρκη για τη χρηματοδότηση, τη Silicon Valley για την τεχνολογία και το Hollywood για ψυχαγωγία⁴³.

⁴³ www.thebalance.com/the-power-of-the-u-s-economy-3306226

Η αμερικανική οικονομία δεν θα είναι για πάντα η μεγαλύτερη του κόσμου.

Μια νέα μελέτη της PriceWaterhouse Coopers προβλέπει ότι η οικονομία της **Κίνας** θα είναι μεγαλύτερη από εκείνη της Αμερικής πριν το 2030, κι ότι η οικονομία της Ινδίας θα έχει ξεπεράσει εκείνη της Αμερικής πριν το 2050. Οι ΗΠΑ θα βρεθούν, δηλαδή, στην τρίτη θέση και στην τέταρτη θέση εκτιμάται ότι θα πάει η Ινδονησία (βλ. Παραρτήματα Α΄, Β΄ και Δ΄).

Για τις Κίνα, Ινδία, ΗΠΑ, Ινδονησία, η μελλοντική κατάταξη τους ως προς το ΑΕΠ είναι η τωρινή κατάταξη ως προς τον πληθυσμό.

Το γεγονός αυτό μας λέει κάτι σημαντικό. Το **ΑΕΠ**, εν τέλει, είναι απλώς ο πληθυσμός επί την παραγωγικότητα. Οι ΗΠΑ υπήρξαν η νούμερο 1 οικονομία με τον νούμερο 3 πληθυσμό επειδή η παραγωγικότητα της εργασίας και του κεφαλαίου της χώρας ήταν σαφώς μεγαλύτερη από την παραγωγικότητα στην Κίνα ή την Ινδία. Αυτό που συμβαίνει τώρα είναι ότι οι άλλες χώρες φτάνουν πλέον τις ΗΠΑ σε όρους παραγωγικότητας. Η Κίνα και η **Ινδία** βεβαίως έχουν πολύ δρόμο μπροστά τους, αλλά δεν χρειάζεται και να προσεγγίσουν ακριβώς το επίπεδο παραγωγικότητας των ΗΠΑ για να τις ξεπεράσουν ως προς το ΑΕΠ, εφόσον έχουν πολύ μεγαλύτερο πληθυσμό. Για την ακρίβεια, εφόσον οι πληθυσμοί τους είναι υπερ-τετραπλάσιοι του πληθυσμού των ΗΠΑ, αρκεί οι χώρες αυτές να αγγίξουν το ένα τέταρτο της παραγωγικότητας των ΗΠΑ. Και αυτό κάνουν αυτή την περίοδο.

Περισσότερα στοιχεία για τις ισχυρές οικονομίες του 2030 και του 2050 παρατίθενται στα παραρτήματα Β΄ και Γ΄.

Γιατί θα πρέπει οι Αμερικάνοι να είναι υπερήφανοι γι' αυτό; **Επειδή αυτό ήθελαν και επιζήτησαν παραδοσιακά, και καλά έκαναν.** Το 1950, τη χρονιά πριν από την κομμουνιστική επανάσταση του Μάο, η οικονομία της Κίνας ήταν 49% μεγαλύτερη από εκείνη της Ιαπωνίας. Αλλά μέχρι το 1977, τη χρονιά προτού ο Ντεγκ Σιαοπίνγκ βγάλει την Κίνα από τον δογματικό κομμουνισμό, η οικονομία της Ιαπωνίας είχε εκτοξευθεί και ήταν 63% μεγαλύτερη από εκείνη της Κίνας. Η πολιτική όλων των κυβερνήσεων των ΗΠΑ ήταν η ενθάρρυνση της Κίνας να φιλελευθεροποιήσει την οικονομία της. Κι αυτό υπήρξε καλό για την κινεζική οικονομία αλλά και για τον κινεζικό λαό, καθώς 800 εκατομμύρια Κινέζοι έχουν βγει από τη φτώχεια, σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, χάρη στις μεταρρυθμίσεις υπέρ της αγοράς στην χώρα.

Η οικονομία της Ινδίας καταπνιγόταν από τον σοσιαλισμό μέχρι που μια κρίση την ανάγκασε να ανοίξει, το 1991, και πάλι με την ενθάρρυνση των ΗΠΑ.

Εκατοντάδες εκατομμύρια φτωχοί στη χώρα έχουν επωφεληθεί, σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα.

Φυσικά, η πολιτική των ΗΠΑ δεν ήταν ο μόνος παράγοντας, ούτε καν ο βασικός, για τον μετασχηματισμό αυτών των οικονομιών. Αλλά **οι ΗΠΑ προσπάθησαν να συμβάλλουν** στο να συμβεί αυτό, και συνέβη. Ένα αποτέλεσμα αυτού του πράγματος είναι ότι οι διαφορές στην εθνική παραγωγικότητα μειώνονται, και άρα ο πληθυσμός και το ΑΕΠ ευθυγραμμίζονται, και ο κόσμος είναι δραματικά λιγότερο φτωχός.

Αυτή η τάση δεν πρόκειται να σταματήσει σύντομα, που σημαίνει ότι **οι ΗΠΑ θα βρεθούν στο νούμερο 3 κάποια στιγμή**. Σίγουρα, δεν θα είναι εύκολο για τη χώρα να εορτάσει μια τέτοια εξέλιξη. Κι όμως, κάτι τέτοιο θα είναι αναπόσπαστο μέρος ενός κόσμου με περισσότερη ευημερία, για τον οποίο οι ΗΠΑ εργάζονται εδώ και δεκαετίες⁴⁴.

β) ΕΛΛΑΔΑ (σε κρίση)

Ανάλυση Συντελεστών Ισχύος για τη Χώρα μας

α. Γεωγραφία-Περιβάλλον και Γεωστρατηγική Αξία:

Το βασικό πλεονέκτημα της Ελλάδας είναι η γεωγραφική της θέση, η οποία της προσδίδει στρατηγική αξία. Αντίθετα μειονέκτημα συνιστά το μήκος των βορείων συνόρων της, που σε σημαντικό τμήμα τους έχουν περιορισμένο βάθος και ο μεγάλος αριθμός των νησιών, που απέχουν από την ηπειρωτική χώρα. Τα γεγονότα στις 9 χώρες της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής δημιουργούν κατάσταση έντονης ρευστότητας, αυξάνοντας την αξία της μεταβλητής «Γεωστρατηγική Αξία» για τη χώρα μας, ενώ ταυτόχρονα αναβαθμίζουν τη στρατηγική σημασία της βάσης της Σούδας. Όσον αφορά στο Περιβάλλον ιδιαίτερη σημασία έχει η επίδρασή του στην ποιότητα ζωής και στον τουρισμό, ο οποίος αποτελεί μοχλό οικονομικής ανάπτυξης, με θετικό αντίκτυπο στην απασχόληση.

β. Πληθυσμός:

Ένα από τα σημαντικότερα εθνικά προβλήματα είναι το δημογραφικό, λόγω της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού, το οποίο θεωρείται ότι δεν είναι αναστρέψιμο στο άμεσο μέλλον.

⁴⁴ <http://www.fortunegreece.com/article/pos-i-kina-tha-gini-i-proti-pagkosmia-iperdinami-os-to-2030/>

γ. Πολιτική Ισχύς:

Είναι γενικά παραδεκτό ότι η οικονομική κρίση της χώρας έχει πλήξει σοβαρά το κύρος της σε διεθνές επίπεδο, ενώ είναι αναγκαίο να αντιμετωπιστούν τα ζητήματα και να αξιοποιηθούν οι ευκαιρίες, προκειμένου να ανακτηθεί η εκτίμηση και η αξιοπιστία της. Η συμμετοχή της Ελλάδας στην Ε.Ε. των 27 κρατών και των 500 εκατομμυρίων κατοίκων δίνει σημαντικές προοπτικές.

δ. Οικονομική Ισχύς.:

Η οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα μας είναι η σοβαρότερη μεταπολεμική, με άμεσες επιπτώσεις στα εθνικά μας συμφέροντα. Το αίσθημα της αδικίας, που είναι διάχυτο στην ελληνική κοινωνία, σε συνδυασμό με την ανεργία, ιδίως στους νέους και την επέκταση του φαινομένου της φτώχειας, οδηγεί στην περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτό μπορεί να διασπάσει την κοινωνική συνοχή και να οδηγήσει σε ανεξέλεγκτες καταστάσεις.

ε. Στρατιωτική Ισχύς:

Η κύρια αποστολή των Ε.Δ. είναι η άμυνα και η ασφάλεια της χώρας, καθώς και η ενεργή συμμετοχή της στις ειρηνευτικές αποστολές του ΝΑΤΟ και της Ε.Ε. Οι Ε.Δ. αποτελούν πρώτον το σημαντικότερο συντελεστή ισχύος για την υπεράσπιση του εθνικού χώρου, δεύτερον προαπαιτούμενο για την ειρηνική συνύπαρξη των λαών στην ευαίσθητη περιοχή της Ν.Α Ευρώπης, τρίτον παράγοντα ισορροπίας στη στρατιωτική ισχύ της Τουρκίας, που συνεχώς κλιμακώνει την ένταση και αποθρασύνεται στις διεκδικήσεις της. Το μείζον είναι να συνειδητοποιήσει η ελληνική κοινωνία ότι ο πόλεμος θα είναι η έσχατη λύση, η οποία όμως δε μπορεί να αποκλειστεί στην περίπτωση που οι προκλήσεις ξεπεράσουν κάθε όριο.

στ. Ενέργεια Εθνικός στόχος:

Στόχος είναι η ενεργειακή ασφάλεια, με την παραγωγή εναλλακτικών μορφών ενέργειας από διαφορετικές πηγές, ενώ αναγκαία είναι η ορθολογική χρήση και η εξοικονόμηση της ενέργειας. Η χώρα μας έχει το πλεονέκτημα ότι μπορεί να χρησιμοποιεί πολλές μορφές Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας (ΑΠΕ) στα πλαίσια της πράσινης ανάπτυξης. Το υπέδαφος της χώρας μας, παρά την κρατούσα αντίληψη, είναι πλούσιο και πρέπει να αξιοποιηθεί κατάλληλα.

ζ. Έρευνα-Τεχνολογία:

Η ανάπτυξη του συντελεστή επικεντρώνεται σε δύο αλληλένδετα ζητήματα: πρώτον στην έλλειψη εξειδικευμένου επιστημονικού προσωπικού, που οφείλεται κυρίως στην απορρόφηση των περισσότερων Ελλήνων ερευνητών από χώρες της Ε.Ε. και της Β. Αμερικής και στην απουσία κατάλληλου περιβάλλοντος (οικονομικού, νομικού) για την προσέλκυση ξένων ερευνητών και δεύτερον στην έλλειψη κεφαλαίων, υλικοτεχνικής υποδομής και

εγκαταστάσεων. Θεωρείται ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο η χώρα μας να λειτουργήσει ανταγωνιστικά σ' αυτόν τον τομέα στο διεθνές περιβάλλον, διότι είναι μια περιφερειακή χώρα της Ε.Ε. σε οικονομική κρίση, που αδυνατεί να προσφέρει ευκαιρίες για έρευνα, δεν έχει σαφώς ιεραρχήσει τις προτεραιότητές της και δεν έχει θέσει συγκεκριμένους στόχους.

θ. Ηθικό:

Το «ηθικό» θεωρείται η ψυχική ανάταση, το σθένος, η δύναμη, το θάρρος που χαρακτηρίζει τον ελληνικό λαό. Πηγάζει από την εθνική συνείδηση και την παιδεία, σε μια «πυρακτωμένη» ένωση με την ιστορία, τον πολιτισμό και τη θρησκεία και κινητοποιεί τα εθνικά συναισθήματα και αντανακλαστικά. Βέβαια είναι απαραίτητη η συνύπαρξη και των άλλων συντελεστών ισχύος, όπως η πολιτική, η οικονομική και στρατιωτική ισχύς, διότι από μόνο του το υψηλό ηθικό, χωρίς το αναγκαίο υπόβαθρο, πολύ γρήγορα μπορεί να λειτουργήσει ανασταλικά⁴⁵.

Οι παράγοντες που δυσχεραίνουν την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας μεταπολεμικά θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι οι εξής:

- 1) Η χαμηλή παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.
- 2) Οι υψηλές αμυντικές δαπάνες και η αναγκαιότητα ανάπτυξης των παραμεθωρίων περιοχών.
- 3) Η στροφή της καταναλωτικής δαπάνης προς διαρκή αγαθά, κυρίως εισαγόμενα (αυτοκίνητα, ηλεκτρονικός εξοπλισμός, κ.ά.).
- 4) Οι χαμηλές επενδύσεις στη βιομηχανία και η αυξανόμενη ανεργία.
- 5) Τα δημιουργηθέντα περιβαλλοντικά προβλήματα (ρύπανση και φθορά φυσικών-παραδοσιακών πόρων) που απαιτούν τη διάθεση σημαντικών πόρων.
- 6) Η τάση μείωσης της γεννητικότητας δημιουργεί σοβαρά δημογραφικά προβλήματα και σε συνδυασμό με την αύξηση του μέσου όρου ζωής οδηγεί στην αύξηση της μέσης ηλικίας του εργατικού δυναμικού και στη δυσανάλογη αύξηση του αριθμού των συνταξιούχων.
- 7) Η διεύρυνση του δημόσιου τομέα, του οποίου η παραγωγικότητα είναι σε χαμηλά επίπεδα, σε βάρος του ιδιωτικού και η αυξανόμενη κρατική παρέμβαση στην οικονομική δραστηριότητα.
- 8) Το αυξανόμενο δημόσιο χρέος και οι αυξανόμενες δαπάνες εξυπηρέτησής του.

⁴⁵ http://www.geetha.mil.gr/media/adispo/sintelestis_isxuou.pdf

9) Η μη σύμμετρη ανάπτυξη μεταξύ κέντρου και περιφέρειας και η μη ισόρροπη ανάπτυξη μεταξύ διαφόρων τομέων της οικονομικής δραστηριότητας.

10) Η συχνή αλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος και του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης-πρόνοιας σε συνδυασμό με την έλλειψη επαρκών έργων υποδομής (π.χ. σχολεία, νοσοκομεία κ.ά.)⁴⁶.

Για την ενίσχυση και τον συνδυασμό των συντελεστών ισχύος της χώρας μας, με στόχο τη μεγιστοποίηση της εθνικής ισχύος, προτείνονται: α. Η εφαρμογή ενός μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδιασμού, ο οποίος θα καθορίζει συγκεκριμένους στόχους ανά τομέα πολιτικής, που θα τους επιτυγχάνει μέσω της συνοχής, συνάφειας και συνέργειας των πολιτικών, προγραμμάτων και δράσεων και ο οποίος επίσης θα επιδιώκει τον ποιοτικό μετασχηματισμό και την ποσοτική αναβάθμιση των συντελεστών αναζητώντας τους κατάλληλους συνδυασμούς τους.

Για την αύξηση της οικονομικής ισχύος προϋπόθεση αποτελεί η ανάπτυξη, που θα πραγματοποιηθεί μέσω της ενίσχυσης της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και της υλοποίησης διαρθρωτικών αλλαγών. Ειδικότερα:

(1) Να αξιοποιηθούν τα συγκριτικά της πλεονεκτήματα σε όλους τους τομείς παραγωγής, ειδικά στον πρωτογενή να ενισχυθεί η παραγωγή προϊόντων με Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης (Π.Ο.Π) και βιολογικών, με στόχο την ταύτιση των ποιοτικών αγροτικών προϊόντων με τα ελληνικά. Με αυτό τον τρόπο θα υπάρξει βιώσιμη και αειφόρος οικονομική ανάπτυξη, με σεβασμό στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον και τις τοπικές κοινωνίες, που θα ζωντανέψει την «ερημοποιημένη» ελληνική ύπαιθρο και θα υλοποιήσει την ισόρροπη Περιφερειακή και Τοπική ανάπτυξη.

Η ενίσχυση των Ελληνικών αγροτικών εξαγωγών μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ανάπτυξης της **ενδοεπιχειρησιακής εξαγωγικής κουλτούρας**, η οποία οφείλει να στηρίζεται σε **ένα καλά οργανωμένο εξαγωγικό σχέδιο** κατόπιν **πολύ καλής έρευνας αγοράς και μελέτης της δημιουργίας ή προσαρμογής του κατάλληλου προϊόντικού χαρτοφυλακίου** ώστε να καλύπτονται όλες οι ανάγκες από τον εισαγωγέα, τον χονδρέμπορο και κυρίως τον τελικό χρήστη/καταναλωτή των προϊόντων ή υπηρεσιών της επιχείρησης.

Ακολούθως, η **μεθοδική, συλλογική, θεσμοθετημένη δημιουργία εξαγωγικών κοινοπραξιών και παραγωγικών συνεταιρισμών με σκοπό την μείωση του κόστους αλλά και τη συγκέντρωση ικανής παραγωγικής διαθεσιμότητας** σε συνδυασμό με την **ανάπτυξη συνεργιών με ξένους παραγωγούς / διανομείς** θα συμβάλει στην ενίσχυση της τοποθέτησης των ελληνικών προϊόντων στις ξένες αγορές.

⁴⁶ <http://apothetirio.teiep.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4835/log20100460.pdf?sequence=1>

Επιπρόσθετα, η στρατηγική ενδυνάμωση του εθνικού brand name με σταθερά βήματα και με συνέχεια επί μία σειρά ετών, ώστε αυτό να λειτουργήσει ως ομπρέλα για τα ελληνικά προϊόντα, θα συντελέσει με τη σειρά του στην αναβάθμιση των εξαγωγών της χώρας. Πράγματι, οι ξένοι καταναλωτές θα στραφούν σε ελληνικά προϊόντα, μόνο όταν βεβαιωθούν ότι είναι συνώνυμα της υψηλής ποιότητας, αλλά πρώτα, πρέπει να γίνει ευρέως γνωστό ότι η Ελλάδα παράγει ποιοτικά προϊόντα.

Αξίζει λοιπόν να επισημανθεί ότι, παρά το δύσκολο οικονομικό κλίμα στην Ελλάδα και τον αυξημένο διεθνή ανταγωνισμό ο πρωτογενής τομέας μπορεί να παίξει το ρόλο καταλύτη στη γρήγορη ανάπτυξη του τόπου, **αρκεί να εστιάσει** στην διαφοροποίηση των προϊόντων του καθώς και στις σωστές προδιαγραφές των συσκευασιών τους, ώστε αυτά να γίνουν πιο ελκυστικά και ανταγωνιστικά. Τα ελληνικά αγροτικά προϊόντα έχουν τη δυνατότητα να τοποθετηθούν στις ξένες αγορές και να δημιουργήσουν καταναλωτικά κοινά με γνώμονα τη συνέπεια, τον επαγγελματισμό, τη στρατηγική οργάνωση και ένα πολύ καλό επίπεδο μάρκετινγκ⁴⁷.

(2) Να ενισχυθεί η αναπτυξιακή διαδικασία της τουριστικής βιομηχανίας και ναυτιλίας, που αποτελούν τους κεντρικούς πυλώνες της οικονομίας:

(α) Τουριστική βιομηχανία: Να επιτευχθούν ανταγωνιστικές τιμές με ταυτόχρονη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Να συνδυαστεί η επιχειρηματικότητα στον αγροτουρισμό και στον αγροτοδιατροφικό κλάδο με έμφαση στην προώθηση της ελληνικής παράδοσης. Να προβληθεί η ελληνική γαστρονομία με τις τοπικές της ιδιαιτερότητες. Να προωθηθούν ιδιαίτερες μορφές τουρισμού, όπως ο συνεδριακός, ο χειμερινός και ο θρησκευτικός. Οι προτάσεις στοχεύουν στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, στην αύξηση των διανυκτερεύσεων και της μέσης κατά κεφαλήν δαπάνης των τουριστών.

(β) Ναυτιλία: Να αναβαθμιστεί η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού με την κατάλληλη ναυτική εκπαίδευση, να αναπτυχθούν οι συμπληρωματικές υπηρεσίες, ειδικά όσες σχετίζονται με χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, να γίνει εκσυγχρονισμός των λιμενικών υποδομών και των υπάρχουσών ναυπηγοεπισκευαστικών ζωνών, που θα έχουν πολλαπλό όφελος για την ελληνική οικονομία, όπως ενίσχυση των δημοσίων εσόδων δια του εισρέοντος συναλλάγματος κ.ά. Να υλοποιηθεί η μεταφορά του ναυτιλιακού «City» στον Πειραιά, ο οποίος να αποτελέσει αφετηρία για κρουαζιέρες στη Μεσόγειο.

Να προωθηθεί η «Έρευνα - Τεχνολογία», κυρίως σε δύο περιοχές δραστηριοποίησης: πρώτον στην αγροτοβιομηχανία και τις ΑΠΕ και δεύτερον

⁴⁷ [http://www.ypaithros.gr/%CE%BF-](http://www.ypaithros.gr/%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD/)

[%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AE%CF%82-](http://www.ypaithros.gr/%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD/)

[%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82-](http://www.ypaithros.gr/%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD/)

[%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-](http://www.ypaithros.gr/%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD/)

[%CF%84%CE%B7%CE%BD/](http://www.ypaithros.gr/%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD/)

στη δημιουργία επιχειρήσεων καινοτομίας, οι οποίες θα αποτελέσουν τμήματα έρευνας και ανάπτυξης (R&D) άλλων εταιρειών⁴⁸.

γ) Ε.Σ.Σ.Δ. (κατάρρευση εξαιτίας και της οικονομικής πτώχευσης)

Η περίοδος διακυβέρνησης του Μπρέζνιεφ (1964 μέχρι το 1982), που αποκλήθηκε «περίοδος της στασιμότητας»⁴⁹, χαρακτηρίστηκε από τη διόγκωση των κρατικών ελλειμμάτων και την βαθμιαία κατάρρευση των παραγωγικών δυνατοτήτων. Η ευαισθητοποίηση για την αυξανόμενη κρίση προέκυψε αρχικά εντός της ΚGB, που με το εκτεταμένο δίκτυο πληροφοριοδοτών σε κάθε περιοχή μπορούσε να αφουγκρασθεί τον παλμό του έθνους. Ο Γιούρι Αντρόπωφ, διευθυντής της ΚGB, δημιούργησε εντός της ΚGB μια μυστική υπηρεσία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970, αφιερωμένη στην οικονομική ανάλυση. Όταν δε στη συνέχεια και για 15 μήνες ανέλαβε την διακυβέρνηση της ΕΣΣΔ ο ίδιος, έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου δυναμικά στην Σοβιετική ηγεσία. Όμως, η θεραπεία της αυξημένης πειθαρχίας, που πρότεινε αποδείχθηκε αναποτελεσματική⁵⁰, για να τον διαδεχθεί στη γενική γραμματεία του Κομμουνιστικού Κόμματος για 1 χρόνο και 15 μέρες ο Τσερνέκο. Στη συνέχεια στην εξουσία θα ανέλθει ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Με την έναρξη των οικονομικών μεταρρυθμίσεων, που έγιναν γνωστές ως «περεστρόικα» και με την ελευθερία που δόθηκε στους πολίτες για άσκηση ιδιωτικής οικονομικής

⁴⁸ http://www.geetha.mil.gr/media/adispo/sintelestis_isxuos.pdf

⁴⁹ Η «Περίοδος της Στασιμότητας» στα μέσα της δεκαετίας του 1970 προκλήθηκε από τη παύση της μεταρρυθμίσεων του αμερικανικού δολαρίου σε χρυσό επί Νίξον και επιδεινώθηκε από τον πόλεμο στο Αφγανιστάν το 1979, οδηγώντας σε μια περίοδο οικονομικού αδιεξόδου μεταξύ 1979 και 1985. Η Σοβιετική συσσώρευση εξοπλισμών σε βάρος της εγχώριας ανάπτυξης διατήρησε το ΑΕΠ της ΕΣΣΔ στα ίδια επίπεδα μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980. Η Σοβιετική κεντρικά προγραμματιζόμενη οικονομία δεν ήταν δομημένη έτσι, ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί επαρκώς στις απαιτήσεις της σύγχρονης οικονομίας της οποίας τον σχηματισμό είχε συνδράμει. Οι τεράστιες ποσότητες των αγαθών που παράγονταν, συχνά δεν ανταποκρίνονταν στις ανάγκες ή προτιμήσεις των καταναλωτών. Οι δύσκολες και χρονοβόρες διαδικασίες της γραφειοκρατικής διοίκησης παρεμπόδιζαν την ελεύθερη επικοινωνία και ευέλικτη ανταπόκριση που απαιτούνται στο επίπεδο της επιχείρησης για την αντιμετώπιση της αποξένωσης της εργασίας, της καινοτομίας, τους πελάτες και τους προμηθευτές. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1975-85, η διαφθορά και παραποίηση δεδομένων έγιναν κοινή πρακτική ανάμεσα στη γραφειοκρατία για να δηλώνεται επίσημα η ικανοποίηση στόχων και ποσοστώσεων, εδραιώνοντας έτσι την κρίση. Την ίδια στιγμή, οι επιπτώσεις του κεντρικού σχεδιασμού άρχισαν σταδιακά να παραμορφώνονται, λόγω της ταχείας ανάπτυξης της παραοικονομίας. Ενώ όλες οι εκσυγχρονισμένες οικονομίες κινούνταν ταχέως προς τη μηχανογράφηση μετά το 1965, η ΕΣΣΔ παρέμενε αυξανόμενα οπισθοδρομική. Η απόφαση της Μόσχας να αντιγράψει το «IBM 360» του 1965 αποδείχθηκε αποφασιστικής σημασίας λάθος διότι κλείδωσε τους επιστήμονες σε ένα απαρχαιωμένο σύστημα που ήταν ανεπίδεκτο βελτίωσης. Είχαν τεράστιες δυσκολίες στην κατασκευή των απαραίτητων αξιόπιστων μικροεπεξεργαστών (chips) που θα βοηθούσαν στον προγραμματισμό λειτουργικών και αποτελεσματικών προγραμμάτων, στο συντονισμό εντελώς χωριστών λειτουργιών, και στην παροχή υποστήριξης προς τους χρήστες υπολογιστών. Μία από τις μεγαλύτερες δυνάμεις της Σοβιετικής οικονομίας ήταν τα τεράστια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου. Οι παγκόσμιες τιμές του πετρελαίου τετραπλασιάστηκαν το 1973-74, και αυξήθηκαν και πάλι μεταξύ 1979-1981, καθιστώντας τον τομέα της ενέργειας πρωταρχικό οδηγό της Σοβιετικής οικονομίας, και χρησιμοποιήθηκε για να καλύψει πολλαπλές αδυναμίες της. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η ΕΣΣΔ είχε το χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα μεταξύ των άλλων σοσιαλιστικών χωρών.

«https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A3%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82»

⁵⁰ https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A3%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82

δραστηριότητας, η ηγετική ομάδα στόχευε στην επανεκκίνηση της χειμάζουσας σοβιετικής οικονομίας. Η διαδικασία αυτή της οικονομικής φιλελευθεροποίησης δεν μπόρεσε να οδηγήσει στα αποτελέσματα που προσδοκούσαν. Η ύπαρξη πολλών κέντρων εξουσίας εντός του Κόμματος, αλλά και η ύπαρξη πολλών απωθημένων από δεκαετίες προβλημάτων, όπως το εθνικό ζήτημα, οδήγησαν στην αποσύνθεση και τελικά στην εσωτερική κατάρρευση της Αυτοκρατορίας.

Στις 21 Δεκεμβρίου του 1991 συνήλθαν οι ηγέτες των δημοκρατιών και υπέγραψαν Πρωτόκολλο διάλυσης στην Alma-Ata του Καζαχστάν. Λίγες μέρες πριν οι πρόεδροι της Ρωσίας, Ουκρανίας και Λευκορωσίας είχαν κηρύξει της Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών. Μετά την υπογραφή του Πρωτοκόλλου, εκών άκων ο Γκορμπατσόφ - Πρόεδρος του Πρεζίντιουμ (Presidium) του Ανώτατου Σοβιέτ και Αρχηγός του Κράτους - αποδέχτηκε το αποτέλεσμα. Στις 25 Δεκεμβρίου παραιτήθηκε από την προεδρεία της Ένωση. Την επόμενη ημέρα, το Ανώτατο Σοβιέτ, αναγνώρισε την πτώχευση και την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και αυτοδιαλύθηκε⁵¹ (βλ. παράρτημα Ε').

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η **ισχύς** αποτελεί σημαντικό στοιχείο της συμπεριφοράς των κρατών και καθορίζει, εν πολλοίς, τις διεθνείς σχέσεις. Είναι μια ιδιότητα που μετριέται με βάση τον βαθμό που ένας δρών σε μια κατάσταση μπορεί να απαιτήσει από τους άλλους δρώντες να συμμορφωθούν προς τη θέλησή του ή να υποστούν ποινές για την άρνησή τους να το κάνουν.

Κύριες και καθοριστικές συνιστώσες της ισχύος αποτελούν η *οικονομία*, δηλαδή ο πλούτος που διαθέτουν τα κράτη, ο *πληθυσμός*, η *τεχνολογία*, η *ένοπλη δύναμη* και το *περιβάλλον*.

Η οικονομία αποτελεί κοινή συνισταμένη όλων των παραγόντων ισχύος, αποτελώντας κατ' ουσία, το θεμέλιο επί του οποίου εδράζεται η ισχύς των κρατών.

Η γενική ανάπτυξη μιας χώρας είναι ο συνδυασμός της κοινωνικής, πολιτικής, οικονομικής, διοικητικής ανάπτυξης, καθώς και λοιπών μορφών ανάπτυξης. Οι αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα στις διάφορες αυτές μορφές της ανάπτυξης είναι σημαντικότερες και η αμοιβαία αυτή σχέση μεταξύ τους είναι από τα καίρια και ενδιαφέροντα προβλήματα της άσκησης της κρατικής πολιτικής.

Η ισχύς αφορά την ασφάλεια του Έθνους και, ως επί το πλείστον, καθορίζει τον βαθμό στον οποίο κάποιο άτομο μπορεί να απολαμβάνει τη ζωή, την ελευθερία την ιδιοκτησία.

⁵¹ <https://kars1918.wordpress.com/2011/12/31/bye-bye-ussr/>

Το κράτος είναι μια ισχυρή συλλογική οντότητα, κύρια επιδίωξη της οποίας είναι η επίτευξη και η διατήρηση της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής ισορροπίας.

Η σημασία της οικονομίας ως συντελεστή ισχύος ενός κράτους διαφαίνεται στον τρόπο με τον οποίο αυτό εξασφαλίζει στους πολίτες του, τα δικαιώματά τους, τον πλούτο τους και την ζωή τους, έτσι ώστε να δημιουργηθεί η μέγιστη δυνατή ευμάρεια στο εσωτερικό και οι μέγιστες συνθήκες ασφαλείας του έναντι των άλλων κρατών. Επιδίωξη του κράτους είναι η παραγωγή **εθνικού πλούτου**, ο οποίος να αυξάνεται και διασφαλίζεται με την εθνική ισχύ, όπως ακριβώς και η εθνική ισχύς να αυξάνεται και να διασφαλίζεται με τον εθνικό πλούτο.

Οι κυβερνήσεις πρέπει να είναι σε θέση να δημιουργήσουν και να διατηρήσουν ένα σταθερό πολιτικό περιβάλλον, προκειμένου να δημιουργηθούν οι συνθήκες αυτές, έτσι ώστε να επιτευχθεί η προαναφερθείσα επιδίωξη. Επίσης σημαντική είναι η κατανόηση του πολιτικού πλαισίου για τη χάραξη μιας αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής. Η πολιτική κατέχει κεντρική θέση τόσο στους παράγοντες που εμποδίζουν την ανάπτυξη, όσο και σε εκείνους που την καθιστούν δυνατή. Επιπλέον στόχος των κυβερνήσεων είναι να εξασφαλίζει τις υποδομές αυτές, οι οποίες θα λειτουργήσουν ως σύστημα υποστήριξης της παραγωγικής δραστηριότητας και θα χρησιμεύσουν ως θεμέλιος λίθος της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής ανάπτυξης των ανθρώπων.

Κάθε σύγχρονο κράτος που θέλει να βελτιώνει την ποιότητα ζωής και να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες και τις ανάγκες των πολιτών του, πρέπει να προσφέρει στους πολίτες του, πρώτα και πάνω απ' όλα, ασφάλεια. Δεν μπορεί να υπάρξει ποιότητα ζωής και οικονομική ανάπτυξη χωρίς έννομη τάξη, εσωτερική ασφάλεια. Η αρχή αυτή αποτελεί την πρώτη προτεραιότητα κάθε σύγχρονου κράτους, που επενδύει στη δημοκρατία και στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στοιχεία που συνθέτουν ένα κράτος που νοιάζεται για τους πολίτες του και την ποιότητα ζωής τους. Επίσης η ύπαρξη ισχυρής και ακμάζουσας οικονομίας είναι απαραίτητη προκειμένου να διατεθούν πόροι για την παραγωγή στρατιωτικής ισχύος, έτσι ώστε η τελευταία, να συμβάλλει όχι μόνο στην προστασία της εθνικής οικονομίας, αλλά και στην περαιτέρω ενίσχυσή της, καθώς και στο να εξασφαλίζει την ειρήνη, την προστασία των εθνικών συμφερόντων και την ανεξαρτησία της κρατικής οντότητας.

Επιπλέον η εκπαίδευση ανήκει και συγχρόνως αποτελεί μια από τις κινητήριες δυνάμεις οικονομικής ανάπτυξης. Χαρακτηριστικό όλων των αναπτυσσόμενων χωρών είναι η επιδίωξη υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης και γενικότερα αυξημένων επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Η δημιουργία ενός υψηλού επιπέδου γνώσεων και η απόκτηση δεξιοτήτων και ικανοτήτων θεωρούνται απαραίτητες προϋποθέσεις για τη συμμετοχή των ατόμων σε όλες τις πτυχές της σύγχρονης κοινωνίας, όπως επαγγελματική ένταξη, ανταγωνιστικότητα,

παραγωγικότητα, ενεργοποίηση και προσωπική ανάπτυξη και, κατ' επέκταση, για την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

Τέλος δε είναι γνωστό ότι η υγεία ενός πληθυσμού επιδρά σημαντικά στην παραγωγικότητα και την οικονομική ανάπτυξη. Με τη χρηματοδότηση, από το κράτος, των συστημάτων υγείας και των άλλων τομέων που επιδρούν στην υγεία όπως διατροφή, οδική ασφάλεια, κ.ά., επιτυγχάνεται «κοινωνική παραγωγικότητα» πολλαπλάσια, από αυτή που θα επιτυγχάνετο από άλλους φορείς επενδύσεων, ενώ επιδρούν και στην παραγωγή πλούτου αποτελώντας έναν μεγάλο τομέα οικονομικής δραστηριότητας.

Εν κατακλείδι η σημασία της οικονομίας ως συντελεστή ισχύος ενός κράτους διαφαίνεται από τις κατωτέρω εκφρασθείσες απόψεις του Φρήντιχ Λιστ:

«ένα Έθνος είναι μια ξεχωριστή κοινωνία ατόμων τα οποία έχουν κοινή κυβέρνηση, κοινούς νόμους, κοινά δικαιώματα, κοινούς θεσμούς, κοινά συμφέροντα, κοινή ιστορία, κοινή δόξα και κοινή άμυνα, η οποία εξασφαλίζει τα δικαιώματα τους, τον πλούτο τους και την ζωή τους και αποτελούν έτσι ένα σώμα ελεύθερο και ανεξάρτητο που ακολουθεί τα κελεύσματα των συμφερόντων του έναντι άλλων ανεξαρτήτων σωμάτων και διαθέτει τη δύναμη να ρυθμίσει τα συμφέροντα των ατόμων που το απαρτίζουν, έτσι ώστε να δημιουργηθεί η μέγιστη δυνατή ευμάρεια στο εσωτερικό και οι μέγιστες συνθήκες ασφαλείας του έναντι των άλλων Εθνών. Αντικείμενο της οικονομίας αυτού του συνόλου», συνεχίζει «δεν είναι μόνο ο πλουτισμός, όπως συμβαίνει με την ατομική και κοσμοπολίτικη οικονομία, αλλά η ισχύς και ο πλούτος, διότι ο εθνικός πλούτος αυξάνεται και διασφαλίζεται με την εθνική ισχύ, όπως ακριβώς και η εθνική ισχύς αυξάνεται και διασφαλίζεται με τον εθνικό πλούτο. Οι πρωταρχικές, επομένως, αρχές του δεν είναι μόνο οικονομικές αλλά και πολιτικές. Τα άτομα μπορεί να είναι πολύ πλούσια. Αν όμως το κράτος δεν έχει τη δύναμη να τα προστατέψει, τότε και αυτά μπορεί να χάσουν μέσα σε ελάχιστο χρόνο τον πλούτο που συσώρευαν και ταυτόχρονα να χάσουν την ελευθερία τους και την ανεξαρτησία τους»⁵².

⁵² «Οι δημιουργοί της σύγχρονης στρατηγικής από τον Μακιαβέλλι στην πυρηνική εποχή», PETER PARET, εκδ. Κων/νου Τουρίκη, 2004, σελ. 298

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.«Οι δημιουργοί της σύγχρονης στρατηγικής από τον Μακιαβέλλι στην πυρηνική εποχή», PETER PARET, εκδ. Κων/νου Τουρίκη, 2004
- 2.«Παράγοντες ισχύος στο διεθνές σύστημα», Ιωάννης Παρίσης, εκδ. Ινφογνώμων, 2011
- 3.«Η γεωπολιτική στρατηγική και η στρατιωτική ισχύς της Τουρκίας», Χρήστος Δ. Μηνάγιας, εκδ. Τουρίκη, 2010
- 4.«Οι Οικονομικές Λειτουργίες του Κράτους», Καράγιωργα Δ., εκδόσεις Παπαζήση, 1979
- 5.«Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Πρακτική», Σκούντζος Θ., εκδόσεις Σταμούλης, 1997
- 6.«Οικονομική της Ανάπτυξης/ Α' τόμος », MALCOLM GILLIS, DWIGHT H. PERKINS, MICHAEL ROEMER, DONALD R. SNODGRASS, σε μετάφραση Όλγας Γραβάνη και Νικηφόρου Σταματάκη, επιμέλεια Γιάννη Τσεκούρα, εκδ. Γιώργος Δαρδάνος, πρώτη έκδοση 2000
- 7.«Διεθνής οικονομική/θεωρία και πολιτική/», PAUL R. KRUGMAN, MAURICE OBSTFELD, MARC J. MELITZ, μετάφραση Γιάννης Λαντούρης, Γιάννης Δούφλης και Στέλλιος Πανταζίδης, επιμέλεια Νικολίνα Κωστελέτου, εκδ. Κριτική /Επιστημονική βιβλιόθηκη, 4^η βελτιωμένη 9/2016

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. <http://www.capital.gr/me-apopsi/3207176/geooikonomia-amuna-kai-oikonomiki-anaptuxi>
2. <https://parisis.wordpress.com/2014/09/10/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%81%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%B8%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B9%CF%83%CF%87%CF%8D-%CE%BF%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%AF-%CE%BA%CE%B1%CE%B9/>
3. <http://www.naftemporiki.gr/story/1268482/technologiki-proodos-skepseis-gia-tis-sunepeties>
4. <http://apothetirio.teiep.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/4835/log20100460.pdf?sequence=1>
5. <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C117/130/944,3465/>
6. <https://www.ukessays.com/essays/economics/economic-and-social-infrastructure-economics-essay.php>
7. http://www.huffingtonpost.gr/2017/03/15/eidiseis-politiki-ellada-deyterixwra-nato-ypsiloteres-stratitikes-dapanes-aep-meta-hpa_n_15386200.html

8. <http://www.abc10.gr/images/Opictures/2014-Budget.pdf>
9. <https://parisis.wordpress.com/2009/02/10/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%AC%CE%BC%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CE%AD%CE%BE%CF%85%CF%80%CE%BD%CE%B7-%CF%83%CF%84/>
10. <http://disy.org.cy/oldsite/%E2%E5%E6%F4/www.disy.org.cy/default32eb.html?id=1341>
11. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/pad.1683/full>
12. <http://disy.org.cy/oldsite/%E2%E5%E6%F4/www.disy.org.cy/default32eb.html?id=1341>
13. http://www.syllogosperiklis.gr/old/ep_bima/epistimoniko_bima_14/137-154.pdf
14. <http://www.naftemporiki.gr/afieromata/story/1290269/i-ftoxi-ugeia-parempodizei-tin-oikonomiki-anaptuksi>
15. www.thebalance.com/the-power-of-the-u-s-economy-3306226
16. <http://www.fortunegreece.com/article/pos-i-kina-tha-gini-i-proti-pagkosmia-iperdinami-os-to-2030/>
17. http://www.geetha.mil.gr/media/adispo/sintelestis_isxuos.pdf
18. <http://www.ypaithros.gr/%CE%BF-%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%AE%CF%82-%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AD%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD/>
19. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%A3%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82_%CE%88%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7%CF%82
20. <https://kars1918.wordpress.com/2011/12/31/bye-bye-ussr/>
21. <http://www.fortunegreece.com/photo-gallery/aftes-tha-ine-i-pio-ischires-ikonomies-to-2030/#2>
22. <https://www.pwc.com/gx/en/issues/economy/the-world-in-2050.html>
23. <http://uk.businessinsider.com/pwc-world-economy-report-us-to-fall-behind-india-and-china-by-2050-2017-2>
24. <https://www.pwc.fr/fr/publications/economie-generale/the-word-in-2050.html>
25. http://www.athensvoice.gr/this-day/334761_i-teleytaia-mera-tis-sovietikis-enosis

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Αυτές θα είναι οι πιο ισχυρές οικονομίες το 2030

Δείτε αναλυτικά την ισοτιμία της αγοραστικής τους δύναμης για τα επόμενα 13 χρόνια.

Η PwC σε νέα της έρευνα με τίτλο «Ο Κόσμος το 2050», κατέταξε 32 χώρες με βάση το ΑΕΠ τους για το 2016, αλλά αυτό που αναμένεται να έχουν το 2030 και το 2050. Αυτό που διαπιστώθηκε είναι ότι η Ινδία, που το 2016 βρισκόταν στην τρίτη θέση, θα ξεπεράσει το 2050 τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες έχουν ήδη χάσει την πρωτιά από την Κίνα. .

Η έκθεση κατέταξε 32 χώρες από όλον τον κόσμο με βάση το **ΑΕΠ** τους με την ισοτιμία της αγοραστικής τους δύναμης (PPP), η οποία χρησιμοποιείται από τους μακροοικονομολόγους για να καθορίσουν την οικονομική παραγωγικότητα και το βιοτικό επίπεδο των χωρών σε ένα ορισμένο χρονικό διάστημα.

Δείτε παρακάτω ποιες χώρες δημιουργούν τη λίστα με τις πιο ισχυρές οικονομίες του κόσμου, αλλά και ποια θα είναι η ισοτιμία της αγοραστικής τους δύναμης τα επόμενα 13 χρόνια (Οι τιμές είναι σε δολάρια σε τωρινή αποτίμηση).

ΧΩΡΕΣ	PPP (Ισοτιμία αγοραστικής δύναμης)
ΚΙΝΑ	38,008 δισ. δολάρια
ΗΠΑ	23,475 δισ. δολάρια
ΙΝΔΙΑ	19,511 δισ. δολάρια
ΙΑΠΩΝΙΑ	5,606 δισ. δολάρια
ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ	5,424 δισ. δολάρια
ΡΩΣΙΑ	4,736 δισ. δολάρια
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	4,707 δισ. δολάρια

ΒΡΑΖΙΛΙΑ	4,439 δισ. δολάρια
ΜΕΞΙΚΟ	3,661 δισ. δολάρια
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	3,638 δισ. δολάρια
ΓΑΛΛΙΑ	3,377 δισ. δολάρια
ΤΟΥΡΚΙΑ	2,996 δισ. δολάρια
ΣΑΟΥΔΙΚΗ ΑΡΑΒΙΑ	2,755 δισ. δολάρια
ΝΟΤΙΑ ΚΟΡΕΑ	2,651 δισ. δολάρια
ΙΤΑΛΙΑ	2,541 δισ. δολάρια
ΙΡΑΝ	2,354 δισ. δολάρια
ΙΣΠΑΝΙΑ	2,159 δισ. δολάρια
ΚΑΝΑΔΑΣ	2,141 δισ. δολάρια
ΑΙΓΥΠΤΟΣ	2,049 δισ. δολάρια
ΠΑΚΙΣΤΑΝ	1,868 δισ. δολάρια

ΠΗΓΗ:Στοιχεία από μελέτη της Price Waterhouse Coopers με τίτλο «Ο Κόσμος το 2050» που αναρτήθηκε στο <http://www.fortunegreece.com/photo-gallery/aftes-tha-ine-i-pio-ischires-ikonomies-to-2030/#2>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Ο κόσμος το 2050

Η μακροχρόνια άποψη: πώς θα αλλάξει η παγκόσμια οικονομική τάξη μέχρι το 2050;

Σημαντικά ευρήματα

Αυτή η έκθεση παρουσιάζει τις τελευταίες μακροπρόθεσμες προβλέψεις παγκόσμιας ανάπτυξης έως το 2050 για 32 από τις μεγαλύτερες οικονομίες του κόσμου, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 85% του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Βασικά αποτελέσματα της ανάλυσης μας περιλαμβάνουν:

Η παγκόσμια οικονομία θα μπορούσε να υπερδιπλασιαστεί σε μέγεθος μέχρι το 2050, υπερβαίνοντας σημαντικά την αύξηση του πληθυσμού, λόγω της συνεχούς βελτίωσης της παραγωγικότητας με γνώμονα την τεχνολογία

Οι αναδυόμενες αγορές (Ε7) θα μπορούσαν να αναπτυχθούν περίπου δύο φορές πιο γρήγορα από τις προηγμένες οικονομίες (G7) κατά μέσο όρο

Ως εκ τούτου, οι έξι από τις επτά μεγαλύτερες οικονομίες στον κόσμο αναμένεται να είναι αναδυόμενες οικονομίες το 2050 με επικεφαλής την Κίνα (1η), την Ινδία (2η) και την Ινδονησία (4η)

Οι ΗΠΑ θα μπορούσαν να κατέχουν την τρίτη θέση στην κατάταξη του παγκόσμιου ΑΕΠ, ενώ το μερίδιο της ΕΕ27 στο παγκόσμιο ΑΕΠ θα μπορούσε να μειωθεί κάτω από το 10% μέχρι το 2050

Το Ηνωμένο Βασίλειο θα μπορούσε να κατέβει στη 10η θέση μέχρι το 2050, η Γαλλία από τα 10 κορυφαία και η Ιταλία από τα 20 πρώτα, καθώς αυτά ξεπερνούν τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες αναδυόμενες οικονομίες όπως το Μεξικό, η Τουρκία και το Βιετνάμ αντίστοιχα

Ωστόσο, οι αναδυόμενες οικονομίες πρέπει να ενισχύσουν σημαντικά τα θεσμικά τους όργανα και τις υποδομές τους, προκειμένου να υλοποιήσουν το μακροπρόθεσμο αναπτυξιακό τους δυναμικό.

Emerging markets will dominate the world's top 10 economies in 2050 (GDP at PPPs)

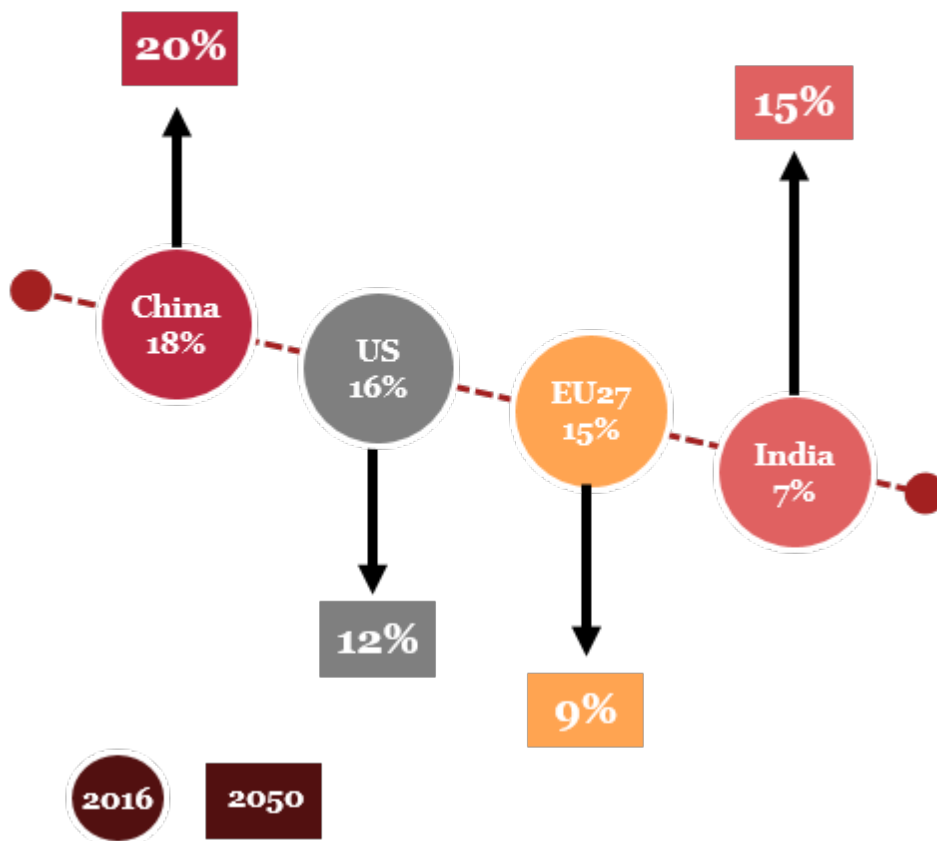
	2016	2050	
<i>China</i>	1	1	<i>China</i>
<i>US</i>	2	2	<i>India</i>
<i>India</i>	3	3	<i>US</i>
<i>Japan</i>	4	4	<i>Indonesia</i>
<i>Germany</i>	5	5	<i>Brazil</i>
<i>Russia</i>	6	6	<i>Russia</i>
<i>Brazil</i>	7	7	<i>Mexico</i>
<i>Indonesia</i>	8	8	<i>Japan</i>
<i>UK</i>	9	9	<i>Germany</i>
<i>France</i>	10	10	<i>UK</i>

 E7 economies G7 economies

Sources: IMF for 2016 estimates, PwC analysis for projections to 2050

The US and Europe will steadily lose ground to China and India

Share of world GDP (PPPs) from 2016 to 2050...

Sources: IMF for 2016 estimates, PwC analysis for projections to 2050

Global economic power will shift to the E7 economies

In...

1995 **E7** *were
half
the size of* **G7**

By...

2015 **E7** *were
around the
same
size as* **G7**

*And in just
25 years...*

2040 **E7** *could be
double
the size of* **G7**

G7: US, UK, France, Germany, Japan, Canada and Italy
E7: China, India, Indonesia, Brazil, Russia, Mexico and Turkey

Sources: IMF for historical GDP, PwC analysis for projections to 2050

ΠΗΓΗ: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/economy/the-world-in-2050.html>

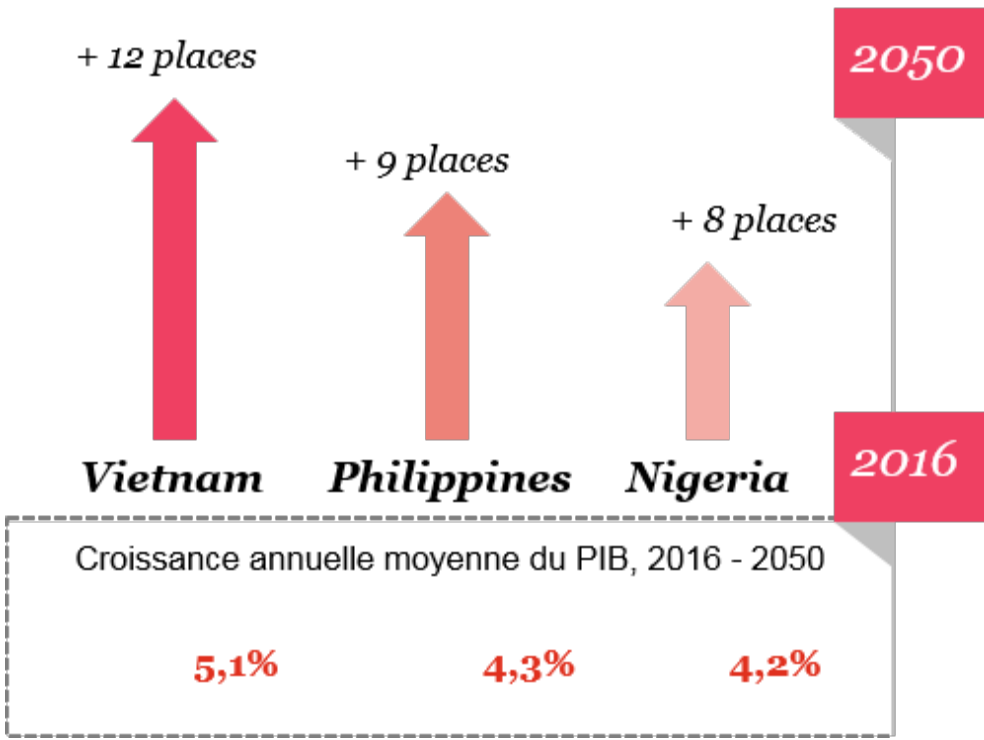
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

Table 1: Projected global GDP rankings in PPP terms (US \$bn at constant 2016 values)

GDP PPP rankings	2016 rankings		2030 rankings		2050 rankings	
	Country	GDP at PPP	Country	Projected GDP at PPP	Country	Projected GDP at PPP
1	China	21269	China	38008	China	58499
2	United States	18562	United States	23475	India	44128
3	India	8721	India	19511	United States	34102
4	Japan	4932	Japan	5606	Indonesia	10502
5	Germany	3979	Indonesia	5424	Brazil	7540
6	Russia	3745	Russia	4736	Russia	7131
7	Brazil	3135	Germany	4707	Mexico	6863
8	Indonesia	3028	Brazil	4439	Japan	6779
9	United Kingdom	2788	Mexico	3661	Germany	6138
10	France	2737	United Kingdom	3638	United Kingdom	5369

ΠΗΓΗ:<http://uk.businessinsider.com/pwc-world-economy-report-us-to-fall-behind-india-and-china-by-2050-2017-2>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ

ΠΗΓΗ: <https://www.pwc.fr/fr/publications/economie-generale/the-word-in-2050.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε

Το κείμενο του ιστορικού αποχαιρετιστήριου διαγγέλματος του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, του ανθρώπου που σφράγισε το τέλος του 20ού αιώνα.

Αγαπητοί συμπατριώτες.

Λόγω της κατάστασης που έχει διαμορφωθεί ως αποτέλεσμα του σχηματισμού της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών, σήμερα διακόπτω τις δραστηριότητές μου στη θέση του Προέδρου της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών.

Παίρνω αυτή την απόφαση για λόγους αρχής. Τάχθηκα ακράδαντα υπέρ της ανεξαρτησίας των εθνών και της κυριαρχίας των Δημοκρατιών (σ.μ.:της ΕΣΣΔ). Ταυτόχρονα, υποστήριξα τη διατήρηση της Ένωσης των κρατών και την ακεραιότητα αυτής της χώρας.

Οι εξελίξεις πήραν διαφορετική πορεία. Επικράτησε η πολιτική του διαμελισμού της χώρας και του διαχωρισμού του κράτους, κάτι το οποίο δεν μπορώ να προσυπογράψω.

Μετά τη συνάντηση στην Άλμα-Άτα (σ.μ. πρωτεύουσα του Καζακστάν) και τις αποφάσεις της, η θέση μου δεν άλλαξε όσον αφορά αυτό το θέμα. Εκτός αυτού, είναι πεποίθησή μου ότι αποφάσεις αυτού του μεγέθους θα έπρεπε να λαμβάνονται στη βάση της λαϊκής βούλησης.

Ωστόσο, θα κάνω ό,τι μπορώ για να εξασφαλιστεί ότι οι συμφωνίες που υπεγράφησαν εκεί θα οδηγήσουν προς την πραγματική σύμπνοια στην κοινωνία και θα διευκολύνουν τη διαδικασία των μεταρρυθμίσεων και την έξοδο από την κρίση.

Αυτή είναι η τελευταία ευκαιρία μου να σας μιλήσω ως πρόεδρος της ΕΣΣΔ. Θεωρώ ότι είναι απαραίτητο να σας ενημερώσω για το τι σκέφτομαι για το δρόμο που ακολουθήσαμε από το 1985, κυρίως γιατί υπάρχουν πολλές αμφιλεγόμενες, επιφανειακές, και μεροληπτικές κρίσεις για το θέμα.

Το πεπρωμένο καθόρισε ότι, όταν βρέθηκα στο τιμόνι, ήταν ήδη σαφές ότι κάτι δεν πήγαινε καλά σε αυτή τη χώρα.

Είχαμε πολλά από όλα - γη, πετρέλαιο και φυσικό αέριο, άλλους φυσικούς πόρους - και υπήρχαν μυαλά και ταλέντα σε αφθονία. Ωστόσο, ζούσαμε πολύ χειρότερα από ό,τι οι άνθρωποι στις άλλες βιομηχανοποιημένες χώρες και υστερούσαμε αυτών όλο και περισσότερο.

Ο λόγος ήταν προφανής ακόμα και τότε. Αυτή η χώρα ασφυκτιούσε κάτω από τα δεσμά ενός γραφειοκρατικού συστήματος διοίκησης. Καταδικασμένη να εξυπηρετεί την ιδεολογία της και να υποφέρει το δυσβάστακτο βάρος της κούρσας των εξοπλισμών, βρέθηκε σε σημείο θραύσης.

Όλες οι χλιαρές μεταρρυθμίσεις - και υπήρξαν πολλές - απέτυχαν ή μια μετά την άλλη. Η χώρα έχανε κάθε ελπίδα. Δεν μπορούσαμε να συνεχίσουμε να ζούμε έτσι. Έπρεπε να αλλάξουμε τα πάντα ριζικά.

Γι' αυτό το λόγο δεν μετάνιωσα ποτέ που δεν χρησιμοποίησα τη θέση του Γενικού Γραμματέα απλά και μόνο για να κυβερνήσω αυτή τη χώρα για μερικά χρόνια. Αυτό θα ήταν ανήθικο και ανεύθυνο.

Γνώριζα ότι το να ξεκινήσουν μεταρρυθμίσεις αυτού του μεγέθους σε μια κοινωνία όπως η δική μας, ήταν μια εξαιρετικά δύσκολη, ακόμα και επικίνδυνη υπόθεση. Αλλά ακόμα και τώρα, είμαι πεπεισμένος ότι η δημοκρατική μεταρρύθμιση που ξεκίνησε την άνοιξη του 1985 ήταν ιστορικά δικαιολογημένη.

Η διαδικασία του εκσυγχρονισμού αυτής της χώρας και των δραστικών αλλαγών στη διεθνή κοινότητα, αποδείχθηκε πολύ πιο περίπλοκη από ότι αρχικά είχε θεωρηθεί. Ωστόσο, ας αναγνωρίσουμε ότι έχει επιτευχθεί μέχρι τώρα.

Η κοινωνία έχει αποκτήσει ελευθερία. Έχει απελευθερωθεί πολιτικά και πνευματικά και αυτό είναι το πιο σημαντικό επίτευγμα με το οποίο ακόμα δεν έχουμε εντελώς εξοικειωθεί, εν μέρει γιατί δεν έχουμε μάθει ακόμα να χρησιμοποιούμε την ελευθερία.

Ωστόσο, ένα ιστορικό έργο έχει πραγματοποιηθεί.

Το ολοκληρωτικό σύστημα που εμπόδισε αυτή τη χώρα για πάρα πολύ καιρό να ευημερήσει και να προκόψει, έχει εξαλειφθεί.

Μια σημαντική επιτυχία έχει πραγματοποιηθεί στο δρόμο της δημοκρατικής μεταρρύθμισης. Ελεύθερες εκλογές, ελευθερία του Τύπου, ελευθερία της θρησκευτικής πίστης, αντιπροσωπευτική νομοθεσία και πολυκομματικό σύστημα, έχουν όλα γίνει πραγματικότητα.

Έχουμε ξεκινήσει να κινούμαστε προς την πλουραλιστική οικονομία και εγκαθιδρύεται η ισότητα όλων των μορφών ιδιοκτησίας. Στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης της γης, η αγροτιά άρχισε να επανεμφανίζεται ως τάξη, ιδιώτες αγρότες υπάρχουν και πάλι και εκατομμύρια εκτάρια γης έχουν δοθεί σε αγροτικούς και αστικούς πληθυσμούς. Η οικονομική ελευθερία του παραγωγού έχει κατοχυρωθεί με νόμους, και η ελεύθερη επιχειρηματικότητα, οι μετοχικές εταιρίες και οι ιδιωτικοποιήσεις επιταχύνονται.

Καθώς η οικονομία στρέφεται προς την αγορά, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι όλο αυτό γίνεται για την ευημερία των ανθρώπων. Κατά τη διάρκεια αυτής της δύσκολης περιόδου θα πρέπει να γίνουν τα πάντα για να εξασφαλιστεί κοινωνική πρόνοια, κυρίως για τους ηλικιωμένους και τα παιδιά.

Ζούμε σε έναν νέο κόσμο.

Έχει μπει τέλος στον Ψυχρό Πόλεμο και στην κούρσα των εξοπλισμών, καθώς και στην τρελή στρατιωτικοποίηση της χώρας, η οποία είχε παραλύσει την οικονομία, είχε παραμορφώσει τον τρόπο που σκεφτόμαστε και είχε υποσκάψει τα ήθη μας. Η απειλή ενός πυρηνικού πολέμου δεν υπάρχει πια.

Για άλλη μια φορά, θα ήθελα να τονίσω ότι κατά τη διάρκεια αυτής της μεταβατικής περιόδου, έκανα ότι έπρεπε για να διασφαλιστεί ο έλεγχος των πυρηνικών όπλων.

Ανοίξαμε τον εαυτό μας στον υπόλοιπο κόσμο, εγκαταλείψαμε τις πρακτικές να παρεμβαίνουμε στις εσωτερικές υποθέσεις των άλλων και να χρησιμοποιούμε το στρατό μας έξω από τη χώρα. Σε αντάλλαγμα κερδίσαμε εμπιστοσύνη, αλληλεγγύη και σεβασμό.

Έχουμε γίνει ένα από τα βασικά προπύργια για την αναδιάρθρωση του σύγχρονου πολιτισμού σε μια ειρηνική δημοκρατική βάση.

Τα έθνη και οι λαοί αυτής της χώρας έχουν αποκτήσει το δικαίωμα να επιλέγουν ελεύθερα τον τρόπο τους για αυτοδιάθεση. Η αναζήτηση για μια δημοκρατική μεταρρύθμιση του πολυεθνικού κράτους μας, μάς οδήγησε στο σημείο όπου ήμασταν έτοιμοι να υπογράψουμε μια νέα συνθήκη για την Ένωση.

Όλες αυτές οι αλλαγές έχουν γίνει κάτω από μεγάλη πίεση, και πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο ενός σκληρού αγώνα ενάντια στην αυξανόμενη αντίσταση των παλιών αντιδραστικών δυνάμεων, των πρώην δομών του κόμματος και του κράτους και της οικονομικής ελίτ, καθώς και τις συνήθειές μας, τις ιδεολογικές προκαταλήψεις μας και την ισοπεδωτική και παρασιτική ψυχολογία μας.

Η αλλαγή προσέκρουσε στη χαμηλή ανοχή μας, στο χαμηλό επίπεδο της πολιτικής κουλτούρας μας και στον ίδιο το φόβο της αλλαγής. Αυτός είναι ο λόγος που έχουμε χάσει τόσο πολύ χρόνο. Το παλιό σύστημα κατέρρευσε πριν το νέο σύστημα αρχίσει να λειτουργεί. Και η κοινωνία μας μπήκε σε μια ακόμα βαθύτερη κρίση.

Είμαι ενήμερος ότι υπάρχει λαϊκή δυσαρέσκεια ως αποτέλεσμα της σημερινής σοβαρής κατάστασης, σκληρή κριτική προς κάθε επίπεδο αρχής και προς εμένα προσωπικά. Θα ήθελα να τονίσω για άλλη μια φορά, όμως, ότι σε μια τόσο μεγάλη χώρα, δεδομένης της κληρονομιάς της, θεμελιώδεις αλλαγές δεν θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν χωρίς δυσκολίες και πόνο.

Το πραξικόπημα του Αυγούστου έφερε τη συνολική κρίση σε σημείο καμπής. Το πιο επικίνδυνο πράγμα σ' αυτή την κρίση είναι η κατάρρευση της κρατικής υπόστασης. Και σήμερα παρακολουθώ με ανησυχία το γεγονός της απώλειας από τους πολίτες μας, της υπηκοότητας μιας μεγάλης δύναμης, με συνέπειες που θα μπορούσαν να είναι τραγικές για όλους μας.

Θεωρώ ότι είναι εξαιρετικά σημαντικό να διατηρήσουμε τις δημοκρατικές κατακτήσεις που έχουν επιτευχθεί τα τελευταία χρόνια. Τις έχουμε κερδίσει υποφέροντας μέσα από ολόκληρη την ιστορία μας και την τραγική εμπειρία μας. Αυτές οι δημοκρατικές κατακτήσεις δεν πρέπει να εγκαταλειφθούν, κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες ή προσχήματα. Διαφορετικά, όλες οι ελπίδες μας για ένα καλύτερο μέλλον θα θαφτούν.

Σας τα λέω όλα αυτά με ειλικρίνεια και ευθύτητα, γιατί αυτό είναι το ηθικό καθήκον μου.

Σήμερα θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλους τους ανθρώπους που έχουν δώσει την υποστήριξή τους στην πολιτική του εκσυγχρονισμού αυτής της χώρας και συμμετείχαν στις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις.

Είμαι επίσης ευγνώμων σε αρχηγούς κρατών, πολιτικούς, δημόσια πρόσωπα, καθώς και εκατομμύρια απλών ανθρώπων στο εξωτερικό, οι οποίοι κατάλαβαν τις προθέσεις μας, μάς έδωσαν την υποστήριξή τους και μας συνάντησαν στα μισά του δρόμου, προσφέροντας την ειλικρινή συνεργασία τους.

Ανησυχώ πολύ καθώς φεύγω από αυτή τη θέση. Ωστόσο, έχω επίσης συναισθήματα ελπίδας και πίστης σε σας, τη σοφία και τη δύναμη του πνεύματός σας. Είμαστε κληρονόμοι ενός μεγάλου πολιτισμού και η αναγέννηση και μεταμόρφωσή του, για μια σύγχρονη και αξιοπρεπή διαβίωση, τώρα εξαρτάται από όλους και τον καθένα ξεχωριστά.

Θα ήθελα, από τα βάθη της καρδιάς μου, να ευχαριστήσω όλους όσοι στάθηκαν δίπλα μου όλα αυτά τα χρόνια και εργάστηκαν για τον δίκαιο και καλό σκοπό.

Φυσικά, υπήρχαν λάθη που θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί, και πολλά από αυτά που κάναμε θα μπορούσαν να είχαν γίνει καλύτερα. Αλλά είμαι βέβαιος ότι αργά ή γρήγορα, οι κοινές μας προσπάθειες θα καρποφορήσουν και τα έθνη μας θα ζήσουν σε μια ευημερούσα, δημοκρατική κοινωνία.

Εύχομαι σε όλους ότι καλύτερο.

http://www.athensvoice.gr/this-day/334761_i-teleytaia-mera-tis-sovietikis-enosis